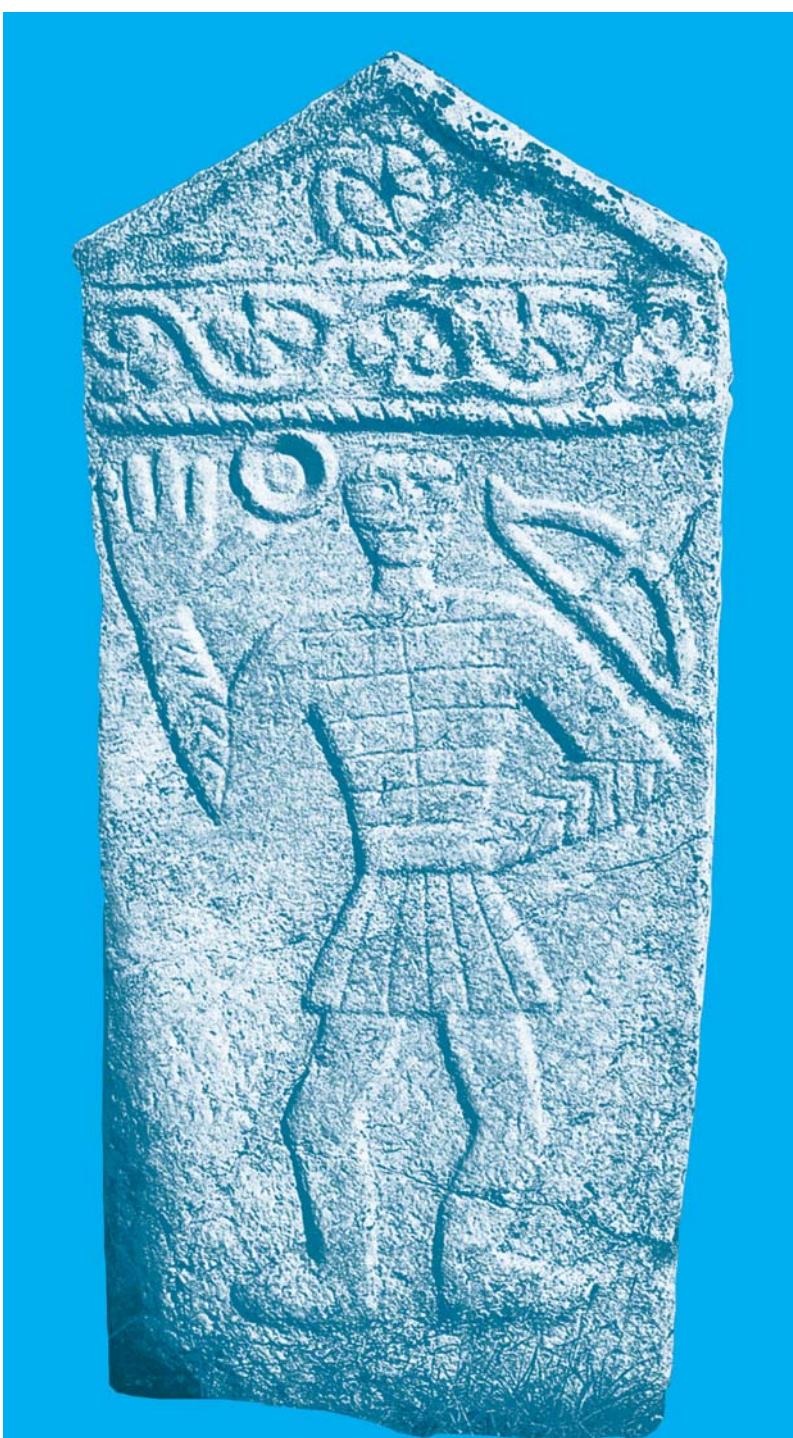

politički
ZATVORENIK

GODINA XIV. - OŽUJAK 2004. CIJENA 15 KN

BROJ **144**

**Sudbina
spomen-obilježja
u Lepoglavi**

**Juraj Stanojević,
smaknuti
veliki župan
Velike župe
Cetina**

**Skupština
zagrebačke
podružnice**

**Dokumenti,
sjećanja,
svjedočenja**

politički
ZATVORENIK

**GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA**

PREDSJEDNIK DRUŠTVA
Jure Knežević

UREDNIČKI ODBOR GLASILA
Višnja Sever, Andrija Vučemil,
Ljubomir Brdar, Zorka Zane,
Jure Knežević

OVAJ BROJ UREDIO
Tomislav Jonjić

UREDNIŠTVO I UPRAVA
10000 Zagreb
Vojnovičeva 15
tel: 01/46 15 437, 46 15 438
fax: 01/46 15 437
e-mail: hdpz-zagreb@hdpz.tel.hr

PRIJELOM I TISAK
TIVA Tiskara Varaždin, Trg bana Jelačića 21

CIJENA LISTA
Za Hrvatsku 15 kn

Godišnja pretplata za Hrvatsku 180 kn
za inozemstvo: **Europa** 310 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 510 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti

Žiro račun: 2503007-1100009317
kod Volksbank d.d. Zagreb
Devizni račun: **416446-7101** S.W.I.F.T.
Code **VBCRHR22** kod Volksbank d.d. Zagreb

Rukopisi se ne vraćaju,
list uredjuje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.

Uredništvo ne odgovara za navode
i gledišta iznesena u pojedinim prilozima

Za sve informacije i kontakte u svezi sa
suradnjom i preplatom tel.: 01/48 72 433
radnim danom od 11-13 sati.

ISSN 1331-4688

Cijena oglasnog prostora:
posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn

WWW: <http://www.hdpz.tel.hr/>

Na naslovnoj stranici:
Stečak iz Radimlje kod Stoca (Hercegovina), XV. st

PRAVDA I NEMORAL

Vozili su se od Sarajeva prema Beogradu novonapravljenom prugom Šamac-Sarajevo u rano ljetno jutro. Trešnje su se crvenjeli u zelenom lišću krošanja, a grane se savijale pod dozrelim teretom.

- Može li, druže, da uberem trešanja - pitala je Lenjina Moskovljanka kojoj je Tito bio vjenčanim kumom.

- Može, drugarice. - I vlak je stao, trešnje su se brale.

U vlaku su bili i drugovi koji su, kao žrtve fašističkog terora bili za vrijeme Drugoga svjetskog rata zatvarani. Ne samo da su za komunističke vlasti tako visoko kotirali i uzdignuli se u sam vrh vlasti, nego kao žrtve represivnog dijela vlasti nisu nad žrtvama komunističkog sustava pokazivali nimalo samilosti prema onima koji se sada nalaze na nekadašnjem njihovu mjestu. To je fenomen koji se događao i u drugim državama i nije specifičan samo za ovo miješano područje, te se može objasniti bjesnoćom komunističke ideologije.

I sam sam osjetio tu zloču za vrijeme zatvora. Bio sam u šibenskom zatvoru, gdje smo čekali pravomoćnu presudu, i jednog sam dana doživio ukočenost jedne strane lica. Upravitelj je spriječio da me liječnik pregleda, a kad sam postao problem, pozvao me na «raport» i objasnio da su njemu neke vojske učinile brazgotinu na obrazu, pa ja zbog toga ne trebam liječničku pomoć, premda sam se ja tek rodio kad je ta vojska njemu to načinila.

Svatko od nas znade kako su svagdje žrtve fašističkog terora imale povlastice, slovili kao borci, dobivali povlaštena radna mjesta, njima se moralo ustati u javnom prometu, preko reda su išli kod liječnika, medicinsku njegu su imali kakvu naši članovi polomljenih i prozeblih kostiju samo mogu poželjeti i to sve ne jednu ili deset godina, i ne od svoje starosti, nego od rane mladosti, punih 45 godina, povlasticu na povlasticu.

Ovih se dana sjetila družina tih žrtava posjetiti predsjednika koji s njima pjeva po šumama i gorama, te zatražiti izravnjanje s hrvatskim političkim zatvorenicima, koji su 45 godina bili njihovi robovi i građani trećega reda. A on im daje za pravo, umjesto da kaže kako su oni svoja prava iskoristili i da se jedno pravo ne može sto puta koristiti. A kažu da je pravnik.

Jure KNEZOVIĆ
predsjednik Hrvatskog društva
političkih zatvorenika

STOTINU DANA: ČEKA LI SANADERA SUDBINA NAPOLOENA?

U političkom je životu malo nezgodnijih situacija od one u kojoj u mirno doba oporba hvali vladu i poziva javnost da joj pruži potporu. Upravo to se događa u Hrvatskoj. Osim marginalnih stvari poput pitanja ravnatelja jednoga kliničkog centra, problema sa slijetanjem golubova na spomenike i kvalitete kave u sabor-skom kafiću, nakon stotinu dana nove vlade bivša vladajuća koalicija može bez ustezanja kazati kako nova vlada provodi njezinu politiku. Doista, krupnijih razlika nema. A da se ta blijeda slika ne može objasniti taktičkim razlozima i potrebom reformiranoga HDZ-a da sa sebe skine hipoteke nametane mu sa Zapadom, govori činjenica da Sanaderovih prvih stotinu dana pada upravo u sudobnosno razdoblje hrvatskog naroda i države. U tih stotinu dana posredno se ili neposredno odlučuje o onome o čemu se ne taktizira: o ključnim pitanjima nacionalne prošlosti i budućnosti.

Hrvatska propušta možda zadnju prigodu da se pokuša nametnuti kao Švicarska jugoistočne Europe. Zahvaljujući svomu zemljopisnom i prometnom, uopće geopolitičkom položaju, Hrvatska bi možda mogla izbjegći sudbinu europske kolonije i smetlišta, i ujedno poligona za ponavljanje državnoopravnih eksperimentata u obliku koji se jedva razlikuje od onoga 1918. ili 1945. Odgovorna bi nacionalna vlada bar pokušala izbjegći takvu sudbinu, apsolutno svjesna da je ta alternativa moguća samo uz razvijanje slobodarskoga i demokratskog društva. Hrvatska koja sa skepsom gleda na današnji oblik europske integracije ne smije biti protueuropska Hrvatska. Oprez prema načinu na koji se danas stvara ujedinjena Europa nužnim čini demokraciju, snošljivost, otvorenost, borbu za pravnu državu i državu socijalne pravde. Te vrijednosti nemaju alternative. A onima koji tvrde da one nisu moguće bez briselske uzice, ne treba vjerovati. Ni onda kad su na vlasti.

Upravo oni kojima nije do toga da Hrvati o svojoj budućnosti odlučuju suvereno, udruženo potkapaju našu predodžbu o prošlosti, na tragu one Šufflayeve predorvelijanske dijagnoze, da nema te ideje budućnosti koja u narodnim redovima ima takvu mobilizatorsku snagu kakvu imaju ideje iz prošlosti. Nezrelu je hrvatsku javnost vlada, poštapanjući se oporbenim klonovima, uspjela uvjeriti da vodstvo jedne države ne može, pače ne smije ništa učiniti kad se posljednjim priдоšlim, a i najavljenim haškim optužnicama udara u srce nacionalnog ponosa i temelje nastanka i obrane države. O tome se, tvrdi vlada, može i smije raspravljati samo u haškoj sudnici. To nije točno. U haškoj sudnici se može i smije raspravljati samo o inkriminacijama koje terete konkretnog pojedinca, ali ako se – unatoč papagajskom ponavljanju fraza o «individualizaciji odgovornosti» - u optužnici protiv pojedinca nalazi politička kontrabanda, nasrtaj na temeljne nacionalne vrijednosti, onda je reakcija zadaća vlade. S obzirom na pravila igre na koja je Hrvatska – šutke, po običaju - pristala, optuženi pojedinac pred haškim Tribunalom može, a i to tek u ograničenoj mjeri, objašnjavati svoje postupke i braniti sebe, ali nije realno očekivati da čak i onda kad bi pokazao krajnji idealizam i samopožrtvovnost, može obraniti državu. On, uostalom, nema legitimaciju pred svijetom zastupati nacionalne interese. To je zadaća vlade. Ne postoji država da bi šaka pojedinaca sjedila u udobnim naslonjačima, nego je uloga tih pojedinaca da *ministriraju*, služe narodu i državi.

A ne vidi se da u konkretnoj situaciji Sanaderova vlada poduzima bilo kakve korake, iako će njezini apoleti, ako ustreba, nema sumnje, posegnuti za frazama o «tihoj diplomaciji» i «diskretnim i obećavajućim mjerama». No, povijest nas uči da je «tiha diplomacija» tek metoda za postizanje ciljeva. Onomu koji nema cilja ili ne pokazuje snagu za njegovo ostvarenje, nikakve metode ne će pomoći. Bonapartinih je stotinu dana završilo tragično, ali slavno. A nakon svojih stotinu dana Sanader pokazuje ambiciju da postane tek «Napoleon Mali». Kad se ne bi ticalo naših sudbina, na toj mu ambiciji ne bismo zamjerali.

Tomislav JONJIĆ

IZ SADRŽAJA

ODRŽANA 5. IZBORNA SKUPŠTINA ZAGREBAČKE PODRUŽNICE	2
<i>Jure KNEZOVIĆ</i>	
PREDSJEDNIK HRVATSKOG SABORA PRIMIO IZASLANSTVO HRVATSKOG DRUŠTVA POLITIČKIH ZATVORENIKA	4
<i>Jure KNEZOVIĆ</i>	
IZVJEŠĆE O RADU ODBORA SREDIŠNJE HDPZ-a ZA GROBIŠTA	5
<i>Stjepan BRAJDIĆ</i>	
MASOVNA GROBIŠTA NA PODRUČJU HRVATSKE (II).	8
<i>Dragutin PELIKAN</i>	
U ČUKOVCU KOD LUDBREGA BLAGOSLOVLJEN SPOMEN-KRIŽ ŽRTVAMA KOMUNISTICKOG TERORA	10
<i>Franjo TALAN</i>	
VELEBITSKA TRAGEDIJA (II).	13
<i>Ivan Vukić</i>	
PRILOZI ZA BIOGRAFSKI LEKSIKON HRVATSKIH POLITIČKIH UZNIKA (XXIII).	17
<i>Jure KNEZOVIĆ</i>	
KPD POŽEGA: PROŠLO JE 50 GODINA	20
<i>Višnja SEVER</i>	
BILJEŠKA O PARTIZANSKOME KRAVAVOM ULASKU U SPLIT	22
<i>Vjekoslav MATIJEVIĆ</i>	
PROCES PROTIV ZAGREBAČKIH BOGOSLOVA I NJIHOVIH POGLAVARA 1951.	23
<i>Stjepan PLANTAK</i>	
MOJE RATNE I PORATNE USPOMENE (V).	28
<i>Frano ALILOVIĆ</i>	
BLAŽENI ALOZIJE STEPINAC I HRVATSKA DRŽAVA (II).	31
<i>Ivan GABELICA</i>	
RATNI ZLOČINI NAD HRVATIMA U ODEŠI 1916. (V).	36
<i>Dr. Stjepan MATKOVIĆ</i>	
POKRET «ŽUTIH SVEĆENIKA» I NASTANAK HRVATSKE STAROKATOLIČKE CRKVE (VII).	41
<i>Dr. Zlatko MATIJEVIĆ</i>	

ODRŽANA 5. IZBORNA SKUPŠTINA ZAGREBAČKE PODRUŽNICE

Pod pokroviteljstvom podpredsjednice Vlade i ministricе obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti gospode **Jadranke Kosor**, u povijesnim prostorijama INA-Naftaplina u Zagrebu, održana je 20. ožujka 2004. Peta

Stjepan Fuček, predsjednik i **Stjepan Šobak**, te Časnički klub 242. Pozdravni brzozav poslala je podružnica Hercegovina naglasivši «kako je dobro i veselo kad su braća zajedno». Skupštinu je pozdravio i predsjednik

Društva, upoznavši nazočne s poduzetim koracima za poboljšanje prava bivših političkih uznika, ali i istaknuvši nedostatak solidarnosti kod nekih članova.

Nakon razrješenja dosadašnjeg Upravnog odbora prišlo se izboru novoga Upravnog odbora u koji su ušli: **Marijan Buconjić** - predsjednik, **Ljubomir Gotovac** - dopredsjednik, **Zorka Zane** - dopredsjednica, **Toma Burić** - član upravnog odbora, **Marko Grubišić** - član upravnog odbora, **Ivan Dujmović** - član upravnog odbora, **Franjo Ivić**, - član upravnog odbora, **Ivan Marohnić** - član upravnog odbora, **Petar Matanić** - član upravnog odbora, **Ana Veček** - članica upravnog odbora, **Dragica Pelikan** - članica nadzornog odbora, **Dragutin Šela** - član nadzornog odbora, **Marijan Kereković** - član nadzornog odbora, **Biserka Marchioli** - tajnica.

Izabrani su također izaslanici za VII. sabor HDPZ-a, koji se treba održati prije nego bude sljedeća izborna skupština Podružnice Zagreb. Tako se Podružnica pripremila i za nadolazeći izborni sabor HDPZ-a. Na koncu je Skupština prihvatala prijedlog pisma u

Radno predsjedništvo

izborna skupština Hrvatskog društva političkih zatvorenika – Podružnice Zagreb. Premda već u poodmakloj dobi, mnogi su članovi došli sudjelovati u radu skupštine i družiti se.

Skupština je protekla u svečanom i mirnom ozračju. Zamijećen je mali broj novinara, ali je zato iskazano zajedništvo Društva u izaslanstvima drugih podružnica, koji su u svojim pozdravnim govorima poželjeli Skupštini uspješan rad a novoizabranom vodstvu uspješno vođenje podružnice u novom mandatu. Iz podružnica su sudjelovali: Karlovac – **Mladen Šomek**, predsjednik; Kiseljak – **Mato Udovičić**, predsjednik i **Ivan Marković**; Krapina – **Zlatko Čubaković**, predsjednik; Požega – **Jozo Nosić**, predsjednik; Rijeka – **Andrija Vučemil**, član Vijeća; Sarajevo – **Mirko Boras**, predsjednik; Sisak – **Vladimir Vražić**, tajnik; Hrvatski domobran –

Predsjednica Zorka Zane podnosi izyešće

kojem se čestita novoizabranoj vlasti i očekuje konačno pravedan odnos prema političkim uznicima, a koji je upućen predsjedniku Hrvatskog sabora, predsjedniku Vlade Republike Hrvatske i nekim ministrima.

Ne zaboravivši ni haške i riječke zatvorenike, Skupština je prihvatiла tekst pisma koji je upućen preko generala **Norce** ostalim uhićenicima u Riječkom zatvoru, a preko gospodina **Darija Kordića** ostalim Hrvatima u haškom

Sudionici prate rad Skupštine

Bivša predsjednica i novi predsjednik

zatvoru. U pismu je iskazana sućut u patnji i nada da će pravda konačno stići i njima, a njihova žrtva biti zalog hrvatske sretnije budućnosti.

(*Jure KNEZOVIĆ*)

DAN HRVATSKIH POLITIČKIH UZNIKA 30. TRAVNJA U MODRUŠU

Hrvatsko društvo političkih zatvorenika već tradicionalno svake godine obilježava 30. travnja, dan smaknuća Zrinskog i Frankopana u Bečkome Novigradu, kao Dan hrvatskih političkih uznika. Slavlje se uvijek obavlja u mjestima koja su pripadala jednoj od ove dvije hrvatske plemićke obitelji.

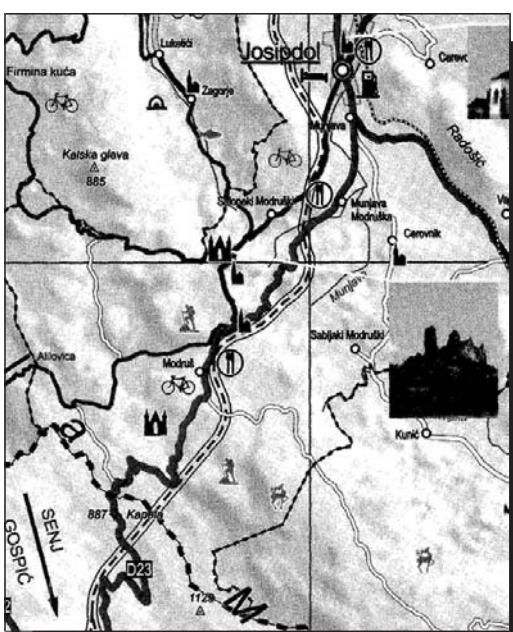
Od Čakovca, preko Brinja, Gvozdanskog, Trsata, Ozlja i Hrvatske Kostajnice, došli smo na ponosni i ruševni Modruš. Vijeće Hrvatskog društva političkih zatvorenika odlučilo je, dakle, ove godine proslaviti Dan hrvatskih političkih uznika (30. travnja) u Modrušu i prisjetiti se žrtve koju su ova naša dva velikana podnijela za hrvatsku samostalnost i dostojanstvo naše nacije, ali i svih onih znanih i neznanih koji su svoje živote i zdjelice utkali u našu samostalnost i slobodu, posebno blaženog Alojzija Stepinca, koji je na montiranome komunističkom procesu, svjedočivši za vjeru,

ujedno, izrekavši znamenitu rečenicu, o «bilu svoga naroda», svjedočio i za hrvatsku naciju, te tako potvrdio jedinstvo vjere i ljubavi prema svome narodu.

Misno slavlje počinje u 10:00 sati u Župnoj crkvi Sv. Trojstva u Modrušu koja se nalazi podno stare utvrde Tržan.

Modruš se nalazi na pristupačnu mjestu: Iz smjera Zagreba, Karlovca i Rijeke vozi se novoizgrađenom autocestom do kraja, kada auto-cesta pred tunelom Mala Kapela izlazi na staru cestu. Tu se skrene prema Josipdolu, pa ostaje svega nekoliko kilometara do Modruša. Kod crkve se skrene lijevo i vozi do župne crkve koja se nalazi podno podno utvrde Tržan. Dodite i povедite svoje, da u našem zajedništvu osjetimo veličinu žrtve za dostojanstvo čovjeka i svoje nacije, povjesnost Modruša i tugu razaranja.

Za pojedinosti obratite se svojim Podružnicama.

PREDsjEDNIK HRVATSKOG SABORA PRIMIO IZASLANSTVO HRVATSKOG DRUŠTVA POLITIČKIH ZATVORENIKA

U četvrtak, 18. ožujka 2004. predsjednik Hrvatskog sabora g. **Vladimir Šeks** primio je izaslanstvo Hrvatskog društva političkih zatvorenika, koje su činili **Jure Knežović, Slavko Meštrović i Zoran Grgić**. Izaslanstvo je predsjednika Sabora upoznalo sa stanjem u Društvu, poteškoćama u kojima se ono nalazi i rezultatima koje postiže unatoč uskraćenoj potpori od strane bivše Vlade.

Posebno je ukazano na hitnu potrebu donošenja zakona o izmjeni i dopuni Zakona o pravima bivših političkih zatvorenika, jer je bivša Vlada na dan stvaranje Jugoslavije, 29. studenoga, protuustavno ukinula stečena prava bivšim političkim zatvorenicima i njihovoj djeci. Toga 29. studenoga 2001. Hrvatski je sabor minimalnom i sumnjivom većinom nanio štetu žrtvama jugoslavenskoga komunističkog sustava. Tim Zakonom u cijelosti je ukinuto pravo na naknadu za dane nezaposlenosti nakon izdržanoga zatvora ili pritvora, te pravo djece na naknadu u slučaju smrti bivšega političkog zatvorenika, kojemu za života nije isplaćena naknada. A u stavku 3. članka 2. tога Zakona Vlada si je odredila da naknadu može isplaćivati u obrocima, ovisno o osiguranim sredstvima u državnom proračunu. Dinamiku isplate može država odrediti kako ju je volja. To znači, da isplata može trajati unedogled i da – i teoretski i praktično – do nje nikada ne dođe.

Ukazano je na članak 4. tога istog Zakona kojim se propisuje da će se svi postupci pokrenuti zahtjevima za ostvarivanje prava utvrđenih Zakonom o pravima bivših političkih zatvorenika (Narodne novine, br. 34/95 i br. 164/98), podnijetima do dana stupanja na snagu novele od 29. studenog 2001., dovršiti po njegovim odredbama. Državno odvjetništvo i neki sudovi smatraju kako pravilo valja primjenjivati ne samo na upravne postupke (tj. postupke za utvrđivanje statusa političkog zatvorenika), nego i na sudske postupke (tj. postupke za isplatu u skladu s ranjom zakonskom regulativom), u predmetima utuženima prije stupanja na snagu zakonske novele, a to znači da je dospjela tražbina retroaktivno pretvorena ili u nedospjelu ili je posve ukinuta, pa ni u kojem slučaju

Piše:

Jure KNEŽOVIĆ

nije moguće zahtijevati pravnu zaštitu, ako država dobrovoljno ne plati.

Hrvatski politički uznici, žrtve komunističke tiranije, jedini su u Europi koji svoje zakonsko pravo moraju utjerivati sudske putem. A kad sud dosudi protiv političkog zatvorenika, onda žrtva mora platiti sudske pristojbe i troškove postupka, a često i pljenidbom, premda je Zakon protuustavan. Ne samo zbog očitog kršenja Ustava, nego zbog pravednosti i izbjegavanja iznošenja ovih kršenja ljudskih prava pred međunarodne institucije, Hrvatsko društvo političkih zatvorenika, kao interesna udruga bivših političkih uznika, koja broji preko 8.000 članova traži da se

- da se po hitnom postupku, u suglasnosti s HDPZ-om, doneće Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o pravima bivših političkih zatvorenika, kojim bi se zakonska regulativa vratila u stanje prije 29.11.2001.;

- da se politički zatvorenici u pogledu plaćanja sudske pristojbe izjednače s pravima hrvatskih ratnih vojnih invalida i udovica, odnosno da se oslobole plaćanja sudske pristojbe,

- da se produži rok podnošenja zahtjeva za priznavanje statusa bivšega političkog zatvorenika,

Hrvatsko društvo političkih zatvorenika izdaje mjesečnik «Politički zatvorenik» u kojem objavljuje znanstvene članke, sjećanja žrtava totalitarnoga jugoslavenskog sustava, biografski leksikon bivših političkih uznika, obavijesti o aktivnosti Internacionalne asocijacije bivših političkih uznika, u kojoj je HDPZ jedan od aktivnih članova i dr.

Hrvatski državni sabor primao je «Politički zatvorenik» od njegova izlaska 1990. do siječnja 2001., kad je Sabor pod predsjedanjem **Z. Tomčića** otkazao daljnju pretplatu. Od toga vremena je i bivša Vlada ukinula svaku potporu HDPZ-u i «Političkom zatvoreniku». Voljom članstva i požrtvovnošću nekih članova, mjesečnik izlazi neprekidno do danas,

ali je njegovo daljne izlaženje iz finansijskih razloga ugroženo. Nadamo se da preplaćivanjem na oko 150 primjeraka ne bi bio ugrožen Hrvatski sabor, ali bi se pomoglo da i u buduće može izlaziti «Politički zatvorenik» kao glasilo žrtava totalitarizma 20. stoljeća.

Izaslanstvo je zamolilo predsjednika Šeksa da razmotri mogućnost, da Hrvatski sabor ponovno prima Politički zatvorenik, kao što je to činjeno od početka njegova izlaženja do siječnja 2001.

Hrvatski narod je stoljećima trpio zbog neslobode, a u borbi za svoju slobodu podnio je, i onda kad se nalazio u povijesnoj zabludi, nebrojene žrtve. Hrvatsko društvo političkih zatvorenika je društvo žrtava totalitarnoga sustava i poštuje svaku nevinu žrtvu bez obzira kojoj boji pripadala. Kroz aktivnosti u Internacionalnoj asocijациji bivših političkih uznika spoznali smo da svaki narod ima mesta sjećanja na svoja stradanja, mesta na kojima se u tihom kutku može svaki dobromjeran posjetitelj zamisliti kako je bilo gorko doći do slobode, nadahnuti se veličinom žrtve i samoprijegora svetih pojedinaca. Mi se u posjetima od Baltika do Madžarske uvijek nađemo postideni, jer Hrvatska nema takvo posvećeno mjesto, koje je u tim državama isključivo pod patronatom njihovih parlamenta.

Zato je izaslanstvo zamolilo predsjednika Šeksa, da Hrvatski sabor osnuje zakladu koja bi imala zadatak izgraditi muzej hrvatskoga stradalništva, slično kako su to učinili baltički narodi i madžarski narod, i da o njemu vodi brigu.

Izaslanstvo je darovalo CD na kojem je kompletan «Politički zatvorenik» od početka izlaženja do prosinca 2003. godine i zamolilo da predsjednik razmotri mogućnost odkupa ovoga vrijednog CD, kojega bismo rado poslali stranim arhivima, institutima i slavističkim katedrama, a u Hrvatskoj školama i ustavovama. Osnaženi pozitivnim stavom predsjednika Hrvatskog sabora nadamo se u skorom vremenu pozitivnim pomacima u svim navedenim slučajevima i zahvaljujemo na prijateljskom prijemu.

IZVJEŠĆE O RADU ODBORA ŠREDIŠNICE HDPZ-a ZA GROBIŠTA

Članovi Odbora za grobišta su: Stjepan Brajdić (Zagreb), Alfred Obranić (Varaždin), Dragutin Pelikan (Podravska Slatina), Kaja Pereković (Zagreb), Ivan Rudec (Slavonski Brod), Dragutin Stilinović (Zagreb) i Mladen Šomek (Karlovac). Odbor je djelovao u razdoblju 1999. do 2004., a radit će do opoziva. Područja njegova djelovanja su a) podizanje spomenika hrvatskim političkim uznicima u kaznenom zavodu Lepoglava, i b) uređenje najvećega gubilišta u Hrvatskoj na lokaciji lepa Bukva - Ilovac u Maceljskoj gori.

Kao što je našem članstvu poznato, u prethodnom je razdoblju naše Društvo podiglo spomen-obilježja u KPD Stara Gradiška i KPD Slavonska Požega. O ovim dogadajima objavljene su reportaže u našem glasilu. Društvo je kanilo na takav način obilježiti i ostala znana mjesta naših masovnih stradanja: Lepoglavu, Popovaču, Sisak, Lonjsko polje, autocestu, Novi Beograd itd. Možda će ovo izvješće ponukati čitatelje na korisne opaske i prijedloge. Ujedno će vam ovo izvješće dati odgovor zašto je moralo proći četiri godine, a da nismo uspjeli riješiti postavljene zadatke.

Spomenik hrvatskim političkim uznicima u lepoglavi

U drugoj polovici 1999., točnije 20. rujna te godine uputili smo zamolbu Ministarstvu pravosuđa i tadašnjemu ministru dr. Zvonimiru Šeparoviću. Nakon usmenih razgovora istom smo ministarstvu 2. prosinca 1999. uputili pismo s kratkim opisom o izgledu samog spomenika i njegovu smještaju.

Malo potom, 3. siječnja 2000. održani su izbori i vratiše nam se "drugovi". Već 31. siječnja 2000. dobili smo odgovor Ministarstva pravosuđa, s naputkom da se radi ostvarenja ovog projekta obratimo ravnatelju Kaznenog zavoda, gospodinu **Stjepanu Kapustiću**. Preslik odgovora je upućen i Kaznenom zavodu uz preporuku da se dogоворимо o položaju zamišljenog spomenika kako bi se moglo prići izradi projekta.

Prema telefonskom dogovoru, prvih smo dana veljače otputovali u Lepoglavu (K. Pereković, D. Stilinović, S. Brajdić i **S. Zerec**). Primljeni smo vrlo srdačno i susretljivo. U ime Zavoda primili su nas upravitelj Kapustić, tajnik **Stjepan Loparić** i pravnik gosp. **Mađar**. Odmah nakon upoznavanja izašli smo na teren kako bismo zajedno odaberali mjesto. Uspjeli smo se vrlo brzo dogovoriti. Fotografirali smo izabrano mjesto i zamolili gosp. Loparića da nam što hitnije pošalje kopiju katastarskog plana. Na našu molbu da nam pomognu u samoj izgradnji, dobili smo vrlo obećavajuću spremnost. Prije rastanka pokazali su nam prodavaonicu namještaja i slika koje izrađuju osuđenici, a potom i zavodski muzej osuđeničkih umjetničkih radova. Već 23. ožujka 2000. dobili smo kopiju katastarskog plana i izvadak iz zemljische knjige. Radi izrade idejnog projekta na odabranoj smo lokaciji izvršili izmjere i snimanja.

Za nepunih 14 dana član našeg Odbora Dragutin Stilinović, dipl. ing. arh. izradio je idejni projekt «Spomen

Piše:

Stjepan BRAJDIĆ

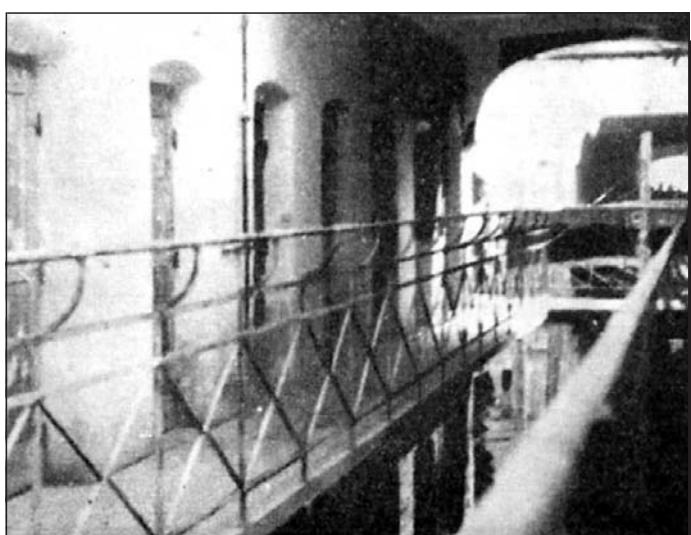
obilježe političkim uznicima», kojeg smo predali Kaznenom zavodu Lepoglava radi pribavljanja lokacijske dozvole. Dana 4. travnja 2000. Kazneni je zavod kao korisnik predmetnog zem

ljišta uputio zahtjev, a već 25. lipnja 2000. dobili smo lokacijsku dozvolu. Do ovog se dana sve odvijalo normalnim tijekom. No na scenu tada stupa «nova vlast». Nova, nama tako dobro poznata iz davnih dana!

Vjerujem da smo svi svjesni blagodati kojima nas je «nova vlast» obdarila i počastila. Odnos između nas bivših robijaša (narodnih neprijatelja!) i «nove» crvene vlasti nije se nimalo promijenio. A zašto i bi? Ta Oni su dugih 60 godina vodili «tešku» borbu da bi stvorili ovu hrvatsku državu?! Mi nikako to ne možemo razumjeti niti shvatiti, pa smo tako i dalje ostali «narodni neprijatelji», klerofašti, ustaše itd., a oni antifašisti (ne komunisti), napredni demokrati i beskompromisni borci za ljudska prava i slobode. A tko nam je kriv što smo nepopravljivi! Čini se da smo još i dobro prošli. Da bismo navedeno i činjenicama potvrdili, nastavljamo ovim našim izvješćem:

Već 17. srpnja 2000. tzv. «Savez antifašističkih boraca Hrvatske» (SABH) uputio je žalbu na lokacijsku dozvolu i na sve što joj je predhodilo, i to zbog povrede materijalnih propisa i nepotpuno utvrđenoga činjeničnog stanja. Varaždinska županija posljednjeg dana u srpnju 2000. dostavlja žalbu Ministarstvu zaštite okoliša i prostornog uređenja u Zagrebu. U naivnom uvjerenju da žalba SAB-a ne će biti usvojena, naš je Odbor nastavio s aktivnostima, pa nam 10. kolovoza naš supatnik **dr. Augustin Franić** iz Dubrovnika šalje podatke o žrtvama u KPD Lepoglava.

Društvo 15. rujna 2000. sklapa ugovor s akademskim kiparom **Vladimirom Gašparićem** iz Varaždina o izradi kamenih ploča, njihovoj obradi, dopremi i nadzoru nad izvedbom. Vrijednost materijala i radova dogovorena je u iznosu od 5.000 DEM, a Društvo je isplatilo predujam u iznosu od 2.500 DEM. Kamene su ploče izrezane i obrađene, te još i

Hodnik i celija u lepoglavskoj kaznionici

ll.v. br. 42/02.200.

REPUBLIKA HRVATSKA
VARAŽDINSKA ŽUPANIJAUred za prostorno uređenje,
stambeno-komunalne poslove,
graditeljstvo i zaštitu okoliša
Ispostava Ureda u IvancuKlase : UP/I-350-05/00-01/20
Urboj : 2186-04/1-02-00-03
Ivanec , 21.06.2000. godine

Ured za prostorno uređenje, stambeno-komunalne poslove, graditeljstvo i zaštitu okoliša Varaždinske županije, temeljem članka 35. st.1. Zakona o prostornom uređenju ("Narodne novine", br. 30/94.i 68/98.), rješavajući po zahtjevu KAZNEONOG ZAVODA LEPOGLAVA iz Lepoglave , Ulica hrvatskih pavilna br. 1 , radi izdavanja lokacijske dozvole , izdaje

LOKACIJSKU DOZVOLU

za zahvat u prostoru : POSTAVLJANJE SPOMEN OBILJEŽJA POLITIČKIM UZNICIMA , na zemljištu kojeg čini čkbr. 2614/1 k.o. Lepoglava , u Lepoglavi , Ulica hrvatskih pavilna br. 1 , te se određuje:

I

1. Oblik i veličina prostora :

Oblik i veličina parcele , te mjesto postave Spomen obilježja vidljivi su iz priloženog Idejnog projekta , izrađenog u Hrvatskom društvu političkih zatvorenika u Zagrebu , koji je sastavni dio ove lokacijske dozvole .

2. Namjena prostora :

Namjena prostora biti će JAVNA - spomen stradanja i mjesto štovanja hrvatskih domoljuba .

3. Veličina građevine :

Veličina građevine Spomen obilježja biti će 4,25 x 6,20 m , visine do 3,00 m od kote okolnoga terena .

1

Izdana lokacijska dozvola

danas stoje u dvorištu g. Gašparića u Varaždinu. Istodobno je (20. rujna 2000.) zatražena i ponuda za kompletну izradu od Klesarstva S. Lucić, koja zbog cijene nije prihvaćena.

Dana 13. rujna 2000. Ministarstvo okoliša i prostornog uređenja **odbacuje** žalbu SAB-a od 17. srpnja jer ju je izjavila neovlaštena osoba koja nije vlasnik niti suvlasnik nekretnine za koju je zatražena lokacijska dozvola. Preslik rješenja nalazi se u pismohrani Društva. Nakon toga, 26. listopada 2000. SAB ustaje tužbom pred Upravnim sudom Hrvatske, radi poništenja spomenutog rješenja Ministarstva zaštite okoliša i prostornog uređenja. Postupajući u skladu sa Zakonom o upravnim sporovima, Upravni sud 8. studenog 2000. dostavlja tužbu SAB-a protustranci, tražeći očitovanje.

Upravni sud usvaja tužbu SAB-a

Društvo je 24. siječnja 2001. uputilo pismenu zamolbu ministru pravosuđa, prof. dr. Stjepanu Ivaniševiću da primi na razgovor naše predstavnike **Juru Knezovića**, Dragutina Stilinovića i Stjepana Brađića. Nikakav odgovor nismo primili, pa smo 2. svibnja 2001. ponovno ministru uputili pismenu zamolbu za razgovor o predmetnoj problematiki. I ponovno nismo primili nikakav odgovor. Predstavnici našeg Odbora S. Brađić, D. Stilinović i **L. Fingerhut** su 3. svibnja 2001. kao izlaslanici Časničkog kluba 242 bili primljeni u Hrvatskom saboru kod **Luke Trconjića**, predsjednika Od-bora za pravosuđe. Upoznali smo gosp. Trconjića s predmetnom problematikom i zamolili njegovo posredovanje da nas netko odgovoran iz Ministarstva primi na razgovor. Dne 1.

lipnja 2001. Društvo je primilo dopis iz Ministarstva pravosuđa – Uprave za izvršenje sankcija, kojim nas izvješćuju da je zemljište na kojem želimo postaviti spomenik u vlasništvu Vlade Republike Hrvatske. Kako Vlada nije dala predhodno rješenje, upućuju nas da zahtjev uputimo izravno Vladu.

O g. Trconjića smo 4. lipnja 2001. primili pismenu potvrdu da je našu predstavku uputio Upravnom судu i zatražio žurno postupanje u upravnom sporu. Već 18. lipnja 2001. uputili smo g. Trconjiću pozurnicu u svezi s traženjem odgovora od Upravnog suda. devet mjeseci kasnije, 18. ožujka 2002. uputili smo Vladi RH – Uredu za gospodarenje imovinom, zahtjev da nam odobre na predmetnom terenu postaviti spomenik. Nakon samo nekoliko dana dobili smo zahtjev da hitno dostavimo izvadak iz zemljšne knjige, što smo odmah učinili, a 8. travnja 2002. imali smo ponovni sastanak s g. Trconjićem u Hrvatskom saboru. Do tog dana još nije primio odgovor na svoju predstavku od 3. svibnja 2001. Najavio nam je mogućnost da se sastanemo s gđom ministricom **Ingrid Antičević-Marinović** u Lepoglavi.

Nekoliko dana kasnije, 11. svibnja 2002., uz pomoć osobnih poznanstava, dobili smo preslik presude Upravnog suda. HDPZ-u ona nije dostavljena, jer Društvo nije stranka u postupku, u smislu Zakona o upravnim sporovima. Presuda je donesena 14. prosinca 2001., a njom se usvaja tužba SAB-a

 SAVEZ ANTIFAŠISTIČKIH BORACA HRVATSKE Pavla Hatcha 10, 10 000 Zagreb tel: 48 39 996, 48 39 997; fax: 48 40 626	 REPUBLIKA HRVATSKA 571. KAZNEONI ZAVOD LEPOGLAVA Pravni radnik 20-1-2000. 150.01/0001/06.0>01 15.02.01 Zagreb, 17.07.2000. Broj: 01-232/2000.	MINISTARSTVU PROSTORNOG UREĐENJA, GRADITELJSTVA I STANOVANJA Putem Županijskog ureda Varaždin VARAŽDIN
Savez antifašističkih boraca Hrvatske protiv lokacijske dozvole izdane od strane Varaždinske županije –ispostave ureda Ivanec, klasa: UP/I-350-05/00-01/20., ur. broj 2186-04/1-02-00-03, od 21.08.2000, u zakonskom roku podnosi		
Z A L B U - zbog povrede materijalnih propisa i - zbog nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja.		
Obratloženje Varaždinska županija putem ispustave ureda u Ivanecu, a na traženje uprave kaznenog zavoda Lepoglava izdala je lokacijsku dozvolu 01.06.2000. godine pod gornjim brojem za izgradnju spomen-obilježja političkim uznimcima. Prije izdavanja lokacijske dozvole taj ured nije tražio mišljenje zainteresiranih stranaka, što je prema Zakonu o upravnom postupku bio dužan učiniti. Zbog toga je Savez antifašističkih boraca zaobjeden, a nije nam ni dostavljena lokacijska dozvola radi eventualne žalbe. Za izdatu lokacijsku dozvolu saznali smo tek 14. srpnja ove godine, od kada nam i teče rok za žalbu.		
Izdatom lokacijskom dozvolom odobrava se podizanje spomenika navodnim žrtvama monarha-fašističkog i komunističkog jugoslavenskog nasilja, a da se ne spominju stvarne žrtve fašističko-ustaškog nasilja iz doba nacističke okupacije Hrvatske 1941-1945 godine. U koliko bi bio podignut spomen sa natpisom koji se lokacijskom dozvolom odobrava, to bi značilo neistinito i tendenciozno prikazivanje žrtava. Ni za vrijeme kraljevine Jugoslavije, ni za vrijeme socijalističke Jugoslavije u Kaznionici Lepoglava nisu vršena smaknuća. U toj kaznionici izdržavali su i izdržavaju kaznu zatvora osuđenici na duže vremenske kazne i za teža krivična djela. Jedina smaknuta vršena u ovoj kaznionici, njih nekoliko tisuća, izvršena su za vrijeme NDH 1941-1945 godine. Te žrtve u natpisu spomenika se ne spominju čime se željelo reći da to i nisu žrtve što bi bila sramota za Hrvatsku.		

Odbačena žalba SAB-a

upravljena na poništenje pobijanog rješenja Ministarstva zaštite okoliša i prostornog uređenja. Presudom se tužba usvaja, jer je stajalište Upravnog suda kako je rješenje o odbacivanju tužiteljeve žalbe nezakonito. Podsjecamo, žalba je odbačena, jer je Ministarstvo ocijenilo da SAB nema svojstvo stranke, pa stoga nije ovlašten izjaviti žalbu. Upravni sud priznaje da je dosadašnja upravnopravna praksa žalbe konstatira da se svojstvo stranke u postupku izdavanje lokacijske dozvole priznaje samo vlasnicima odnosno suvlasnicima nekretnina koje neposredno graniče s nekretninom za koju je izdavanje lokacijske dozvole zatraženo. Međutim, da je Ministarstvo propustilo primjeniti odredbu čl. 49. ZUS-a koja predviđa da se svojstvo stranke priznaje i drugim osobama, tj. i onima koji ne štite samo svoja prava, nego i svoj pravni interes. Budući da je prema stajalištu Upravnog suda i prema podatcima iz registra udruga SABH osnovan "radi zaštite digniteta antifašističke borbe", to onda on ima pretostavljeni pravni interes. Drugim riječima, Upravni sud nije odbio zahtjev HDPZ-a, nego je Ministarstvu naloženo da postupak provede iznova i da SAB-u omogući očitovanje.

Nismo imali Račanov blagoslov!

Nakon takve presude, Ministarstvo zaštite okoliša i prostornog uređenja imalo je samo jednu mogućnost: poništiti županijsko rješenje od 21. lipnja 2001. i predmet vratiti prvostupanjskom tijelu na ponovni postupak. To je Ministarstvo i učinilo rješenjem od 13. svibnja 2002.

Pet mjeseci kasnije, 17. listopada 2002. primili smo Odluku Povjerenstva Vlade za upravljanje imovinom Republike Hrvatske, kojom se našem Društvu daje suglasnost da na predmetnoj nekretnini podigne spomen obilježje. Ova je odluka donesena na sjednici Povjerenstva 30. rujna 2002. Zahvaljujemo članovima Povjerenstva i dr. Goranu Graniću na ažurnosti i potpori koju su nam, primjenjujući zakon, ovim činom pružili.

Kako je rok valjanosti lokacijske dozvole istekao, otputovali smo (Stilinović i Brajdić) u Ivanec u Ured za prostorno uređenje i zaštitu okoliša, kako bismo s predstojnikom Ivarom Jarlinom, dipl. ing. grad. izvidjeli mogućnost produženja važenja dozvole. Razmotrili smo sve mogućnosti i dogоворили da će ovaj Ured potaknuti takovo rješenje. Do danas ga nismo dobili.

U listopadu 2002. na poziv L. Trconjića otputovali smo u Kazneni zavod Lepoglava da bismo se sastali s ministricom pravosuđa Ingrid Antičević koja je sa saborskim izašlanstvom isla u inspekciju. To je bilo i njezino obećanje (?!). Na put su krenuli J. Knezović, S. Brajdić i D. Stilinović. Dugo smo čekali, ali - nismo i dočekali. Nakon izvršene inspekcije prišao nam je g. Trconjić i izvjestio nas da ministrica nema vremena, te da se hitno vratila u Zagreb s porukom da joj se javimo te da će nas primiti na razgovor. Ne vidjeli, no živi ostadosmo! S nama je nakratko ostao g. Trconjić kojeg smo odveli na mjesto na kojem bismo podigli spomenik. Složio se da je položaj odlično odabran uz napomenu: «Sve što ste zamislili i učinili, sasvim je prihvatljivo. Jedini problem zbog kojeg vam je osporena izvedba je u sadržaju teksta u kojem ste naglasili 'žrtvama komunizma'. Takav tekst ne može proći. Jedina osoba koja bi vam mogla dati suglasnost je 'gospodin' Ivica Račan', ali sumnjam da bi on to učinio. Prema tome,

promijenite i prilagodite sadržaj natpisa i ponovite postupak. Ja vam, na žalost, ne mogu pomoći.»

Bila je to konačno velika točka na ovaj naš problem. Sadržaj natpisa nismo željeli prilagodjavati. Sve daljnje aktivnosti smo prekinuli. Ostalo nam je čekati neka bolja vremena, ako ih uopće doživimo! Par dana kasnije, 21. listopada 2002. otputovali smo (D. Stilinović i S. Brajdić) u Ivanec kako bismo od ing. Jaklina doznali kakve nam mogućnosti ostaju da u budućnosti obnovimo postupak. Dobili smo kopije nekih dokumenata i potpisali suglasnost i punomoći da u ovoj stvari zastupa HDPZ.

Kao što se vidi, tijekom čitavoga opisanog razdoblja učinili smo bezbroj pokušaja da službenim putem i putem osobnih poznanstava dopremo do bilo koje ovlaštene osobe. Sve je bilo uzalud. Nismo uspjeli ni primiti kvaku nečijih vrata, a kamoli ući. Krajem listopada 2002. otišli smo u Varaždin, da bismo s kiparom Vladom Gašparićem dogovorili čuvanje izrezanih kamenih ploča. Naišli smo na razumijevanje, pa se nadam da ćemo tu građu možda jednoga dana ipak upotrijebiti. U nju je uložen novac naših članova, pa im se ovim putem u ime našeg Odbora ispričavam za nemanjerni promašaj. Ujedno zahvaljujem svima koji su nas podržavali i na bilo koji način pomogli. Posebno se to odnosи na ing. Ivana Jaklina, predstojnika Ureda za prostorno uređenje u Ivancu, koji je zbog nas doživio vrlo neugodne posljedice. Ostala imena ne ću spominjati, kako ih ne bih izložio neugodnostima. U ime Odbora svim članovima našeg Društva hvala na razumijevanju! (U idućem broju o aktivnostima u svezi s maceljskim grobištem.)

 PROSES 3.5.2.2002. 350-05/02-02/459 437-22-1 03/2. Sept. Broj: Us-9703/2000-5
U IME REPUBLIKE HRVATSKE! PRESUDA <p>Upravni sud Republike Hrvatske u vijeću sastavljenom od sudaca Upravnog suda Bože Gagre kao predsjednika vijeća, Alekse Brkljačić Radančević i mr. Mirjane Juričić kao članova vijeća, te više sudske savjetnice Sanje Štefan kao zapisničara, u upravnom sporu tužitelja Saveza antifašističkih boraca Hrvatske iz Zagreba, Pavla Hata 16, koga zastupa predsjednik mr.sc. Ivan Fumić, protiv rješenja tuženog Ministarstva zaštite okoliša i prostornog uređenja, klasa: UP/II-350-05/00-02/0898, ur. br oj: 531-03/2-00-02, od 13. rujna 2000., radi izdavanja lokacijske dozvole, u nejavnoj sjednici vijeća održanoj dana 28. prosinca 2001.</p> <p>presudio je</p> <p>Tužba se uvažava.</p> <p>Poništava se rješenje Ministarstva zaštite okoliša i prostornog uređenja, klasa: UP/II-350-05/00-02/0898, ur. br oj: 531-03/2-00-02, od 13. rujna 2000.</p> <p>Obrazloženje</p> <p>Pobjijanim rješenjem odbacuje se žalba tužitelja izjavljena protiv rješenja – lokacijske dozvole Varaždinsko-županije, Ureda za graditeljstvo i zaštitu okoliša, Ispostava ureda u Ivanec, klasa: UP/I-350-05/00-01/20, ur.br.: 2186-04/1-02-00-03, od 21. lipnja 2000. godine, izdane za postavljanje spomen obilježja političkim uznimicima na k.č. br. 2614/1 k.o. Lepoglava u Lepoglavi, Ulica hrvatskih pavilina broj 1, kao izjavljena od neovlaštena osobe.</p> <p>U tužbi, kojom osporava zakonitost tog rješenja, tužitelj kao bitno navodi da se predmetnom lokacijskom dozvolom odobrava zahvat u prostoru – postavljanje spomen obilježja političkim uznimicima u Lepoglavi, Ulica hrvatskih pavilina broj 1, te određuje da će na spomen obilježju biti pričvršćena granitna ploča dimenzija 110 x 140 cm, na kojoj će biti ispisani tekst »U spomen na tisuće političkih uznika – žrtava jugoslavenskoga monarchofašističkoga i komunističkoga nasilja, koji su u ovoj kaznionici robijali, trpjeli, umirali i živjeli za Hrvatsku.«</p>

MASOVNA GROBIŠTA NA PODRUČJU HRVATSKE (II.)

U prethodnom broju (*Politički zatvorenik*, br. 143), objavili smo popis grobišta na području Slatine i Virovitice, a ovdje donosimo nastavak tog popisa:

25. GROBIŠTE NOVIGRAD PODRAVSKI – ubijeno 56 ranjenika-vojnika NDH, prebačenih iz virovitičke bolnice u Koprivnicu. Ubili ih partizani po zauzeću Novigrada Podravskog.

26. SLATINSKI DRENOVAC – na širem potezu od Jankovca, preko Radetine, lagera Sekulinci, Čačić Brda, Jankovačkog potoka, mlinu, na ulazu u mjesto, te podruma bivše zgrade OZN-e nalaze se mjesta likvidacije velikog broja Hrvata, pretežno civila. Zato se i Slatinski Drenovac naziva Slavonska Jazavka. Često se pronađu kosti plitko zakopane, koje su isprale bujice ili su na površinu izvukle izrasline korijena hrastova i bukvi, a ponegdje razvukle divlje životinje. Nerijetko su kopanjem izvađene veće količine ljudskih kostiju, kao u slučaju trasiranja telefonske linije Požega-Slatina, preko Jankovca. Najstrašniji dokaz zločina u Slatinskom Drenovcu je pronađenje 464 lubanje i tomu pripadajućih kostiju u podrumu katakombama pokraj pravoslavne crkve na groblju u Slatinskom Drenovcu. Osim 464 spomenuta kostura, po cijelom prostoru podruma nalazila se oko 20 cm visoka gomila zdrobljenih kostiju i praha, tako da se predpostavlja da se tamo nalazilo oko 500 žrtava. Mjesto je uređeno, napravljena je grobnica, podignut križ visok 9 metara, kao i spomen ploča, koja bi, ako to zločinci ponovno ne sruše, trebala biti vječni spomen i upozorenje na zločine koji su tamo vršeni, a za utvrđivanje tragedije i istine.

27. VALPOVO – logor organiziran za njemačku manjinu, koju su partizani bez obzira na pojedinačnu kaznenu odgovornost odvodili u logor. U njemu se grupno umiralo od zaraznih bolesti i trovanja, a i likvida-

Piše:

Dragutin PELIKAN

cija nepoželjnih. Stradao je nepoznat broj ljudi, uglavnom civila i djece.

28. GORNJA PIŠTANA – kamenolom Vis iznad Gornje Pištane, u produžetku potoka iznad pištanskog vodovoda, mjesto gdje je nekada završavao most željezničke pruge "Gutman", stratište je preko

200 domobrana, ustaša i Folksdjočera, koje su zarobili partizani i natjerali ih na izgradnju drvenih baraka u Gornjoj Pištani. Bila je zima 1943. kad su po završetku radova zarobljenici odvedeni u Vis i tamo zvijerski ubijeni. Jedan od poznatih ubojica je domaći čovjek iz Pištana, koji ih je čuvao za vrijeme rada.

29. KOKOČAK – na izlazu iz sela, uzvodno od rječice, mjesto je masovnih ubojstava, kao i gudure iznad sela uzvodno u smjeru Duzluka prema gradini Ružica, u neposrednoj blizini Orahovice. Broj pobijenih nije točno utvrđen, poznato je oko 100 pobijenih i masakriranih ljudi.

30. CRNI POTOK, NAŠICE – iza današnje cementare u Zoljanama, 2

km od Našica, mjesto je gdje su partizani 17. travnja 1945. nakon pada Našica odveli veću skupinu zatočenih vojnika NDH i civila iz Našica, kao zatočenike partizanskog sabirnog logora iz Đurđenovca 16. lipnja 1945. i tamo iz pobili.

31. ZOLJAN KOD NAŠICA – u srpnju 1945. iz osječkog logora na Želenom Polju dovedene su dvije kolone zarobljenika, ustaša i domobrana, svaka od oko 800-900 ljudi, međusobno povezanih žicom po dva. Dovedeni su na područje Crnog Potoka i tamo pobijeni. Ova smaknuća činili su partizani, pripadnici 17. krajiske brigade koja je bila stacionirana u dvorcu grofa Pejčevića, i neki Srbi, mještani sela Gradac i pripadnici KNOJ-a. Predpostavlja se da je na tome mjestu likvidirano preko 2.000 ljudi.

32. "ABESINIJA" – neposredna blizina Našica prema selu Makloševci, u šikari zvanoj Abesinija, u nekoliko navrata dotjerane su 16. lipnja 1945. velike skupine zarobljenika iz Osijeka iz "Narodnog suda" koji je zasjedao u Našicama, te ih ovdje likvidirali. Veliki broj hrvatskih zarobljenih vojnika i civila, nakon sloma NDH pobijen je u našičkom parku i zakopan uz potok kod Šipovačkog mosta, a oko 100 zarobljenih ustaša, domobrana i njemačkog vojnika poubijano je na kraju sela Vukojevci, kod groblja i tamo zakopano u zajedničku jamu.

33. DONJI MIKLOUŠ – i SREDNJA RIJEKA – u studenom 1943. pri zauzeću Čazme, partizani su zarobili, a zatim likvidirali 700 hrvatskih vojnika. Zarobljene su likvidirali po okolnim šumama gdje se danas nalaze obilježja masovnih grobnica. Na navedenim mjestima zarobljenici sa širem područja Bjelovara radili su na izradi drvene mase. Po isteku smjene su likvidirani, a tamo su likvidirani i kažnjjenici iz Lepoglave.

34. VRH MONTOVJERNE – DUBROVNIK, broj žrtava nepoznat. Pronađena masovna grobnica strijel-

janih od partizana odmah po zauzeću Dubrovnika, iza 18. listopada 1944.

35. OTOK DAKSA, DUBROVNIK – broj žrtava nepoznat. Pobijen veliki broj uglednih Dubrovčana, bez suda, među kojima i tadašnji gradonačelnik Vojvodić.

36. ČANIĆ SELO KRAJ GOSPIĆA – dvjestotinjak metara od Kanjiškog mosta. Ubijeni poslije zauzeća mjesta. Broj nepoznat.

37. KANIŽA KRAJ GOSPIĆA – na tratinici ispred ruševina samostana, u rovovima u ulici Smiljanskoj, kod zavoja rijeke Novčice, broj žrtava nepoznat. Gubilište vojnika NDH i civila, s unaprijed poznatim presudama.

38. GOSPIĆ – rovovi prema zapadu, broj žrtava oko 300. Partizanski kapetan iz dvorišta zgrade sa svojim ljudima odveo pritvorene i strijeljao ih. Među žrtvama bilo je dosta simpatizera partizana i NOB-a, pa je degradiran, ali je poslije prešao u OZN-u. Kasnije živio kao umirovljenik u Gospiću.

39. BRESTOVICA, blizu sela Žestinac, otok Krk, broj žrtava nepoznat. Stotine Hrvata (Krčana, Cresana, Lošinjana i drugih), partizani bacali u jamu za vrijeme rata.

40. ŠID – broj žrtava nepoznat. Noćima strijeljani zarobljenici, uhapšeni pod optužbom da su ustaše, odvedeni u Šid iz okolice Kometlinca, pješice i bosi u prosincu 1944.

42. JAZOVKA-SOŠICE na Žumberku. Broj žrtava neutvrđen. Poznati podatci: 1945. od svibnja do početka lipnja, dovoženi vojnici NDH, najviše ustaše i domobrani, civili, žene i djeca, svećenici, časne sestre te ranjenici iz zagrebačkih bolnica. Počinitelji: OZN-a i KNOJ, nadgledao Marijan C. Imena mnogih sudionika nalaze se u dokumentaciji. Lokacija djelomično istražena, vršena službena istraga, dokumenti postoje, ali prava slika o događanjima nije predložena javnosti.

Stratišta oko Zagreba

43. VOJNA BOLNICA BRESTOVAC – broj žrtava preko 100. Poznato da su 8. svibnja 1945.

pobijeni hrvatski vojnici bolesni od tuberkuloze kostiju. Dokumentacija: Krunoslav Draganović.

44. GRAČANI, ZAGREB – broj žrtava, prema procjeni, više od tisuću. Poznati podatci: zarobljenici, muški i ženski, mahom mlađi, iz logora Prečko, rečeno im je da idu na rad, navečer razdijeljeni u skupine, poubijani na nekoliko mjesta u okolici, lipnja 1945. Počinitelj: 13. proleter-ska brigada.

45. OBRONCI SLJEMENA, GRAČANI ZAGREB – broj žrtava nepoznat. Poznati podatci: noću od 19. na 20. svibnja 1945. kamionima dovezeni zrakoplovci NDH, i pobijeni strojnicama. Zrakoplovci su dovezeni iz logora Kanal (danasa parkiralište autobusnog kolodvora).

46. MALA PIRAMIDA, Gračani, Zagreb, iznad kuće Haramije. Broj žrtava procjena 2.000, druga procjena oko 800 civila, naknadno dovedeni. Dokumentacija: Krunoslav Draganović. Svjedočenje objavio "Večernji list" 1991.

47. REMETE, UZ VODOVOD, ZAGREB – broj žrtava: nepoznat. Poznati podatci: kamionima dovažani vezani ljudi, strijeljani u svibnju i lipnju 1945.

48. IZA GROBLJA MIROGOJ, u smjeru Remeta, Zagreb. Broj žrtava nepoznat: poznati podatci: bačeni u jamu ubijeni vojnici iz logora Maksimir.

49. ŠESTINE, ZAGREB – broj žrtava oko 5.000. Poznati podatci: likvidirani hrvatski vojnici, Đoko Jovanić naredio da se svi vojnici NDH i Nijemci, mlađi ljudi, između 18 i 25 godina likvidiraju.

50. MAKSIMIRSKI PARK, ZAGREB – broj žrtava nepoznat. Poznati podatci: 9-10 svibnja 1945. ubijeni vojnici iz logora Kanal. Poznati podatci: u noći na 10. svibnja dovedeno 300 teških ranjenika i teško bolesnih iz bolnice Rebro, i strijeljani. Dokumentacija: Mlada Hrvatska, 1963.

51. SUMA RESNIČKA, između Sesveta, Resnika i Ivane Reke, šuma Gliboki Jarek, između Sesveta i

Popovca, broj žrtava nepoznat. Poznati podatci: od 8. svibnja do kraja lipnja 1945. gubilište suda OZN-e koji je stolovao u Sesvetama.

52. RASADNIK U SOFIJINU PUTU, Zagreb - broj žrtava nepoznat. Poznati podatci: od 10. svibnja do 20. svibnja 1945., svake noći u dva kamiona dovoženi ljudi u donjem rublju. Čula se pucnjava i zvezket lopata. "Tuškančani uskoro apelirali na ulični odbor zbog nepodnošljivog smrada. Komisija sanirala stanje."

53. SUMA JELENOVAC, ZAGREB – broj žrtava nepoznat. Poznati podatci: četiri masovna groba, jedan veličine 12x5 metara. Poubijane dužnosnice Ustaškog pokreta. Dokumentacija: Krunoslav Draganović.

54. LOGOR NA KANALU – Zagreb, broj žrtava nepoznat. Poznati podatci: logor noću ispravljen, tako da su pobijeni svi preostali zarobljenici. Dokumentacija: Mlada Hrvatska, 1963.

55. KRAJ LOGORA PREČKO, Zagreb, broj žrtava nepoznat, poznati podatci: ubijeni hrvatski ratni invalidi dovedeni iz doma Sv. Duh. Dokumentacija: Mlada Hrvatska 1963.

56. RAKOV POTOK kraj Zagreba - broj žrtava nepoznat, poznati podatci: noćima dulje od mjesec dana ubijani građani i vojnici NDH. Leševima napunjeni kilometrima dugi streljački jaci. Kasnije ograđeno bodljikavom žicom i stavljen nadpis "Farma puževa". Dokumentacija: Krunoslav Draganović i pismeno svjedočenje.

57. KLINČA SELA – broj žrtava nepoznat. Poznati podatci: strijeljani i ubijani sudionici Križnog puta, od Samobora do Zdenčine, vojnici, starci i žene, i djeca. Grobnice se nalaze u zaselcima Sakomani i zaseoku Budičak u šumi Raščak.

58. IZA VELIKE GORICE, na putu za Kravarsko, broj žrtava 60. Poznati podatci: strijeljane djevojke iz ženskog internata u Preradovićevoj ulici, sredinom svibnja 1945.

(nastavit će se)

U ČUKOVCU KOD LUDBREGA BLAGOSLOVLJEN SPOMEN-KRIŽ ŽRTVAMA KOMUNISTIČKOG TERORA

Na području Republike Hrvatske evidentirano je preko 600 jama i grobišta nastalih u razdoblju Drugoga svjetskog rata i porača. Na mnogim stratištima postavljena su spomen obilježja, ali je još uvek velik broj jama i grobova ostao neobilježen i zarastao u grmlje i šipražje. Od jugokomunističkog terora stradao je i veći broj civila i mještana ludbreškog naselja Čukovec, a u noći 2./3. studenog 1943. partizani su iz obiteljskih kuća odveli **Antuna Vratarića**, te **Stjepana i Đuru Kancijana**. Najmlađa žrtva partizansko-komunističkog terora bila je **Marija Hladnić**, ubijena 1945., a najstarija je žrtva bio Đuro Kancijan, star 62 godine.

Unuci, djeca i prijatelji podigli su u središtu sela, ispred kuće Pavla Kancijana spomen-križ, kao znak sjećanja na poubijane i pokopane žrtve stradale iz naselja. U nazočnosti više od dvjesto vjernika, sumještana i prijatelja u Čukovcu kraj Ludbrega održana je u nedjelju, 2. studenoga 2003., u organizaciji Društva za obilježavanje grobišta ratnih i poratnih žrtava, komemoracija i otkrivena spomen ploča ratnim i poratnim žrtvama Drugoga svjetskog rata stradalih. U ime Društva nazočne je pozdravio i zahvalio im se predsjednik **Franjo Talan**, koji je podsjetio da je Društvo do sada spomen-križem obilježilo grobišta u Štrigovi, Hrašćanu i Šenkovcu u Međimurju, a upravo tog dana u Kućanu Ludbreškom je na grobištu zvanom »Šoderana« postavljen drveni križ. Par dana ranije, položen je vijenac na najvećem grobištu Varaždinske županije, na grobištu Dravska šuma u Varaždinu.

Novopodignuti spomen-križ u Čukovcu blagoslovio je ludbreški župnik **Josip Đurkan**, koji je služio i misu zadušnicu, a spomen-ploču otkrio je hrvatski branitelj iz Domovinskog rata **Davor Bulff**. U spomen na ubijene žrtve kod spomen križa su zapaljene svjeće, a vijenac su položili sumještani i rodbina stradalih **Danijela Vuk** (19) iz Zagreba, **Mateja Kancijan** (13) iz Lunjkovca, općina Mali Bukovec, praunuka ubijenog Stjepana Kancijana i **Terezija Pavković** (91) najstarija sumještanka ubijenih. Komemoraciji su prisustvovali i brojni članovi Hrvatskog društva političkih zatvorenika, a otkrivanju spomenika bili su nazočni i članovi udruge Hrvatski domobran iz Đurđevca, Novog Marofa, Varaždina, V. Toplica,

Priredio:

Franjo TALAN

Gole, Virja Podravskog i Koprivnice koji su u spomen na stradale položili vijenac.

**Gdje god pokopani bili,
mi vas nismo zaboravili!**

Spomen križ u Čukovcu podignut je na poticaj djece i rodbine stradalih, a izgradnju spomenika finansijski su pomogli i ogranci Hrvatskog domobrana iz Koprivnice i Varaždina kao i brojni prijatelji i dobročinitelji, rekao je **Pavao Kancijan**, predsjednik Odbora za izgradnju. On je istaknuo kako žrtve na tom mjestu nisu ni ubijene ni pokopane. Neke imaju grobove ispod uvelog lišća u ovim našim šumama. Među njima je, napomenuo je Pavao, «i moj otac **Stjepan**, stric **Đuro** i još njih nekoliko drugih. Bilo je to prije 60 godina, to jest 3. 11.

nikad nešto takvoga ne dogodi – rekao je Pavao Kancijan. Na postolju spomen-križa uklesane su sljedeće riječi, ispod hrvatskog grba: «Ispuniše se naši snovi, djedovi, roditelji, braća, prijatelji naši mili. Gdje god pokopani bili, mi vas nismo zaboravili! Lijemo suze, duša nas boli jer dušman nije rekao gdje vaši grobovi stoje!» U donjem dijelu spomenika piše: «Ratnim i poratnim žrtvama Drugog svjetskog rata i totalitarnog jugo-komunističkog terora». Na spomeniku su u tri stupca uklesana imena žrtava: - **Đuro Kancijan, Stjepan Kancijan, Ante Vratarić, Valent Lončarić, Ivan Šantaj, Stjepan Kovačić, Drago Koštarić, Antun Sestan, Antun Gložinić, Stjepan Grandić, Josip Miškec, Zlatko Carević, Ivan Kolar, Antun Hladnić i Marija Hladnić**.

U podnožju, ispod imena žrtava stoji napisano: «Vi ste pravčeno živjeli, a za Hrvatsku svoj život dali. Nakon 45 godina šutnje i 60 godina počinjenog zločina nad hrvatskim narodom. Ovaj

Vlč. Josip Đurkan, ludbreški župnik, služio je misu i blagoslovio spomen-križ

1943. Sutra će biti ta tužna obljetnica. U noći, pola sata iza ponoći, došli su drugovi i rekli mom ocu: - Druže, obuci se i ideš s nama da nam pokažeš put do Segovine. Otišao je i nikad se više nije vratio...»

Svaka žrtva mora imati pristojno obilježen svoj grob ili spomen obilježje, pa ovaj spomen-križ neka bude mrtvima na spomen, a živima opomena da se više

spomen križ podižu: Društvo za obilježavanje grobišta, Hrvatski domobran, braća, djeca, unuci, praunuci i dobro prijatelji. Laka im Hrvatska zemlja.»

U glazbenom dijelu komemoracije i pod misom zadušnicom svirala je limena glazba iz Sesveta Ludbreških, a skladnim pjevanjem otvaranje spomenika uveličao je zbor župe Presvetog Trojstva iz Ludbrega. Nakon blagoslova i mise

zadušnice djeca, unuci i rođaci priredili su ručak za sve sudionike komemoracije. U spomen na svoga ubijenog oca, Stjepana Kancijana, **Ivka Fabijan** (63) iz Zagreba napisala je pjesmu »Mojem ocu» koju je kod spomen-križa pročitala **Mateja Tržec** (14) iz Čukovca. Pjesma glasi: «Oče! / Iznenada otišao ti si, / Ni zbogom stigao reći nisi. / U šumu te odveli daleku / I ubili kao neku zvjerku. // U šumi tamnoj zle si upoznao ljude / Koji su odredili da ispod uvelog lišća / Tvoj grobak bude. / Znam Oče, zadnja misao bila je Tvoja / «Kako će bez mene živjeti dječica moja!» // Od tada nama osta / Samo bol i tuga za Tobom, / A

godine) umro je prije rata. Djeca Stjepana Kancijana, kojeg su partizani izmamili iz kuće i ubili negdje u šumama Segovine, su: Franjo (1921.), Anka (1923.) Rozika (1925.), Ivec (1928.), Josip (1927.), Katica (1929.), Marija (1931.), Vera (1933.), Pavao (1935.), Dragutin (1938.) i Ivka (1940.).

Žrtve iz Čukovca stradale od srbokomunističke ruke

Tko su partizanske žrtve u Čukovcu? Ubijeni su: **Zlatko Carević**, sin Ivana i Ane, rođen u Čukovcu 1927. Civil, nakon rata odveden od Udbe i ubijen na

Udba je došla do podatka gdje je, pa su ubaši otišli u Đakovo i doveli ga u Ludbreg te ga nakon mučenja njega i njegove rodbine ubili. Ne zna mu se za grob. **Marija Hladnić**, kći Antuna i Ljubice, rođena 1926. u Čukovcu. Civil, ubijena je u Čukovcu 1945. od nepoznatih počinitelja i od nepoznate vojske. **Đura Kancijan**, sin Ignaca i Marte, rođen 13. travnja 1881. u Čukovcu. Civil. Domaći četnici odveli ga u Segovinu gdje je ubijen 3. studenoga 1943. **Stjepan Kancijan**, sin Antuna i Dore, rođen u Čukovcu 17. prosinca 1898. Civil, odveli ga četnici u šumu u Segovini i тамо strijeljali 3. studenoga 1943.

Drago Koštarić, sin Stjepana i Kate rođen u Čukovcu 1914. godine. Civil, ubijen od strane Udbe 1947. ispred svoje kuće u Čukovcu. Oženjen, bez djece, po nacionalnosti Hrvat rimokatoličke vjere. Rođak Hladnića. Udbaši su u kući vršili premetačinu, a Drago je s jednim ubašem bio ispred kuće. Udbaš je rekao Dragi da bježi. U početku ga nije poslušao, no kad je ubaš nekoliko puta ponovio da bježi, Drago je potrcao, preskočio plot, a ubaš koji ga je čuvao podigao je pušku i ustrijelio ga. Čuvši pucanj iz kuće su istrcali ostali ubaši. Ubojica je rekao da je pobjegao, ali je razgovor između ubaša i Drage čula susjeda i izvjestila ih da njihov Drago nije pobjegao već leži iza plota. Mrtvo tijelo našli su iza plota i kasnije su ga pokopali. (Navodno je radio za vlast i dao nekomu propusnicu, pa su ubaši vršili kod njega premetačinu). **Ivan Kolar** sin Antuna i Marije, rođen 1924. u Dubovici, župa Veliki Bukovec. Roditelji su kupili prije rata kuću u Čukovcu i tu se doselili. Pripadnik hrvatske vojske. Ubijen na »križnom putu», u koloni u Špišić Bukovici. Partizani su prozivali u koloni, te je prozvan i stradao. **Stjepan Kovačić** sin Ignaca i Marije, rođen u Čukovcu 1919.. Pripadnik hrvatske vojske, ustaša. Partizani su ga ubili u Segovini 3. svibnja 1942. Služio je vojsku u Ludbregu, za Uskrs je

Danijela Vuk, Mateja Kancijan i Terezija Pavković polažu vijenac

tugovati smo mogli samo s Bogom. // Majka te čekala svake noći / Hoćeš li Oče od nekud doći. / Dočekala te nije jer jedne zimske noći / Zaklopše se zauvijek i njene oči. // Svaki puta kad na grob mame stavljamo cvijeće / I za Tebe oče palimo svijeće / Lijemo suze, srce nas boli / Jer ne znamo Oče / Gdje tvoj grobak stoji. // Ispuniše se naši snovi Oče / Podigli smo Ti spomen ploču / Da unučad twoja ima gdje / Svome djedu zapaliti svijeću. // Danas na otkrivanju spomen ploče / Sjećamo se prijatelja i tebe Oče! // Svi onih koji su kao i Ti / U drugom svjetskom ratu odvedeni i ubijeni. // Uz minutu šutnje / Naš se pogled k nebu pruža / Naše misli k Vama lete / Neka Vam je vječna hvala i slava / Dragi naši mili nismo vas zaboravili. // Tko te ubi Oče / Ruka mu kleta / Ove riječi napisala je ruka / tvog dvanaestog djeteta.»

Naime, u trenutku kada su partizani odveli Stjepana Kancijana majka je ostala sa 11 djece, a sin Ivan (rođen 1937.

nepoznati mjestu. **Antun Gložinić**, sin Jakoba i Antonije, rođen u Slokovcu 1. siječnja 1922., doselio u Čukovec gdje je i živio. Pripadnik vojske Nezavisne Države Hrvatske, ustaša. Ubili ga partizani u Pogancu 12. listopada 1943. **Stjepan Grandić**, rođen u Čukovcu 1915. Pripadnik vojske Nezavisne Države Hrvatske, ustaša. Od strane Udbe uhvaćen u Bolfanu gdje je i ubijen. **Antun Hladnić**, sin Franje i Marije, rođen u Čukovcu 1900. Civil, ubila ga Udba u lipnju 1946. na cesti ispred vlastite kuće u Čukovcu, oženjen, otac četvero djece, po nacionalnosti Hrvat, rimokatoličke vjeroispovijesti. **Ivan Hladnić**, sin Antuna i Ljubice, rođen u Čukovcu 1924. Civil, ubila ga Udba u Ludbregu u ožujku 1947. Za vrijeme rata služio je hrvatsku vojsku. Nakon rata otišao u Đakovo gdje je radio pod tuđim imenom kao krojač. Nije se javio svojima zbog bojazni da se ne odaju i stradaju. Javio se u selo svojim kumovima (Rudolf i Viktorija Turković). Otvaranjem pisma

Pavao Kancijan, voditelj odbora za izgradnju spomen-križa, zahvalio se darovateljima

došao doma. Uhvatili su ga partizani, otjerali ga prema Segovini i ubili. Obitelj je nekako doznaла gdje je pokopan, te su ga iskopali i pokopali u Ludbregu. Sa Stjepanom je bio i **Antun Gložinić**, koji je na biciklu uspio pobjeći za Ludbreg, a ubili su ga kasnije nakon prvog «oslobođenja» Ludbrega 1943.

Valent Lončarić, sin Antuna i Marije, rođen u Čukovcu 17. siječnja 1910. Pripadnik hrvatske vojske, služio u domobranima, stradao 1945. Došao je pred dom u Bolfan gdje su ga ubili domaći partizani, stradao pod «nepoznatim okolnostima». **Josip Miškec**, sin Martina i Ane, rođen u Čukovcu 28. veljače 1918. Pripadnik Hrvatske vojske, ustaša, ubijen u Rasinji 31. prosinca 1943. od partizana. **Ivan Šantaj**, sin Stjepana i Marije, rođen u Čukovcu 1922. Pripadnik Hrvatske vojske, ustaša – koturaška bojna. Partizani su ga kao ranjenika ubili u koprivničkoj bolnici 1943. **Antun Šestan**, sin Mirka, rođen u Čukovcu oko 1905., oženjen, otac troje djece. Radio je u vinogradu Lavaša, a živio je u vincilirskoj kućici smještenoj u vinogradu. Na početku rata 1941. otišao sa ženom i troje djece u kolonizaciju u Bosnu iz koje se vratio 1945. Jedne večeri u lipnju 1945. po njega su došli neki ljudi (Udba) te ga odveli. Prema pripovijedanju žene bačen je u zdenac koji se nalazi oko 20 metara od vincilirske kućice. Od toga

razdoblja zdenac više nitko nije koristio. **Antun Šestan**, sin Antuna i Jelke, rođen 1914. u Čukovcu. Za vrijeme Drugoga svjetskog rata bio pripadnik Hrvatske vojske, domobran. Nestao u koloni križnoga puta 1945. Po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. **Milan Vratarić** sin Antuna, bio u ustašama u Ludbregu, došao doma za Sesvete 1942. Na Dušni dan 2. 11. 1942. partizani su ga ubili na stubištu rodne kuće. Otac je vodio dućan. Opljačkali su mu dućan i sina htjeli povesti sobom. Otac mu je rekao da bježi, te su ga tako ubili. Oca su ranili, a ubili su ga iduće godine. **Antun Vratarić**, Milanov otac, rođen 29. ožujka 1893. u Čukovcu. Civil, odveli ga domaći četnici - partizani u šumu kod Segovine, gdje je strijeljan 3. studenoga 1943. Otjeran je zajedno sa Stjepanom i Durom Kancijan u Segovinu, odakle se nije vratio. Antun Vratarić Antun darovao je zemljiste za izgradnju kapelice Sv. Josipa u Čukovcu koja je podignuta 1931. Mnogi smatraju da je i to bio jedan od razloga njegova smaknuća.

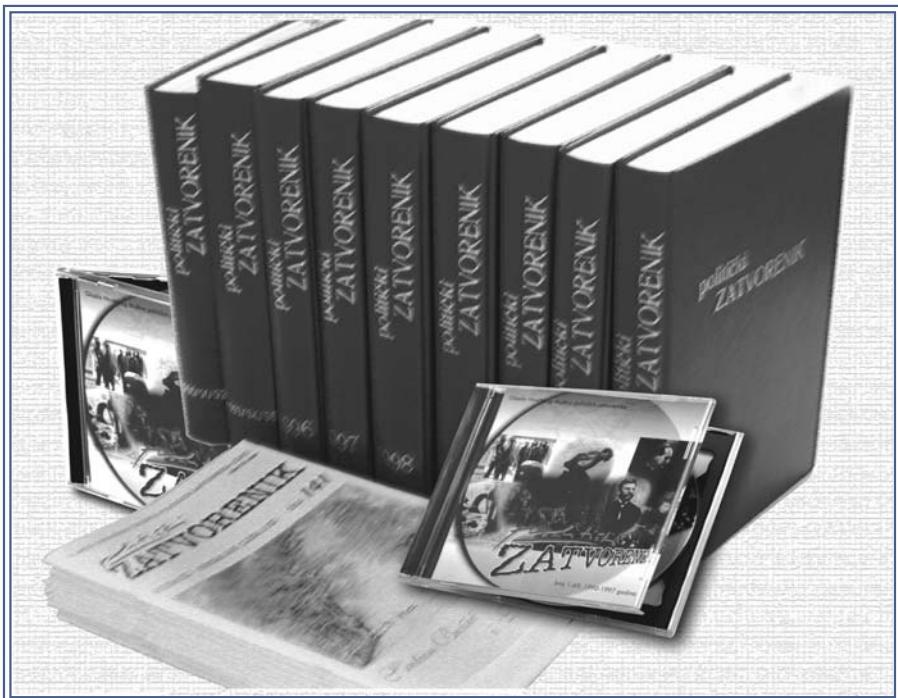
Spomen-križ izgrađen upornošću i odricanjem djece, unuka, rodbine i prijatelja

Podizanje spomen-križa u Čukovcu trajalo je nekoliko godina, a najviše posla oko pribavljanja dopuštenja, odabira materijala i izvođača vodili su supružnici

Nada i Pavao Kancijan. Pomoć za izgradnju spomen-križa dali su i brojni pojedinci i poduzeća kojima djeca, unuci i prauunci od srca zahvaljuju. Ovdje svakako treba istaknuti ljubav djece i unuka prema roditeljima, djedovima i stradalima, koji su zajedničkim snagama uz pomoć sponzora postavili spomen-križ kao znak svoje zahvalnosti ljubavi prema ubijenim roditeljima i rodbini. Naslijednici žrtava nisu od svojih roditelja naslijedili neko bogatstvo ili materijalne probitke ali ih nisu zaboravili, a postavljeni spomen-križa sjećat će ih na mladost i teško probijanje kroz život zbog toga što su im roditelji bili «narodni neprijatelji».

Upravo zadržava s kojom ljubavlju, žarom i upornošću su djeca žrtava proteklih pet godina obilazila mjerodavne za izdavanje građevnih dozvola i papira za gradnju te izdvajala finansijska sredstva za plaćanje radova. Da je više takve požrtvovnosti, ljubavi i samoodržanja, ne bi nam tolika grobišta i stratišta bila bez spomen-obilježja, zarašla često u korov, šikaru ili pak zasuta smećem. Da je više odgovornosti i ljubavi prema čovjeku i njegovu dostojanstvu ne bi posmrtni ostatci žrtava iskopani pred 12 godina (Macelj) ležali u vrećama za smeće, već bi bili dostoјno pokopana kako dolikuje civiliziranom narodu i državi.

Politički zatvorenik na CD-ROM-u!

Prvih 12 godišta našeg mještečnika objavljeno je i na CD-ROM-u. CD izdanje sadrži sve brojeve od 1 - 129 u PDF i HTML formatu te brojeve od 130 - 141 u HTML formatu.

Dvostruki CD-ROM možete naručiti u središnjici HDPZ-a, Vojnovićeva 15 u Zagrebu ili na telefon:

01 / 46 15 437, 46 15 438

ili na mail:

hdpz-sred@hdpz.htnet.hr

po cijeni od 140,00 kn.

VELEBITSKA TRAGEDIJA (II)

(Popis hrvatskih žrtava Drugoga svjetskog rata i porača na velebitskom području)

29.Ivica Dujica Krmpotić, sin Frane, rođ. 1904.

30.Marko Sokolov Krmpotić, sin Mile, rođ. 1913.

31.Ive Pipica Krmpotić, sin Jose, rođ. 1925.

32.Vinko Iveta Krmpotić, sin Ive, rođ. 1910.

33.Marko Iveta Krmpotić, sin Ive, rođ. 1917.

Piše:

Ivan VUKIĆ

46.Marko Mišina Krmpotić, sin Šime, rođ. 1913.

47.Milan Karlov Krmpotić, sin Marijana,rođ. 1922.

48.Ivan Econja Krmpotić, sin Luke, rođ. 1912.

59.Pere Markin Prpić, sin Marka, rođ. 1919.

60.Vera Ilina Prpić, kći Ilike, rođ. 1898.

61.Mile Ilina Prpić, sin Vinka, rođ. 1944.

62.Milan Ilina Prpić, sin Mile, rođ. 1920

JUDINA GORICA

63.Ive Domljan Prpić, sin Krune, rođ. 1920.

64.Ive Miškec Prpić, sin Mile, rođ. 1931.

LONGOVAC

65.Oto Abram Prpić, sin Pere, rođ. 1920.

ŠPINJIĆI

66.Frane Vrančina Prpić, sin Ive, rođ. 1926.

67.Anton Vrančina Prpić, sin Frane, rođ. 1908.

68.Milan Tomina Prpić, sin Ivice, rođ. 1933.

69.Marko Vrančina Prpić, sin Frane, rođ. 1912.

BUTKOVIĆ DOLAC

70.Julko Brkac Prpić, sin Jure, rođ. 1910.

71.Ruda Brkac Prpić, sin Jure, rođ. 1915.

72. Ivan Subota Butković, sin Ive, rođ. 1917.

73. Pere Subota Butković, sin Ive, rođ. 1920.

74. Pere Began Tomljanović, sin Ive, rođ. 1920.

75. Drago Began Tomljanović, sin Ive, rođ. 1922.

SUŠANJ

76.Stipe Brkac Prpić, rođ. 1887.

77.Ivan Brkac Prpić, sin Jure, rođ. 1899.

78.Marija Jalina Prpić, kći Jale rođ. (?);

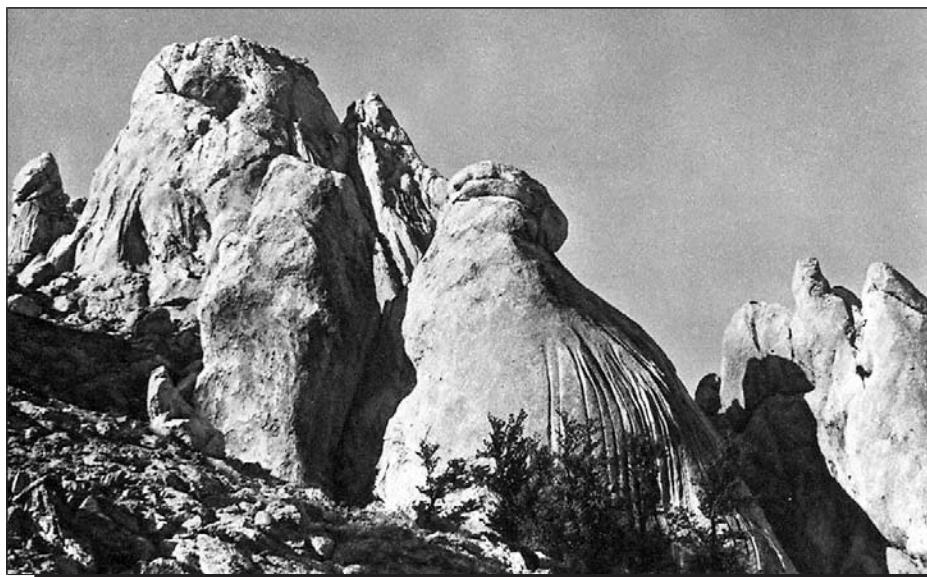
79.Milan Gude Tomljanović, sin Ante, rođ. 1921.

80.Ivan Kaić Tomljanović, sin Ive, rođ. 1921.

KOSOVA BULJIMA

81.Krune Kos Prpić, sin Mile, rođ. 1910.

82.Mate Kos Prpić, sin Jose, rođ. 1907.

Tulove Grede u južnom Velebitu

34.Mile Iveta Krmpotić, sin Ive, rođ. 1914.

35.Pere Iveta Krmpotić, sin Ive, rođ. 1920.

36.Jandre Iveša Krmpotić, sin Ive, rođ. 1919.

37.Mirko Trtan Krmpotić, sin Ive, rođ. 1920.

38.Pere Milčić Krmpotić, sin Pere, rođ. 1923.

39.Stipe Anelica Krmpotić, sin Tome, rođ. 1913.

40.Drago Taban Krmpotić, sin Jure, rođ. 1920.

41.Ivica Brnde Krmpotić, sin Jure, rođ. 1921.

42.Joso Brnde Krmpotić, sin Jure, rođ. 1924.

43.Petar Švabo Krmpotić, sin Ivana, rođ. 1912.

44.Franjo Peša Krmpotić, sin Pere, rođ. 1898.

45.Ivan Tralje Krmpotić, sin Jure, rođ. 1921.

49.Mile Vuća Krmpotić, sin Antona, rođ. 1913.

50.Marko Šenac Lopac, sin Frane, rođ. 1925.

51.Jure Antan Prpić, sin Marka, rođ. 1921.

52.Vlade Šaban Šojat, sin Martina, rođ. 1924.

TOMIĆI

53.Mile Mrda Prpić, sin Jure, rođ. 1921.

54.Ive Mrda Prpić, sin Jure, rođ. 1923.

MATIĆI

55.Petar Mašin Prpić, sin Mile, rođ. 1913.

56.Pere Markac Prpić, sin Marka, rođ. 1924.

57.Marko Šemac Prpić, sin Anton, rođ. 1914.

58.Ive Markin Prpić, sin Marka, rođ. 1910.

83. Grga Kos Prpić, sin Marka, rođ. 1919.

84. Frane Kos Prpić, sin Vinka, rođ. 1919.

KLARIČEVAC

85. Branko Žilica Prpić, sin Tome, rođ. 1925.

86. Mate Žilica Prpić, sin Lovre, rođ. 1916.

87. Mile Žilica Prpić, sin Lovre, rođ. 1921.

88. Ive Žilica Prpić, sin Lovre, rođ. 1928.

89. Ive Škralje Prpić, sin Jose, rođ. 1913.

90. Mile Škralje Prpić, sin Jose, rođ. 1919.

91. Drago Škralje Prpić, sin Jose, rođ. 1922.

92. Anka Škralje Prpić, kći Jose, rođ. 1911.

93. Kata Škralje Prpić, kći Jose, rođ. 1935.

94. Vinko Škralje Prpić, sin Mile, rođ. 1898.

95. Mile Čavolina Prpić, sin Mile, rođ. 1908.

96. Marko Milok Prpić, sin Martina, rođ. 1906.

97. Branko Škralje Prpić, sin Ive, rođ. 1936.

98. Kata Cotina Prpić, kći Mile, rođ. 1936.

SVETA JELENA

99. Joso Mutin Prpić, sin Jose, rođ. 1924.

100. Jure Prpić, sin Jakova, rođ. 1904.

101. Vlado Mutin Prpić, sin Jure, rođ. 1925.

102. Mile Lukin Prpić, sin Luke, rođ. 1926.

103. Marija Vranac Prpić, kći Frane, rođ. 1923.

104. Marija Ludina Prpić, kći Luke, rođ. 1923.

SERDARI

105. Zvonko Dujela Pavelić, sin Duje, rođ. 1904.

106. Ive Duda Prpić, sin Jure, rođ. 1886.

107. Tona Duda Prpić, sin Ive, rođ. 1921.

108. Marko Pobedrica Pavelić, sin Martina, rođ. 1908.

109. Ive Pobedrica Pavelić, sin Martina, rođ. 1912.

110. Mate Pobedrica Pavelić, sin Martina, rođ. 1914.

111. Joso Pobedrica Pavelić, sin Martina, rođ. 1916.

112. Marijan Pobedrica Pavelić, sin Martina, rođ. 1921.

113. Joso Jandra Pavelić, sin Jandre, rođ. 1925.

114. Joso Boja Prpić, sin Jure, rođ. 1904.

MRZLI DOL

115. Milan Kajela Blažević, sin Nikole, rođ. 1915.

116. Ive Kajela Blažević, sin Nikole, rođ. 1926.

117. Mirko Ivela Blažević, sin Ive, rođ. 1913.

118. Milka Ivela Blažević, kći Marka, rođ. 1906.

119. Milan Sikirica Pavelić, sin Antona, rođ. 1906.

120. Jure Vranić Pavelić, sin Mile, rođ. 1914

121. Joso Vranić Pavelić, sin Frane, rođ. 1900.

122. Mile Tus Pavelić, sin Mile, rođ. 1913.

123. Vinko Perijan Pavelić, sin (?), rođ. 1918.

124. Mile Perijan Pavelić, sin Pere, rođ. 1922.

125. Ruža Perijan Pavelić, kći Marka, rođ. 1896.

131. Milan Birt Prpić, sin Pave, rođ. 1920

132. Ive Rus Prpić, sin Jose, rođ. 1910.

133. Jure Rus Prpić, sin Marka, rođ. 1906.

134. Ivan Rus Prpić, sin Marka, rođ. 1920.

135. Mirko Gobac Prpić, sin Jure, rođ. 1920

136. Pere Rus Prpić, sin Jose, rođ. 1908.

137. Tome Pičina Prpić, sin Mile, rođ. 1882.

138. Rudolf Pičina Prpić, sin Ivana, rođ. 1897.

139. Ive Rilac Tomljanović, sin Ive, rođ. 1902.

140. Anka Kočina Tomljanović, kći Martina, rođ. 1904.

141. Marko Kočina Tomljanović, sin Pere, rođ. 1941.

FRANCIKOVAC

142. Milan Lopac Prpić, sin Marka, rođ. 1924

143. Ivan Savić Prpić, sin Jose, rođ. 1922.

144. Marko Lopac Prpić, sin Tome, rođ. 1923.

Masiv ličke Plješevice

126. Kata Gojčeva Pavelić, kćer Marijana, rođ. 1922.

127. Stjepan Ščava Pavelić, sin (?), rođ. 1875.

128. Mate Mateša Pavelić, sin Mile, rođ. 1922.

129. Milan Nona Pavelić, sin Jose, rođ. 1924.

130. Marko Markuz Pavelić, sin Jose, rođ. 1927.

145. Josip Colaš Šojat, sin Marka, rođ. 1914.

146. Milan Milanko Šojat, sin Mile, rođ. 1911.

147. Ive Kikić Šojat, sin Frane, rođ. 1923.

148. Juraj Juričin Šojat, sin Josipa, rođ. 1919.

149. Ivan Pavić Šojat, sin Marka, rođ. 1921.

150. Marijan Pavić Šojat, sin Marka, rođ. 1927.

151. Petar Bile Šojat, sin Drage, rođ. 1926.

152. Ivan Bile Šojat, sin Drage, rođ. 1922.

153. Josip Bile Šojat, sin Drage, rođ. 1931.

154. Danijel Bile Šojat, sin Martina, rođ. 1911.

MATIĆ GAJ

155. Marija Pecina Prpić, kći Jose, rođ. 1912.

PIJAVICA

156. Mile Baverija Prpić, sin Jose, rođ. 1907.

ALAN

157. Ivan Rila Butković, sin Mile, rođ. 1910.

158. Jurica Rila Butković, sin Luce, rođ. 1916.

159. Ilija Jole Butković, sin Mile, rođ. 1919.

160. Milan Jole Butković, sin Mile, rođ. 1923.

161. Ivan Rila Butković, sin Mile, rođ. 1924.

162. Ilija Marić Tomljanović, sin Antona, rođ. 1899.

163. Anton Kaja Tomljanović, sin Stipe, rođ. 1920.

164. Stipe Periša Tomljanović, sin Mile, rođ. 1910.

165. Mile Kujan Tomljanović, sin Mate, rođ. 1902.

166. Rudolf Lugarev Vukelić, sin Frane, rođ. 1901.

167. Mate Lugarev Vukelić, sin Frane, rođ. 1903.

168. Mile Cija Vukelić, sin Mile, rođ. 1919.

169. Ivan Antoneca Vukelić, sin Antona, rođ. 1904.

170. Petar Mrce Vukelić, sin Marka, rođ. 1906.

171. Mate Pop Vukelić, sin Ivana, rođ. 1923.

172. Srećko Pop Vukelić, sin Mile, rođ. 1923.

173. Stipe Šeprnda Vukelić, sin Jose, rođ. 1911.

174. Krune Šeprnda Vukelić, sin Jose, rođ. 1908.

175. Jure Šlik Vukelić, sin Mile, rođ. 1900.

176. Marko Bele Vukelić, sin Jure, rođ. 1904.

177. Vinko Antin Vukelić, sin Josipa, rođ. 1922.

BURIĆI

178. Jure Burić Burić, sin Mile, rođ. 1921.

179. Milan Burić Burić, sin Ive, rođ. 1917.

180. Anka Vrljan Burić, kći Mile, rođ. 1909.

RONČEVIĆI

181. Joso Jala Rončević, sin (?), rođ. 1889.

182. Joso Jala Rončević, sin Jose, rođ. 1928.

183. Zora Bivina Rončević, kći Ivana, rođ. 1908.

ŠOLIĆI

184. Markica Perin Šolić, sin Pere, rođ. 1897.

185. Joso Čambre Šolić, sin Tome, rođ. 1910.

186. Mirko Josetina Šolić, sin Jose, rođ. 1905.

ŠPALJI

187. Ive Grguš Špalj, sin Mile, rođ. 1920.

188. Mirko Dukan Špalj, sin Duje, rođ. 1917.

189. Ive Jež Špalj, sin Frane, rođ. 1924.

190. Nevenka Grguš Špalj, kći Mile, rođ. 1922.

VRATAUŠA

191. Ive Roka Tomljanović, sin Jose, rođ. 1921.

MATIĆ GAJ

192. Grga Martin Tomljanović, sin Ive, rođ. 1925.

CUPIĆI

193. Mate Stipina Tomljanović, sin Mile, rođ. 1919.

194. Ive Stipina Tomljanović, sin Mile, rođ. 1921.

195. Mile Cija Tomljanović, sin Stipe, rođ. 1917.

196. Ivica Ivić Tomljanović, sin Ive, rođ. 1914.

197. Ive Tomljanović, sin Mile, rođ. 1912.

CUPINA

198. Mile Leso Tomljanović, sin Vale, rođ. 1920.

199. Vjekoslav Tomljanović, sin (?), rođ. 1917.

BILI

200. Ivan Kure Prpić, sin Jose, rođ. 1935.

PODBILO

201. Luka Čona Tomljanović, sin Pere, rođ. 1912.

202. Ive Jole Tomljanović, sin Jose, rođ. 1902.

203. Ive Lasica Tomljanović, sin Frane, rođ. 1921.

204. Mile Mica Tomljanović, sin Ive, rođ. 1922.

205. Mirko Puljiz Tomljanović, sin Mile, rođ. 1915.

206. Milan Puljiz Tomljanović, sin Mile, rođ. 1917.

207. Stipe Šimaica Tomljanović, sin Šime, rođ. 1905.

208. Ivan Šimaica Tomljanović, sin Šime, rođ. 1913.

209. Grga Šimaica Tomljanović, sin Šime, rođ. 1919.

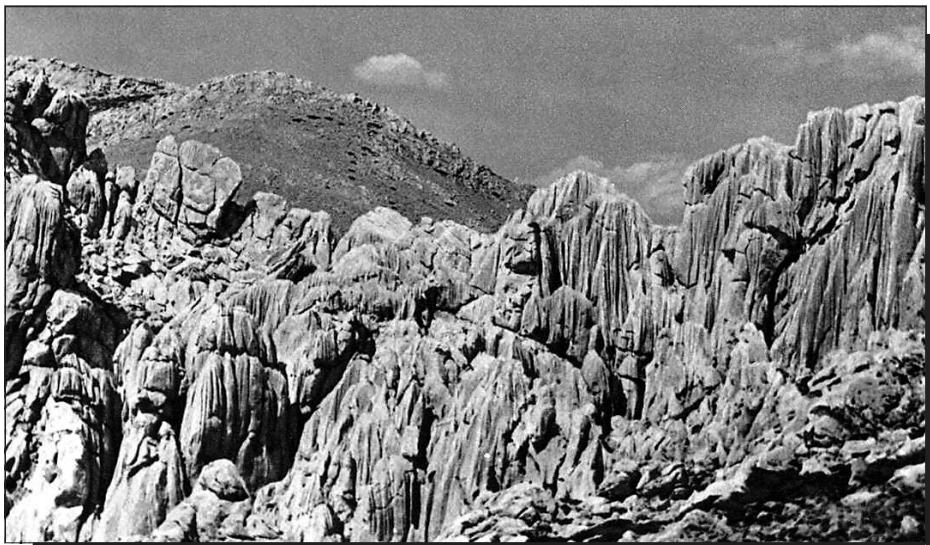
210. Jure Bareta Tomljanović, sin Jose, rođ. 1921.

211. Marko Dokonja Tomljanović, sin Marka, rođ. 1913.

212. Krune Nikić Tomljanović, sin Nikole, rođ. 1920.

213. Milan Mitina Tomljanović, sin Grge, rođ. 1920.

214. Srećko Pugin Tomljanović, sin Grge, rođ. 1922.

Tulove Grede

215. Marko Kikeš Tomljanović, sin Lovre, rođ. 1915.

216. Marko Caljina Tomljanović, sin Ive, rođ. 1912

217. Ivan Selkan Tomljanović, sin Mate, rođ. 1919.

218. Pere Jukša Tomljanović, sin Jure, rođ. 1905.

219. Ivica Ivela Tomljanović, sin Ive, rođ. 1919.

220. Milan Crvenko Tomljanović, sin Jose, rođ. 1919.

221. Luka Cota Tomljanović, sin Pere, rođ. 1906.

222. Danica Pićo Tomljanović, kći Mile, rođ. 1923.

223. Mate Jojin Tomljanović, sin Jose, rođ. 1913.

224. Ante Klica Tomljanović, sin Ive, rođ. 1919.

225. Jure Juko Tomljanović, sin Jure, rođ. 1925.

226. Joso Miliša Tomljanović, sin Mile, rođ. 1910.

227. Milan Miliša Tomljanović, sin Mile, rođ. 1916.

228. Mirko Tomljanović, sin Ante, rođ. 1924.

229. Ivan Jukša Tomljanović, sin (?), rođ. 1938.

ŠOJAT DOL

230. Ivan Balun Šojat, sin Jose, rođ. 1920.

231. Ivan Luda Šojat, sin Ive, rođ. 1924.

232. Ivica Knez Šojat, sin Ivana, rođ. 1915.

233. Mićo Knez Šojat, sin Ivana, rođ. 1918.

234. Ive Čića Šojat, sin Ive, rođ. 1918.

235. Marko Moko Šojat, sin Marka, rođ. 1930.

236. Frane Perin Šojat, sin Mile, rođ. 1915.

237. Marko Valin Šojat, sin Vale, rođ. 1906.

238. Frane Perin Šojat, sin Mile, rođ. 1915.

LIPA JELA

239. Milka Nonina Pavelić, kći Jose, rođ. 1921.

LUČIĆI

240. Ruda Prpić, sin Rude, rođ. 1916.

REKAPITULACIJA

JASENICE	70
TRIBANJ	121
LUKOVO ŠUGARJE	94
KONJSKO	21
KRIVI PUT	240
Ukupno:	546

Kao što se vidi iz godišta rođenja, većina ubijenih bila je u biološki najaktivnijoj dobi, što znači da je zločin nad njima ujedno zločin nad njihovom nerođenom djecom. Zločinci - većinom jugoslavenski partizani - nisu se zadovljili samo ubojstvima koja su uglavnom vršili bez sudskih presuda, dokazane krivnje i omogućavanja žrtvama da se brane. Na stotine žitelja, često cijele obitelji, bili su internirani u Banovinu i Kordun, gdje su godinama kao roblje radili na posjedima srpskih seljaka. Zbog nasilja veliki je broj Hrvata pobegao preko granice. Konačan udarac zadan je smislijenim uništavanjem sela, nositelja tradicije, odvlačenjem mlađih u gradove i proletariziranjem, čime ih se čini gospodarski ovisima o vlasti i kojima je onda lakše manipulirati.

Bolno proživljavajući tragediju svog naroda i osjećajući snagu pozitivnog ozračja koje širi Velebit, svećenik dr. **Krunoslav Draganović** obratio se Hrvatima u iseljenoj Hrvatskoj *Zavjetom hrvatskih izbjeglica da na vrhu Velebita izgrade velebni zavjetni križ. On glasi:*

ZAVJET HRVATSKIH IZBJEGLICA

Ja ... u ovom velikom i strahovitom vremenu, kada se Tvoja pravedna srčba oborila na Hrvatski narod, dolazim pred Tvoje Veličanstvo i, moleći Tvoju neizmjernu dobrotu za milost prema majci Hrvatskoj Tebi tako vjernoj, a tako težko iskušanoj.

Zavjetujem se:

Da će svim silama poraditi danas među hrvatskim izbjeglicama, a nakon sretnog povratka u oslobođenu domovinu među cijelim Hrvatskim narodom, da se na uspomenu Muke Tvoga Sina, Spasitelja i Odkupitelja, podigne veličanstven križ na vrhu Velebita, simbola hrvatskog narodnog stradanja, borbe i pobjede,

Dok cieli Hrvatski narod prolazi najteže postaje svojeg križnog puta želim mišlu na

Kalvariju Isusa Krista olakšati si hrvatsku kalvariju i ponovno u sebi probuditi vjeru, da će nakon groznog razapinjanja na križ, koji danas podnosi Tebi vjerni Hrvatski narod slediti slavlje Uskrsnuća Hrvatske Države, koju sam spremam ne samo ovim zavjetom, nego i krvlju svojom od Tebe, Svetog Bože, izkupiti.

Ti znaš, veliki i Milostivi Bože, da se je Hrvatski narod prije 1.300 godina Tebi preko Tvoj namjesnika na zemlji zavjerio, da ne će nikoga napadati, nego da će svoje oružje upotrebljavati jedino za obranu svoga doma, slobode i Tvoj svestog Imena, i da je tom obećanju ostao vjeran do danas, zasluzivši tako uzvišenu i svetu zaštitu Tvoj prvog apostola svetoga Petra i njegovih naslednika.

Sviestan svog velikog stoljetnog poslanja, koje mu pribavi častan naziv Predzidje Kršćanstva, Hrvatski Ti se narod obraća skrušeno i pun žarkе vjere, da ćeš kao što si nekoć skinuo silu paklenu, danas svladati moć neprijatelja Tvoje svete vjere i naše drage Hrvatske zemlje.

Blažena Djevice, Kraljice Hrvata, pomoćnice i zaštitnice patnika i poniženih, molimo Te smjerno za Tvoj zagovor i pomoć, koju nisi nikada odrekla svojim vjernim sinovima, da ovaj zavjet u strahu Božjem izvršimo i da plove Božje milosti našeg današnjeg zavjeta mi i djeca naša uživamo.

Neka veličanstveni križ Spasitelja na vrhu Velebita postane zavjetnim mjestom, na koje će naše daleko potomstvo hodočastiti i obnavljati živu vjeru u Tebe, veliki Bože, i neugasivu ljubav prema žudjenoj slobodi, koju od Tvoje milosti cieli Hrvatski narod nepokolebivim pouzdanjem očekuje. Amen. (Original rukopisa i strojopis - Sign., HIC, Zagreb, Rukopisna ostavština Dr. K. Draganovića br. 10/5)

Postoji prikladno mjesto za izgradnju zavjetnoga križa na brdu Panos u Velebitu, između Brušana i Lukovo Šugarja. Tu je bivša JNA izgradila radarsku postaju s izgrađenom pristupnom cestom iz Rizvanuše i heliodromom. Građevina se nalazi u vlasništvu Ministarstva obrane Republike Hrvatske. Kad bi naši iseljenici utemeljili odbor za izgradnju memorijalnog centra i zavjetnog križa, vjerujem da bi im ministarstvo ustupilo ovu građevinu. Isto tako vjerujem da bi imali svekoliku pomoć domoljuba u domovini. Neka s tog mjesta ponovno propjeva Vila Velebita. Neka ujedinila nas nesložne, razdjeljene Hrvate i udruži nam umnu i tjelesnu snagu u stvaranju sretne i blagoslovljene Hrvatske, države primjerene hrvatskom narodnom biću.

Sve ilustracije uz ovaj prilog uzete su iz knjige: Hrvatske planine. Liepa naša domovina, knj. IV., izd. Hrvatskoga izdavačkog bibliografskog zavoda, Zagreb, 1943. (Nap. ur.)

PRILOZI ZA BIOGRAFSKI LEKSIKON HRVATSKIH POLITIČKIH UZNIKA (XXIII.)

1701. **KORDINA, Marija** (Martin) - rođ. 10.08.1911., Herečina, Koprivnica. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Zagrebačkoga vojnog područja po UVS čl. 14. na 12 god. zatvora.

1702. **KOREN, Ana** (Ivan) - rođ. 01.01.1909. Osuđ. 1945. presudom Okr. nar. suda Gospic po ZPND čl. 3. t. 6. i 10. na 20 god. zatvora.

1703. **KOREN, BORA** (?) - rođ. u Sisku. Osuđ. 1945.

1704. **KORENIĆ, Marija** (Vjekoslav) - rođ. 08.03.1931., Pakrac. Osuđ. 1949. presudom Okr. suda Daruvar po ZPND čl. 3. t. 14. na 3 god. zatvora.

1705. **KORIČIĆ, Manda** (Franjo) - rođ. 25.08.1918., Sisak. Osuđ. 1949. presudom Okr. suda Sisak po ZPND čl. 3. t. 14. na 1 god. zatvora.

1706. **KOROŠEC, Josip** (Josip) - rođ. 01.01.1931., Zagreb. Osuđ. 1951. presudom Kot. suda Slov. Gradec po čl. 303. na 10 mjes. zatvora.

1707. **KOROŠEC, Katarina** (Ivan) - rođ. 01.01.1910., Sarajevo. Osuđ. 1949. presudom Okružnog suda Zagreb zbog kaznenog djela "protiv poredka" na 4 god. zatvora.

1708. **KOS, Bara** (Martin) - rođ. 15.01.1905., Trnovica. Osuđ. 1947. presudom Div. vojnog suda Bjelovar po ZPND čl.3.t.14. na 2 god. zatvora.

1709. **KOS, Jelena** (Zvonimir) - rođ. 08.01.1936., Zagreb. Osuđ. 1954. presudom Kotarski suda Radovljica po KZ čl. 303. st. 1. i 2. na 6 mjes. zatvora.

1710. **KOS, Ljubica** (Edmund) - rođ. 10.06.1913., Zagreb. Osuđ. 1947. presudom Vrhovni suda NRH po ZPND čl.3.t.3. na 3 god. zatvora.

1711. **KOS, Matija** (Mirko) - rođ. 01.01.1921., Novi Marof. Osuđ. 1981. presudom Okr. suda Bjelovar po KZJ čl. 157. na 3 mjes. zatvora.

1712. **KOS, Melena** (Josip) - rođ. 26.08.1923., Županja. Osuđ. 1947. presudom Okružnog suda Sl. Brod po ZPND čl. 3. t. 14. na 2 god. zatvora.

1713. **KOS, Viktorija** (Ivan) - rođ. 18.12.1909., Bjelovar. Osuđ. 1947. presudom Vojnog suda Bjelovar po ZPND čl. 3. t. 14. na 10 god. zatvora.

1714. **KOSOVIĆ, Manda** (Vid) - rođ. 01.01.1900., Gospić. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda XI. Korpusa po UVS čl. 13. i 14. na 20 god. zatvora.

1715. **KOSTELIĆ, Kača** (Antun) - rođ. 23.09.1926., Kostelić, Sv. Jakob, Ožulin. Osuđ. 1946. presudom Okr. suda Karlovac po ZPND čl. 3. t. 14. na 2 god. zatvora.

1716. **KOSTENAC, Anka** (Josip) - rođ. 01.01.1906., Ilača, Šid. Osuđ. 1947. presudom Okr. suda Sl. Brod. po ZPND čl. 3. t. 14. na 6 mjes. zatvora.

Priredio:

Jure KNEZOVIĆ

1717. **KOSTOVIĆ, Antonija** (Petar) - rođ. 19.04.1923., Zagreb. Osuđ. 1947. presudom Div. Vojnog suda Zagreb po ZPND čl.3.t.3. na 2 god. zatvora.

1718. **KOSTRIĆ, Danica** (Marko) - rođ. 23.04.1926., Kostajnica. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda 4. Vojne Oblasti po UVS čl.13. na 10 god. zatvora.

1719. **KOŠČEC, Nevenka** (Rudolf) - rođ. 21.07.1921., Zagreb. Osuđ. 1949. presudom Kot. suda Rijeka po ZPND čl.3.t.2. na 3 g. 6 mjes. zatvora.

1720. **KOŠIĆ, Zdenka** (Josip) - rođ. 04.03.1924., Donji Miholjac. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Zagreb po UVS čl.5. i 17. na 6 god. zatvora.

1721. **KOŠIĆ, Zdenka** (Josip) - rođ. 04.03.1924., Zagreb. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Kom. Grada Zagreba po UVS čl. 14. na 6 god. zatvora.

1722. **KOŠKI, Marija** (Stjepan) - rođ. 04.08.1918., Satinica. Osuđ. 1945. presudom Div. vojnog suda Sl. Požega po ZPND čl. 11. na 1 god. zatvora.

1723. **KOŠTULEK, Štefanija** (Josip) - rođ. 23.09.1925., Osredok, Krško. Osuđ. 1950. presudom Vojnog suda Zagreb po ZPND čl. 3. t. 14. na 2 god. zatvora.

1724. **KOŠUTIĆ, Ivanka** (Živko) - rođ. 17.10.1921., Jajce. Osuđ. 1945. presudom Okr. narodnog suda za grad Zagreb po ZPND čl. 9. t. 1. na 1 god. 6 mjes. zatvora.

1725. **KOTORAC, Fanika** (Vencl) - rođ. 09.12.1901., Pakrac. Osuđ. 1944. presudom Vojnog suda Nova Gradiška po UVS čl. 14. na 10 god. zatvora.

1726. **KOTORAN, Slavko** (Marko) - rođ. 01.01.1923., Grubišno Polje. Osuđ. 1947. presudom Okružnog suda Daruvar po ZPND čl.3.t.14. na 1 god. zatvora.

1727. **KOVAČ, Brigita** (Janoš) - rođ. 01.01.1905., Bjelovar. Osuđ. 1949. presudom Okružnog suda Bjelovar po ZPND čl.3.t.14. na 1 god. zatvora.

1728. **KOVAČ, Kata** (Đuro) - rođ. 01.01.1899., Čazma. Osuđ. 1947. presudom Okružnog suda Bjelovar po ZPND čl.4.t.14. na 6 god. zatvora.

1729. **KOVAČ, Mara** (Josip) - rođ. 03.03.1923., Vukosavljenica, Virovitica. Osuđ. 1946. presudom Vojnog suda Osijek po ZPND čl. 3. t. 14. na 2 god. i 6 mjes. zatvora.

1730. **KOVAČ, Mato** (Andrija) - rođ. 10.09.1902., Bjelovar. Osuđ. 1954. presudom Okružnog suda Bjelovar po KZ. čl. 125. na 7 god. zatvora.

1731. **KOVAČ, Nada** (Josip) - rođ. 28.07.1928., Omiš. Osuđ. 1946. presudom Okr. suda Split po ZPND čl. 9. t. 1. na 18 mjes. zatvora.

1732. **KOVAČEC, Ankica** (Ivan) - rođ. 03.07.1925., Dolnji Malinkovac. Osuđ. 1952. presudom Okružnog suda Maribor po KZ čl. 303. st. 1. na 10 mjes. zatvora.

1733. **KOVAČEVIĆ, Stevo** (Adam) - rođ. 26.07.1912., Markušica. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Osijek kao pripadnik njemačke policije na 7 god. zatvora.
1734. **KOVAČEVIĆ, Antun** (Marko) - rođ. 19.05.1921., Hobljenovci. Osuđ. 1946. presudom Okružnog suda Osijek po ZPND čl.3.t.3. na 10 god. zatvora.
1735. **KOVAČEVIĆ, Elizabeta** (Josip) - rođ. 28.08.1897., Osijek. Osuđ. 1945. presudom Div. Vojnog suda Požega po ZPND čl. 3. t. 3. na 1 god. zatvora.
1736. **KOVAČEVIĆ, Jelka** (Ivan) - rođ. 02.04.1914., Boričevci, Rešetari. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Požega po ZPND čl. 11. na 1 god. zatvora.
1737. **KOVAČEVIĆ, Jozefina** (Jozo) - rođ. 01.01.1915., Vareš. Osuđ. 1945. presudom Div. vojnog suda Zagreb po ZPND čl.3.t.14. na 5 god. zatvora.
1738. **KOVAČEVIĆ, Julijana** (Anton) - rođ. 25.07.1910., Ivankovo, Vinkovci. Osuđ. 1946. presudom Okružnoga narodnog suda Osijek po ZPND čl. 8. toč.1. i čl. 9. na 5 god. zatvora.
1739. **KOVAČEVIĆ, Kata** (Stevo) - rođ. 25.11.1912., Lađina, Vrhovec. Osuđ. 1947. presudom Div. vojnog suda Bjelovar po ZPND čl. 3. t. 14. na 6 mjes. zatvora.
1740. **KOVAČEVIĆ, Kata** (Tomo) - rođ. 01.01.1886., Jagnjedovac. Osuđ. 1945. presudom Okružnoga narodnog suda Bjelovar po ZPND čl.3.t.7. na 1 god. zatvora.
1741. **KOVAČEVIĆ, Katica** (Nikola) - rođ. 24.12.1925., Slina. Osuđ. 1948. presudom Okružnog suda Sisak po ZPND čl.4. na 13 mjes. zatvora.
1742. **KOVAČEVIĆ, Manda** (Božo) - rođ. 12.01.1927., Savski Dol. Osuđ. 1946. presudom Okružnog Narodni suda Brod po ZPND čl.11, na 1 god. zatvora.
1743. **KOVAČEVIĆ, Manda** (Mato) - rođ. 01.01.1925., Savski Dol. Osuđ. 1945. presudom Okružnog Narodni suda Brod po ZPND čl.11. na 1 god. zatvora.
1744. **KOVAČEVIĆ, Mara** (Blaž) - rođ. 01.01.1928., Dolnja Vrba, Sl.Brod. Osuđ. 1946. presudom Div. Vojnog suda Osijek po ZPND čl.3.t.14. na 6 mjes. zatvora.
1745. **KOVAČEVIĆ, Mara** (Josip) - rođ. 01.01.1911., Sirač. Osuđ. 1947. presudom Okružnog suda Daruvar po lažna zakletva na 1 god. zatvora.
1746. **KOVAČEVIĆ, Mara** (Jure) - rođ. 01.01.1928., Odinci. Osuđ. 1946. presudom Div. Vojnog suda Osijek po ZPND čl.3.t.14. na 18 mjes. zatvora.
1747. **KOVAČEVIĆ, Marija** (Jozo) - rođ. 06.02.1913., Jazavica. Osuđ. 1946. presudom Div. vojnog suda Bjelovar po ZPND čl.3.t.14. na 6 mjes. zatvora.
1748. **KOVAČEVIĆ, Milka** (Karlo) - rođ. 29.09.1904., Slavonski Brod. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Sl. Brod po UVS čl. 14. na 4 god. zatvora.
1749. **KOVAČEVIĆ, Stana** (Marko) - rođ. 01.01.1923., Osijek. Osuđ. 1974. presudom Opć. suda Osijek po čl. 119/3 I čl. 187 UVS na 2 mjes. zatvora.
1750. **KOVAČEVIĆ, Štefanija** (Josip) - rođ. 28.02.1928., Ljeskovac, Varaždin. Osuđ. 1947. presudom Vojnog suda Bjelovar po ZPND čl. 3. t. 3. na 18 mjes. zatvora.
- Vojnog suda Bjelovar po ZPND čl. 3. t. 14. na 1 god. zatvora.
1751. **KOVAČEVIĆ, Zvonimir** (Ilija) - rođ. 01.01.1952., Dalj. Osuđ. 1975. presudom Opć. suda Osijek po čl. 119/3, čl. 187. na 3 mjes. zatvora.
1752. **KOVAČIĆ, Angela** (Antun) - rođ. 22.03.1912., Čakovec. Osuđ. 1947. presudom Okružnog suda Varaždin po ZPND čl. 3. t. 14. na 5 god. zatvora.
1753. **KOVAČIĆ, Aurelija** (Vilim) - rođ. 19.07.1897., Zagreb. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Zagreb po čl. 3. t. 14. na 5 god. zatvora.
1754. **KOVAČIĆ, Justina** (Josip) - rođ. 23.03.1906., Maribor. Osuđ. 1950. presudom Okr. suda Zagreb po KZ čl. 303/1 na 3 god. zatvora.
1755. **KOVAČIĆ, Kata** (Đuro) - rođ. 11.11.1894., Prnjavorac, Bjelovar. Osuđ. 1947. presudom Div. vojnog suda Bjelovar po čl.1, 2, 5. ZVS na 18 mjes. zatvora.
1756. **KOVAČIĆ, Mara** (Ivan) - rođ. 11.06.1926., Podr. Slatina. Osuđ. 1947. presudom Okružnog suda Bjelovar po ZPND čl.3.t.14. na 5 god. zatvora.
1757. **KOVAČIĆ, Marica** (Šimo) - rođ. 15.02.1901., Grbevac. Osuđ. 1947. presudom Okr. suda Daruvar po ZPND čl. 3. t. 14. na 3 god. zatvora.
1758. **KOVAČIĆ, Marija** (Josip) - rođ. 04.12.1900., Drasatić. Osuđ. 1947. presudom Div. vojnog suda Bjelovar po ZPND čl.3.t.14. na 14 mjes. zatvora.
1759. **KOVAČIĆ, Ruža** (Ivan) - rođ. 03.10.1919., Bjelovar. Osuđ. 1947. presudom Okružnog suda Bjelovar po ZPND čl.3.t.14. na 3 god. zatvora.
1760. **KOVERLIZA, Marija** (Ernest) - rođ. 28.01.1905., Volosko. Osuđ. 1947. presudom Okružnog suda Istra Labin po ZPND čl.3.t.14. na 18 mjes. zatvora.
1761. **KOZARAC, Katica** (Andrija) - rođ. 04.09.1910., Županja. Osuđ. 1946. presudom Div. vojnog suda Osijek po ZPND čl.3.t.14. na 6 mjes. zatvora.
1762. **KOZARIĆ, Mara** (Mato) - rođ. 11.08.1905., Rečica. Osuđ. 1947. presudom Div. vojnog suda Bjelovar po ZPND čl.3.t.14. na 6 mjes. zatvora.
1763. **KOZINA, Micika** (Alojz) - rođ. 15.12.1924., Krap. Toplice. Osuđ. 1947. presudom Vojnog suda Bjelovar po ZPND čl. 3. t. 8. i 14. na 7 god. zatvora.
1764. **KOZINA, Nevenka** (Franjo) - rođ. 22.11.1918., Crikvenica. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda XI. Korpusa Div. voj. obl. J.A. na Sušaku radi špijunaže na 8 god. zatvora.
1765. **KOŽIĆ, Ivana** (Cecilija) - rođ. 01.01.1895., Kunavci. Osuđ. 1946. presudom Div. vojnog suda Osijek po ZPND čl.3.t.14. na 1 god. zatvora.
1766. **KRALJ, Franjo** (Mijo) - rođ. 15.05.1900., Podsused. Osuđ. 1946. presudom Okružnog suda Bjelovar radi "prokazivanja" na 20 god. zatvora.
1767. **KRALJ, Mara** (Mijo) - rođ. 01.01.1921., Klara, Zagreb. Osuđ. 1948. presudom Vojnog suda Zagreb po ZPND čl. 3. t. 3. na 18 mjes. zatvora.

1768. **KRALJ, Marija** (Petar) - rođ. 21.03.1904., Rajhišin, Slovenjgradec. Osuđ. 1949. presudom Okr. suda Zagreb po ZKPN čl. 3. t. 14. na 4 god. zatvora.
1769. **KRALJ VLAŠIĆ, Jana** (Đuro) - rođ. 16.04.1919., Okoli, Bjelovar. Osuđ. 1947. presudom Vojnog suda Bjelovar po ZPND čl. 3. t. 14. na 2 god. zatvora.
1770. **KRALJ VLAŠIĆ, Slava** (Ivan) - rođ. 01.01.1907., Okoli, Prepuštovac, Zagreb. Osuđ. 1947. presudom Vojnog suda Bjelovar po ZPND čl. 3. t. 14. na 1 god. zatvora.
1771. **KRALJA, Kata** (Mijo) - rođ. 01.01.1908., Kutina. Osuđ. 1948. presudom Okr. suda Bjelovar. po ZPND čl. 3. t. 14. na 1 god. zatvora.
1772. **KRAMARIĆ, Marica** (Mate) - rođ. 01.01.1912., Grubišno Polje. Osuđ. 1950. presudom Kotarski suda S. Polje zbog PROPAGANDE na 16 mjes. zatvora.
1773. **KRAMARIĆ, Mira** (Mirko) - rođ. 01.01.1925., Osijek. Osuđ. 1945. presudom Div. vojnog suda Sl. Požega po ZPND čl. 7 čl. 8. na 3 god. zatvora.
1774. **KRAŠOVEC, Vlatka** (Vladoje) - rođ. 10.02.1921., Varaždin. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda X. Korpusa Ja Varaždin po UVS čl.14. na 10 god. zatvora.
1775. **KRČMAR, Marica** (Viktor) - rođ. 01.01.1933., Daruvar. Osuđ. 1949. presudom Okružnog suda Bjelovar po ZPND čl.3. na 4 god. zatvora.
1776. **KREČKO, Marija** (Andrija) - rođ. 15.01.1922., Babina Greda. Osuđ. 1946. presudom Div. Vojnog suda Osijek po ZPND čl. 14. na 18 mjes. zatvora.
1777. **KREIS, Katarina** (Petar) - rođ. 13.03.1914., Crvenka, Kula. Osuđ. 1946. presudom Okr. suda Zagreb po ZPND čl.3.t.14. na 5 god. zatvora.
1778. **KREMZIR, Branka** (Vladimir) - rođ. 01.05.1926., Zagreb. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Zagreb zbog pripadnosti ustaškoj mladeži na 18 mjes. zatvora.
1779. **KRESAN, Jelica** (Mijo) - rođ. 23.03.1924., Drnje. Osuđ. 22.09.1946. presudom Div. vojnog suda Zagreb po ZPND čl.3.t.14. na 6 mjes. zatvora.
1780. **KRESAN, Palmina** (Tomo) - rođ. 04.04.1927., Sukošan. Osuđ. 1947. presudom Okružnog suda Zadar po ZPND čl.3.t.14. na 10 mjes. zatvora.
1781. **KRESAN, Sanja** (Šimo) - rođ. 28.04.1924., Zagreb. Osuđ. 1946. presudom Div. vojnog suda Zagreb po ZPND čl. 3. t. 14 na 18 mjes.. zatvora.
1782. **KREŠ, Božena** (Mimale) - rođ. 16.11.1924., Varaždin. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Zagreb po UVS čl.5,1./27. na 2 god. zatvora.
1783. **KRILJENKO, Marija** (Oto) - rođ. 01.01.1914., Borovo. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Požega po ZPND čl. 9. na 1 god. zatvora.
1784. **KRINČIĆ, Marija** (Antun) - rođ. 13.08.1929., Valun, Lošinj. Osuđ. 1949. presudom Okružnog suda Rijeka zbog pripremanja ilegalnog prelaska granice na 18 mjes. zatvora.
1785. **KRIRAC, Terezija** (Martin) - rođ. 10.01.1901., Zagreb. Osuđ. 1947. presudom Okružnog suda za grad Zagreb po ZPND čl. 3. t. 6. na 3 god. zatvora.
1786. **KRISTIĆ, Slavka** (Krsto) - rođ. 19.07.1924., Šibenik. Osuđ. 1946. presudom Okr. suda za grad Zagreb po ZPND čl.3.t.6.čl.3.t.3. na 18 mjes. zatvora.
1787. **KRISTIJAN, Marica** (Jozo) - rođ. 02.02.1902., Stari Povljani. Osuđ. 1945. presudom Okr. suda Bjelovar po ZPND čl. 3. t. 3. na 10 god. zatvora.
1788. **KRISTITOVIC, Bara** (Franjo) - rođ. 01.01.1898., Glogovac. Osuđ. 1946. presudom Div. vojnog suda Zagreb po ZPND čl. 11. na 1 god. zatvora.
1789. **KRIŠEK, Vera** (Andrija) - rođ. 05.10.1932., Zagreb. Osuđ. 1954. presudom Okružnog suda M.Sobota po KZ čl. 303/1 na 6 mjes. zatvora.
1790. **KRIZMANIĆ, Ljubica** (Antun) - rođ. 24.09.1926., Nova Gradiška. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Požega po ZPND čl. 1. t. 6. na 8 god. zatvora.
1791. **KRIZMANIĆ, Maja** (Ivan) - rođ. 14.08.1907., Viđen, Krško - Brežice. Osuđ. 1954. presudom Okružnog suda Zagreb po KZ čl. 174. na 10 mjes., zatvora.
1792. **KRIZMANIĆ, Marija** (Danijel) - rođ. 13.04.1923., Nova Gradiška. Osuđ. 1945. presudom Div. vojnog suda Sl. Požega po ZPND čl. 11. na 3 god. zatvora.
1793. **KRIZMANIĆ, Marija** (Joso) - rođ. 07.02.1921., Kusoji. Osuđ. 1947. presudom O.S. Karlovac po ZPND čl. 3. na 5 god. zatvora.
1794. **KRIZMANIĆ, Marija** (Nikola) - rođ. 01.01.1898., Orahovica. Osuđ. 1945. presudom Div. vojnog suda Sl. Požega po ZPND čl. 11. na 18 mjes. zatvora.
1795. **KRIZMANIĆ, Štefica** (Danijel) - rođ. 24.08.1924., Nova Gradiška. Osuđ. 1945. presudom Div. vojnog suda Sl. Požega po na 4 god. zatvora.
1796. **KRIŽANAC, Marija** (Antun) - rođ. 02.02.1926., Rudeni, Pazin. Osuđ. 1949. presudom Okr. suda Pula po ZPND čl. 3.t.14. na 3 god. i 6 mjes. zatvora.
1797. **KRIŽANEC, Zora** (Ivan) - rođ. 17.02.1909., Zagreb. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Zagreb po UVS čl. 14. na 3 god. zatvora.
1798. **KRIŽANIĆ, Evica** (Mate) - rođ. 08.02.1895., Mekuš, Karlovac. Osuđ. 19.11.1945. presudom Vojnog suda Ogulin po ZPND čl. 11. na 3 god. zatvora.
1799. **KRIŽANOVIĆ, Silvija** (Draga) - rođ. 31.03.1925., Sl.Brod. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Brod po UVS čl. 14, na 17 god. zatvora.
1800. **KRIŽIĆ, Alojzija** (Ludvik) - rođ. 11.07.1920., Nadlašk. Osuđ. 1947. presudom Okr. suda Rijeka zbog "upotrebe lažnih isprava" na 2 god. zatvora.

(nastavit će se)

KPD POŽEGA: PROŠLO JE 50 GODINA

U ponoć jedne strašne noći 1946. u Popovači rastali smo se s domom: otac, majka, seka **Ružica** i ja. Premetačima. U općini na stolcu dočekali smo praskozorje, a onda kamionom do Kutine.

Prvi šamar na vrećama pobacanim po hodniku suda osvijestio me gdje sam, te me učvrstio u uvjerenju da će izdržati.

Drugog jutra krenuli smo za Bjelovar, na OZN-u. Gurnuta sam u samicu tj. WC. Niz bijele stijene cijedio se mozak i krv.

Noć. Mjesec pun. Udarac o vrata. Stražar stoji na pragu s parabelom i kaže:

- bježi! To ti je sada jedina prilika.
- Neću, - odgovorim.

On bijesno zalupi vratima i ode. Nakon kratkog vremena čuje se prasak. Kasnije sam saznala da je te noći sedmoro ljudi ubijeno kod dvorišnog zida.

Nakon istrage - Nova Ves, skupna ćelija. Otvoren prozor s rešetkom gleda na prostранo travnato dvorište. Deset nas je. S vikom ulazi stražar i zagrimi:

- Sve do prozora!

Na dvorištu vreva. Na tratinu leži mladi domobranski časnik, a po njemu stražari skaču u vojničkim cipelama. Slušali smo i gledali do kraja...

Sva vizualna, fizička, psihička i zvučna maltretiranja - napokon KPD Požega. Sve je to ostavilo trag, koji se povremeno briše u životnoj borbi i ostvarenim ciljevima da bi se život mogao prihvati i kao feniks ptica ustati, poletjeti iz svog pepela te ponovno živjeti uz one vjerne i odane u obitelji, kao i uz prijatelje, stare i novostocene.

U logoru nas je bilo preko 3000 žena i djevojaka, osuđenih na kaznu od jedne do 20 godina, jer smo radile 'protiv naroda i države'. Svi delicti vezani uz manje ili veće prekršaje rezultirali su neprimjerenim kaznama. Glavno zlo takvog delikta bilo je deklarirati se kao Hrvat i katolik te pomagati isto takvima u nevolji. Verbalni su se delicti isto kažnjavali.

Bilo je u KPD-u kriminalaca, ubojica. Bilo je malodobnica zbog prostitucije i krađe. Sve to šareno društvo miješalo se na skupnim radovima, gdje su najviše stradavale političke kažnjencice.

U logoru smo bile iste po patnji, ali ne i po odgoju i naobrazbi. Važan je bio odnos jedne spram druge. Trebalo je naći snage, preživjeti, a to se moglo samo u snošljivosti. Načas smo se mogle odvojiti od krute stvarnosti uzajamnim lijepim razgovorima na prični, osobito humorom.

Ustajalo se u pet sati. Budio nas je gong i dozivao na kazan. Jelo se iz limenke drvenom žlicom. Hrana je bila od slica. Kukuruzni kruh, koji sam uvijek pretostavljal kolaču, bio je veličine dječe šačice, a dijelile smo ga na tri dijela, da ga

Piše:

Višnja SEVER

ne bismo odmah pojele. U pet godina nisam okusila više od pet komadića mesa i to samo kad je dolazila inspekcija.

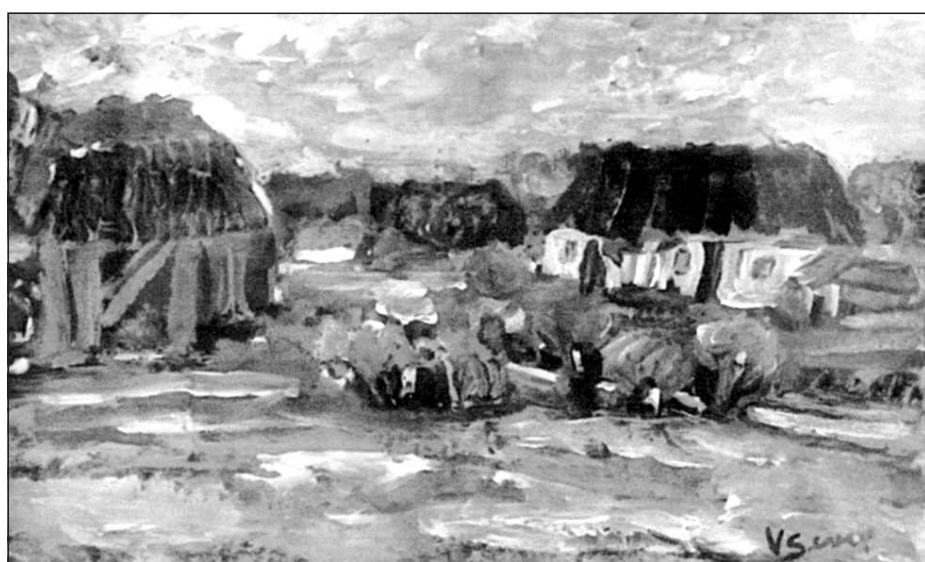
Radovi su bili raznovrsni: unutar zida i izvan njega. Kopala se kanalizacija do zatvorskog dvorišta, što je isprobala i moja majka, Zorka Sever, dok joj jednog dana rad nije dojadio. Ona stane, nasloni se na kramp i počne upadno gledati visokog crvenokosog stražara. On joj se bijesno obrati riječima:

Babo, što me gledaš?

Mama će mirno:

- Dragec, i maček biškupa gledi, pa kaj ne bi smela i ja tebe.

Mene nisu primili u likovnu sekciiju, jer sam tada trebala stručno čistiti WC, ali sam ipak primljena u Kulturnu ekipu, u koju je ušlo preko trideset djevojaka gdje su mogle bar na čas zaboraviti krutu stvarnost. Navest će one kojih se dobro sjećam i s kojima sam i dalje održavala prijateljstvo: prof. Vlasta Arnold, Anica Bajan, prof. Zdenka Cvenić, Andelka Djelić, Le-lica Dolić, Ankica Drvarek (bila je rodom iz Varaždina a vodila je zborno pjevanje), Ljubica Dumancić, Jula Đukić, Vjera Gilić, Slavica Golić, Miljenka Herceg, Marija Filipović, Đurđa Kajnart, Vlatka Krašovec, profesorica glazbe Slavica Lovrić iz Osijeka, Katja Marjanović, profesorica baleta Tatjana Metikoš, Nada Miškulin, Lija Olama, Zorica Pavlinić (Campek), Dragica Pelikan, Božena Raos, Finka Ribarić, Marija Rogać, Miljenka Rogulj, pjesnikinja Ivanka Rokić, Sanda

Pometala sam dvorište nedaleko od njih i skamenila sam se, jer mislila sam da će je baciti u samicu. Međutim, njemu se samo spustio crveni brk i bijesno je rekao:

- Marš, baba, u bazu!

Jovan Radić, upravitelj KPD-a želio je ovjekovječiti svoju veličinu i tražio je sliakricu koja će mu to omogućiti. Moja mu je majka tu želju ispunila, ali se naprezao, jer je morao držati pušku "na gotov" po jedan sat dnevno, sve dok ga nije naslikala u odori i svoj veličini. Bio je vrlo zadovoljan svojim izgledom, a mama je dobila baraku za slikanje i još 18 djevojaka, među kojima su bile akademске slike Erika Kunst i Vera Gašparović. Od obadvije ima slike iz tog vremena. Zatim su tu bile: Lena Sabljak, Otika, dipl. ing. Marija Maršić i Sandra Brkljačić. Ona je s mamom slikala kulise za predstave u Kulturnoj ekipi koju je vodila Nada Miškulin, uz savjetnicu prof. Vlastu Arnold.

Brkljačić (bila je i u likovnoj sekciiji), slikearica **Zorka Sever**, **Milica Sokolović**, **Vanda Vrsalović**, **Zdenka Županić**.

Gradio se sjeverni zid, a radilo se i u berberaju, šnajderaju, galerijama i vešeraju, što ga je organizirala **Kaja Perekočić**. Vidjela sam je samo u trku na krugu. Tek nakon logora zbljžile smo se njezinom zaslugom, a posebno bliske postale smo za vrijeme **dr. Franje Tuđmana** i stvaranja Hrvatske. Izabrale smo je za predsjednicu, jer nije imala ništa protiv da se bavi našim problemima.

Vanjski radovi bili su vezani za nošenje epejanica sa Papuka. Jedanput sam nosila i ja, s Olgicom Ugarković, a Ljerka Škrgetić, Darinka Badanjek i druge, taj su teški posao obavljale mnogo puta.

Vadio se i pijesak iz Orljave, brao kupus i kukuruz, ali najteži su bili poslovi na autostradi i rižinim poljima u Lonjskom polju.

Navest će djevojke preživjele nakon rizičnih polja. Usjekle su mi se u pamćenje, a s njima sam bila i ostala povezana: Milka Alić, Vlasta Arnold, Ankica Bajan, Cigo, Katica Čengić, Zorica Čengić, Ljubica Dugalić, Ljubica Dumančić, Brigita Jurković, Ankica Krajačić, Štefica Licitar, Kata Lončarević, Đurđa Menegello, Ružica Rukavina, Ljubica Rupčić-Putanec, Danica Štimac, Verica Veliki, Zorica Vučić, Tonka Vučić.

Svaki mjesec dobivale smo od svojih

paket i mogle s njima razgovarati po deset minuta, uz asistenciju dežurne drugarice.

Moja seka Ružica predano je svaki mjesec posjećivala mamu i mene u KPD-u, a tatu u Lepoglavi. Mama je bila suđena na 7 godina, tata na 5, a ja na 13. Seka je puštena iz bjelovarske OZN-e poslije našeg suđenja u Zagrebu.

Prvi susret sa supatnicama bio je u nekom izgrađenoj drvenoj baraki, smještenoj na zapadnoj strani prostranog dvorišta, nedaleko jednokatne sive upryne zgrade.

U baraki sam ležala na podu uz mamu, kao i kasnije, u sivoj trokatnoj zgradu, u istome dvorištu, na parketu u sobi 12.

Srdačan susret bio mi je s prof. Miljenkom Herceg, Silvom Radej (mjom profesoricom hrvatskog u gimnaziji), Danicom Glumac i drugima.

Mama je ostala u sobi 12, a ja sam premještena u sobu 13, gdje su bile uznice s visokim kaznama. U početku spavalo nas je 156 na parketu, dok nismo dobole pričene. Iz sobe 13 išlo se na teške poslove.

U dvorištu su cvale lipe i njihov opojni miris prodirao je kroz naše otvorene prozore.

Tadašnja upraviteljica Milica Lalić ngradiła me odmorom u samici bez svjetla. Tek mali režak svjetla ulazio je uz ciglu koja nije čvrsto zatvarala otvor. Samica se prala vodom svaki dan. Odvoda nije bilo. Jedini predmet bila je kibla, koju smo mi (bilo nas je četiri) koristile i za sjedenje, izmjenjujući se da bi na njoj malo odrije-male ili posušile noge. Tri tjedna trajao je taj 'odmor'.

Iz zidane zgrade poslano je nas 80 u Rebeku na neodređeno vrijeme. Radili su se

najteži poslovi 12 sati, uz neprekidno natjeravanje milicajke. Nismo primale ni pakete, a nismo mogle ni mjesечно na razgovor sa svojima.

Rebeka je bila štala za konje, smještena na sjevernoj strani dvorišta. Zidana, potaracana ciglom, s malim prozorima bez stakla, s rešetkama kroz koje je vjetar donosio kišu i pahulje snijega.

Soba nije imala stropa, pa su nad našim glavama jurili gladni štakori. Spavale smo uz prozor po dvije. Tada sam spavala s Danicom Glumac. Uza zid bile su prične spojene na kat, da bi ih više stalo.

Nismo sve ušle u Rebeku istovremeno, a nismo ni izašle iz nje, pa nam se ni sva sjećanja nakon 50 godina ne mogu preklapati.

U Rebeku sam ušla s 80 djevojaka jedno jesenje jutro. Spominjem samo one koje su mi ostale u pamćenju nakon toliko godina:

Milka Alić, Vlasta Arnold, Anica Bajan, Cigo, Milka Bencetić, Jolanda Brtkljačić, Ankica Brstilo, prof. Zdenka Cvenić iz Osijeka, časna sestra Karitoza Čaleta, Zorica Čengić, Ljerka Dembić, Ljubica Dugalić, Ljubica Dumančić, Tea Flak, Višnja Gerašić, Vjera Gilić, Danica Glumac, Zora Heger, Mira Ivezić, Brigita Jurić, Slava Kasa, Marija Lilovac, Kata Lončarević, Katja Marjanović, Marija Maršić, Tatjana Metikoš, Nada Miškulin, Anica Morić, Andelka Nikolić, Lija Olama, Zorica Pavlinić (Campek), Nada Perlić, Zora Petrović, Ljubica Putanec, Marija Radić, Božena Raos, Marija Rogač, Ivana Rokić, Nada Rosandić, Stanka Rotkić, Đurđa Rukavina, Višnja Sever, Skerbiš Ana, Milica Sokolović, Iva Stipetić, Ivka Špes, Slavica Štirba, Jelena Šunjić, Ankica Todorić, Olgica Ugarković, Mira Vincijanović, Verica Vincijanović, Zorka Šafar-Zubović.

Snijeg je prekrio logorsko dvorište. Na oluku Rebeke visjele su ledene svjeće. Potjerane smo na rad da čistimo snijeg. Dobile smo željezne lopate i pletenu košaru. U nju smo kupile snijeg i stavljale ga na hrpu. Radila sam u paru s Olgicom Ugarković, sestrom mog zaručnika Juce, koji je ubijen te godine, kad smo mama i ja ušle u Požegu.

Uz nas je stajala milicajka Ankica i tjerala nas na rad 12 sati bez predaha. Pala sam na ledeni izbojak i povrijedila dva zadnja kralješka. Poslije tri dana stari liječnik Rac doznao je za moj pad i bez rapporta me dao unijeti u ambulantu koja je bila u prizemlju zidane zgrade. Nije tražio dozvolu za to dobro djelo i zato je usred zime bačen u samicu na 24 sata.

Ipak sam primljena u bolesničku sobu uz ambulantu. Na svim su krevetima ležali teški bolesnici, a upravitelj Jovan Radić dao je nalog da se u bolesničku sobu, između dva reda kreveta, postavi uski željezni krevet. Na njemu smo, na debeloj dasci, ležale

jedna gore a druga dolje, Ljubica Došen i ja. Ona je više sjedila do mojih nogu nego ležala, jer se bojala da me ne povrijedi i bila mi je od pomoći danju i noću, iako je zbog porebrice imala temperaturu.

U ambulanti su, kao bolničarke: marljivo i savjesno radile Marija Predovan, Jelica Rustić, Stanka Rotkić i Marija Vincens.

Nasuprot našeg kreveta ležala je plućna bolesnica prof. Ružica Arhanić i duhovno nas jačala recitacijama Puškina i Ljermontova jer u to se vrijeme mogao učiti samo ruski jezik.

Nakon nekog vremena pjesnikinja Ljubica Došen i ja iz bolesničke smo sebe premještene u sobu poštede, iz koje smo isle na lake radove.

Pričnu sam u toj sobi najprije dijelila s tetom Jelom Androšević, seljakinjom iz Čazme te kriminalkom Katom iz Samobora. Prvi dan, kad sam se spremala spavati između njih dvije, Kata mi je rekla: "Gospodo, omotajte se u vojničku deku, a i ja će. Imam sifilis"

Kata je brzo otišla iz sobe na slobodu, a na njezinu je mjesto došla Ljubica Došen, pa Ružica Arhanić i konačno prof. Jelka Benešić iz Iloka, kiparica i vrlo kulturna i draga osoba.

Sve su djevojke snagu crpile iz vjere u Boga i ljubavi prema Hrvatskoj. Nisu se tužile. Uzele su svoj križ i koračale hrabro prema svjetlosti, miru i radosti, a kao supatnice ostale su mi nezaboravne, pa im posvećujem ove retke.

O druženju, radu, a i o patnjama unutar zidova KPD-a moglo bi se mnogo pisati. Ne sjećam se da je ijedna djevojka ikad pustila suzu gdje se to moglo vidjeti. Bog nam je dao snage da sve izdržimo.

Strašno je što smo prolazile u KPD-u, ali se ne može usporediti s Bleiburgom i Jamom. Još su strašnije od smrti osude nevinih, koje nisu imale i nisu mogle imati nikakva temelja, nikakvih stvarnih argumentata.

Ima ljudi koji nikad ne dozore. Patnja im je bila balast, a trebala biti snaga za daljnji život.

Danas, poslije pedeset godina, vidim da je u tom zlu bio i tračak dobroga, jer u logoru je tijelo oslabilo, a duh je rastao.

Nakon toliko žrtava i nepravdi moralno je doći i vrijeme izgradnje, ne samo razrušenih domova, već i one mnogo važnije izgradnje novih samih, naše nutritine, dobrog odnosa s bližnjim i pogotovo s Bogom kojega su mnogi napustili zbog slave i gramzivosti.

U ono nas je vrijeme, davno prije osnutka Hrvatske, veliko zlo sjedinilo, ali neki su brzo sve zaboravili i kao slijepci tapkaju, tražeći sreću u zgrtanju tuđeg dobra i vječno žive u napetosti.

Moramo živjeti! Nije važno kako dugo, ako je život kvalitetan i sadržajan.

BILJEŠKA O PARTIZANSKOME KRVAVOM ULASKU U SPLIT

Piše:

Vjekoslav MATIJEVIĆ

Uslijed nepovoljnoga vojnog razvjeta na jugoistoku Europe, hrvatska vojska i hrvatske upravne vlasti u listopadu 1944. napustile su Split i krenule prema Kninu. Zahvaljujući tomu, partizani su 26. listopada 1944. zaposjeli Split i splitsku okolicu. Još prije ulaska u Split, partizanski je ilegalac **M. S. S.**, kasniji istaknuti udbaš, izvršio atentat na

Juraj Stanojević, strijeljan veliki župan Velike župe Cetina

bojnika **Zlatka Bednjanca**, zaspovjednika III. ustaške djelatne bojne VI. Ustaškoga stajaćeg zdruga.

Čim su zaposjeli grad Split, jugoslavenski su komunistički partizani započeli uobičajenom provedbom svoje krvave strahovlade, koju je pratilo organiziranje zborova na kojima se divljački pjevalo **Titu i Staljinu**, nagovještavalo kako će «Amerika i Engleska biti zemlja proletarska» i prijetilo osvetom i smrću.

Grad je ubrzo bio oblijepljen prvim popisom strijeljanih. (Popis objavljujemo na korici ovog broja, op. ur.) Na čelu mu je bio dipl. pravnik **Juraj Stanojević**, veliki župan Velike župe Cetina, kojoj je sjedište do pada Italije bilo u Omišu, a po-

tom i Splitu. Ostalo je upamćeno da je Stanojević pred strjelačkim vodom hrabro kliknuo «Živila Hrvatska!». Splitski gradonačelnik, stariji gospodin **dr. Stjepan Vukušić**, srušio se mrtav prije strijeljanja.

Sustavno su slijedile nove žrtve. Strijeljane su u početku pokapali u skupnim jamama na splitskome groblju, Lovrincu. Brojne su žrtve bile zatočene u vojnoj utvrdi Gripe, odakle su ih vodili na smaknuće nad Kevinom jamom, jednom od primorskih Jazovki, koja se nalazi kod sela Radošić, na sjevernoj strani Kozjaka, tridesetak kilometara daleko od Splita. Tu je svoj ovozemaljski život završio i **Ante Matijević** «Šušan», načelnik općine Poljica.

Osim izravnih smaknuća bez suda, partizani su političke protivnike likvidirali i uz pomoć sudova, na montiranim poliitčkim procesima. U tim se sudskim likvidacijama osobito isticao sudac **dr. Bruno Jeličić zw. Berija**. Među osuđenima na smrt bio je i pravednik **dr. Ivan Pušić**, 25-godišnji pravnik. Smrtna mu je kazna preinačena u vremensku, ali su mu nakon izlaska iz zatvora poništili diplomu pravnog fakulteta. Dobro je i to znati, jer su česti slučajevi da komunističke vlasti svojim jurišnicima dodjeljuju gimnazijalne svjedodžbe, pa i sveučilišne diplome.

I u Trogiru pored Splita postojao je partizanski zatvor. Iz njega je, primjerice, u smrt odveden na strijeljanje hrvatski časnik, nadporučnik **Miroslav Uvanović**.

Poseban oblik likvidacije bilo je prisilno novačenje u partizansku vojsku. Unovačena su mlađa godišta, sve mladići nevični oružju, slabo naoružani i nedovoljno odjeveni. Pošlali su ih u bitke na Širokome

Brijegu i kod Knina, kako bi u tim okršajima stradalo što više hrvatske mladosti. Bilo je slučajeva da su neki od unovačenih partizani krišom kod sebe zadržali iskaznice Ustaške mladeži, ne bi li u zgodnom trenutku prebjegli na hrvatsku stranu. Takav je slučaj **Lj. B. Č.-a**. No, većini to nije pošlo za rukom, nego su pali u borbi. Tako su «osloboditelji» oslobadali Hrvatsku onih koji misle drugačije...

NE BOJIM SE RIČI

*Korak po korak
paš ko paš
sve si srcu bliže
ljubav radi tebe živi
radi tebe pisme pišen.
Ne brojin riči
darovane vitru
oblacima, suncu i mureti
koraci iz ditinjstva iščen
u kamiku salivenih.
Jutrun u svanuče
probudi me mati
ka se školji budu
jopet če ju procvitati.
Žile su nan sresle
mej sobun zaplele
zato školju moj
ne moren prez tebe.
I kad zadnja tica
poleti sa školja
i opadne
zadnji smokvin listopad mladosti
moje
u dumbine očiju tvojih
drago more
ja ču zaroniti
u njima se utopiti
sve boli svoje sakriti.*

Tomislav MARIČIĆ-KUKLJIČANIN

PROCES PROTIV ZAGREBAČKIH BOGOSLOVA I NJIHOVIH POGLAVARA 1951.

UHIĆENJE

Kao što sam napomenuo na početku ovog pisanja uhićenje je izvršeno dana 19. rujna 1950. Negdje oko 22 sata i to kod kuće u Sračincu. Toga dana smo pobrali zadnju, kako mi to kažemo "kuruzu". Na večer, poslije večere smo je čistili, ili kako mi to kažemo "trijebili" u štablju, koji se nalazi na stražnjoj strani dvorišta. Kako to bilo zadnje branje, to se tom prilikom piće "aldomaš", tata je dionio nekakovo vino ili mošt a mama je za tu zgodu ispekla "štrukle". Tako smo mi svi domaći, a bilo je i nešto susjeda i rodbine, koji su nam kod toga pomagali, to malo jeli i popili sjedeći u štaglu u "treblinju". Ja sam bio malo umoran, jer smo brali čitav dan, pa sam se naslonio na "treblinje" i malo sam zadrijemao. Probudio me hvatanje za rame nepoznatog čovjeka. Kad sam se digao

Piše:

Stjepan PLANTAK

on mi je rekao neka malo izadem van iz štagla. On mi je vani rekao da su oni, jer su tu bila još dvojica, došli iz Varaždina, iz UDBE te da imaju na-

Zatvor u zagrebačkoj Savskoj ulici

PRESUDA OKRUŽNOG SUDA U ZAGREBU K. 209/51 od 16. lipnja 1951.

(Nastavak sa str. 22 u br. 143.)

čime je počinio krivično djelo iz čl. 3. toč. 8. Zakona o kriv. djelima protiv naroda i države.

2) Napisao je veliki broj pjesama u ustaškom duhu, te je u njima klevetao i raspirivao mržnju protiv državnog uređenja i rukovodstva naše zemlje.

Tako je primjerice u pjesmama «Božićna alegorija», «Osramoćena zastava», «Petokraka» prikazivao jedan od ambema naše države, petokraku zvjezdu, kao simbol krvave tiranije. U pjesmama «Predvečerje 9.V.1949.» «U predvečerje republike» (29.XI.1949).» «Sebi za rođendan» govori o FNRJ odn. NRH kao stratištu, tamnici i logoru Hrvatske.

U pjesmi «Krava i tele» klevete maršala Tita, služeći se pri tom izrazima zmija, divlja zvijer, harambaša i sl.

Ove pjesme dao je u vremenskom razdoblju od 1947. do svog hapšenja na čitanje poglavarima bogoslovskog sjemeništa u Zagrebu dru. Šeperu, dru. Salaču i Talan Franji, te većem broju bogoslova istog sjemeništa, a neke od tih pjesama recitovane su na akademijama koje su održane u sjemeništu.

Pisao je dnevnik u kojemu izražava svoj neprijateljski stav prema našem državnom, političkom i društvenom uređenju, velike Švelića? op. prir. Čestaške «ideje» ističući izričito da se s njima saglašava (str. 1 svezak I. Dnevnika i klevete Jugoslavensku Armiju kao na primjer: «Bio sam godinu dana u vojsci, ali ne u vojsci nego u gomili koju nazivaju J.A.» (str. 63. svezak I. Dnevnika). Taj dnevnik dao je u vremenskom razdoblju od 1947. do svog hapšenja na čitanje dru. Salaču i bogoslovima sjemeništa u Zagrebu, dakle je vršio propagandu koja sadrži poziv na nasilno obaranje državnog uređenja, čime je

učinio krivično djelo iz čl. 9 st. 1 Zakona o kriv. djelima protiv naroda i države.

3) U jeseni 1946. nakon što je demobiliziran iz Jugoslovenske Armije u kojoj je odslužio kadrovske rok, dok se nalazio kod kuće u Kravarškom podržavao je veze s ustaško-križarskom grupom Lovre Planjića, koja se nalazila i djelovala na području njegova kraja, i to napose sa župnikom iz Kravarškog Genc Franjom i Šiljadi Ivicom. Šiljadi Ivica izvjestio ga je da će se odmetnuti i stupiti u navedenu grupu. Nakon što se je Šiljadi Ivica već odmetnuo i postao aktivni član navedene ustaško-križarske grupe, sastao se s njim jedne noći u selu Gladovcu i dao mu nekoliko puščanih i šmajserskih metaka, dakle, premda je poznavao lica koja su bila članovi udruženja koje ima za cilj da se putem nasilja obori postojeće državno uređenje FNRJ i znao da će se jedno lice odmetnuti i stupiti u takvu, oružanu bandu, nije o tome izvjestio državne organe, i dao oružje licu koje se odmetnulo od vlasti i bilo član naoružane bande, čime je učinio krivično djelo iz čl. 8 stav. 1 Zakona o kriv. djelima protiv naroda i države i kriv. djelo iz čl. 3 toč. 14. istog zakona.

II. ŠUBAT VLADIMIR, SELJAK MATO SAKAČ, GABRIJEL, PLANTAK STJEPAN, BREZOVNAČKI SILVIJE, GRIVEC ANTUN, KORPAR AUGUST I HORVAT AUGUST

U veljači odnosno ožujku 1950. god. pristupili su ilegalnoj terorističkoj organizaciji «Hrvatski narodni otpor» opisanoj u dispozitivu presude pod I-1 i saglasivši se sa pravilima i ciljevima te organizacije položili zakletvu «vjernosti», plaćali članarinu i aktivno sudjelovali u smislu ciljeva organizacije. Tako su napose:

rasturali letke, u kojima su klevetane narodne vlasti i raspirivala mržnja protiv državnog i društvenog uređenja FNRJ, pozivao narod da ne učestvuje na izborima za narodnu skupštinu FNRJ i ne ulazi u seljačke radne zadruge, da ne

log za pretres kuće. Kod toga mi je rekao neka uzmem dva svjedoka koji će biti prisutni kod vršenja pretresa. Predložio sam tatu i strica Franca, koji je bio te večeri kod nas. Kad smo došli do kuće video sam da se tamo nalaze još druga dvojica udbaša, a primjetio sam da ih ima i vani na pločniku ispred kuće.

Meni je odmah bilo sve jasno jer sam slutio zbog čega su došli. Svojima sam rekao neka se ne bune, neka odu u drugu sobu i da će sve biti u redu. Pretres su vršila njih trojica, dok je jedan čuval vrata, jer su rekli da nitko ne smije niti ulaziti a niti izlaziti iz kuće. Pretresli su naravno sve od podruma pa sve do tavana. Sve stvari koje su vadili iz ormara su jednostavno razbacali. Posebno su odvajali knjige, bilježnice i sve papire na kojima je bilo nešto napisano. Uzeli su i indigo-papir koji je bio ispisani, nadajući se da će i u njemu nešto otkriti. Mene je najviše mučio sadržaj jednog kofera koji je bio u kutu uz peć. U njemu se među ostalim nalazila i veća količina gotovih letaka, raznog sadržaja koje sam trebao

slijedećeg dana odnijeti u Kalničku Kapelu kolegi Gabri, kamo me on pozvao na branje grožđa. Bio sam siguran da sam gotov i da im nemam što "tupiti". Ja sam im stoga davao razne knjige sa jedne police, koje sam nosio na stol, koji se nalazio u sredini sobe. Kod pregleda knjiga sam s udbašem, koji je izgleda bio "glavni" dogovorio da ono, što je pregledao, a što ih nije interesiralo, odnesem natrag. ja to nisam stavljao na policu, nego uz onaj kofer uz peć. Molio sam se svetom Anti da mi pomogne što da uradim sa tim koferom. I tako sam na kraju donio na stol i kofer i polako sam ga otvarao i iz njega vadio knjige, a među njima je bila i moja dostavelika pjesmarica. U njoj su bila rukom pisane note i riječi raznoraznih narodnih i ostalih pjesama koje sam godinama sakupljao. Udbaš je to, čini mi se posebno zainteresiralo i dok je on to čitao i pregledavao, ja sam mu rekao da u koferu više nema ništa, a on je rekao nega ga maknem jer je stol već bio pun raznih knjiga i bilježnica. Ja sam ga, naravno brzo zatvorio i odnio

ga na staro mjesto uz peć gdje su se nalazile knjige, koje su već bile pregledane. Tako eto nisu našli ništa što bi me moglo kompromitirati. Kad je sve bilo gotovo, taj glavni udbaš je izvadio iz džepa nalog za uhićenje te mi rekao neka se ne opirem jer nemam nikakove šanse, budući da nas vani čeka više njihovih ljudi. Ja sam svojima rekao neka se ne boje, da je sigurno to neka zabuna i da će se naskoro vratiti. Stavili su mi na ruke lisice i primivši me dvojica od njih izveli su me van, u mrklu noć, gdje su već čekala tri džip.

I tako su me dovezli u Varaždin u UDBU. Na moje iznenadenje tu sam ugledao kolegu Gabru Sakača kako sjedi žalostan, naslonjen na jednu ruku, kao Isus na križanju, za jednim stolom. Iskolačili smo oči i pitali jedan drugog kako je. Istoga časa je dojurio jedan udbaš, uhvatio Gabru za ruku i odveo ga u neku sobu. Shvatili su naime da se nas dvojica nismo smjeli vidjeti jer spadamo u istu grupu. Mene su nakon toga strpali u jednu malu sobicu. Naravno da nisam spavao nego sam

izvršuje građanske obaveze, kao na pr. obavezu otkupa i plaćanja poreza, i da se oružjem suprotstavi organima vlasti.

Rasturivali su pisma adresirana na odbornike narodnih odbora i frontovske radnike, koja su sadržavala pretnje smrću odbornicima ako nastave da vrše svoje odborničke funkcije, odnosno frontovskim radnicima ako produlje sa svojim frontovnim radom.

Sadržaj tih letaka pobliže je označen u odlomcima u dispozitivu ove presude pod I-1.

Kao član organizacije svaki je imao pseudonom i bio upoznat sa šiframa, kojima su se članovi organizacije imali pismeno signalizirati važne okolnosti kao na pr. da prijeti opasnost da je sve u redu i sl.

Opt. Šubat Vladimir, Seljak Mato i Sakač Gabrijel sačinjavali su zajedno sa opt. Novak Stjepanom rukovodstvo, tzv. Centralni odbor organizacije, te su u tom svojstvu rukovodili djelatnošću organizacije davali u vezi sa rasturanjem letaka i pisane zadatke ostalim članovima i bili ovlašteni da prime u organizaciju nove članove i zaklinju ih na vjernost organizacije. Tako je opt. Šubat Vladimir naveo da uđu u organizaciju i zakleo optužene Plantak Stjepana i Horvat Augusta, a opt. Sakač Gabrijel opt. Korpar Augusta.

Osim toga opt. Šubat Vladimir nagovorio je Šofić Stjepana iz Sv. Ivana Žabno, da rasturi stanoviti broj letaka, što je ovaj i učinio razbacavši te letke na cesti u Sv. Ivan Žabno i tražio od Šofić Stjepana da mu nađe još lica koja će rasturivati letke organizacije i upoznao istoga s radom, organizacije pokušavši nagovoriti ga da i on uđe u organizaciju.

Opt. Plantak Stjepan upoznao je u ljeti 1950. god. Ivez Tomu iz Svačnica sa radom organizacije i pokušao ga nagovoriti da i on uđe u organizaciju.

Opt. Šubat Vladimir, Seljak Mato i Sakač Gabrijel zajedno sa opt. Novak Stjepan umnožavali su u Bogoslovskom

sjemeništu na šapirografu, stroju za umnožavanje i na pisačem stroju letke i pisma koje je organizacija rasturala.

Opt. Sakač Gabrijel sačinio je tri žiga i to jedan sa natpisom «Glavni odbor narodni otpor Hrvatske 77 z.» drugi sa natpisom «Antikomunistička akcija Hrvatske 1947» i treći sa natpisom «Nirtić» što je imalo da znači ime vrhovnog komandanta organizacije. Ovi su žigovi udarani na pojedine letke pisma koje je organizacija rasturala, dakle su postali članovi udruženja koje ima za cilj da putem nasilja obori postojeće državno uredenje Federativne narodne republike Jugoslavije, čime su počinili kriv. djelo iz čl. 3 toč. 8 Zakona o kriv. djelima protiv naroda i države.

III. SUBAT VLADIMIR

10. travnja 1949. u cilju vršenja ustaške propagande organizirao u bolnici Bogoslovskog sjemeništa u Zagrebu proslavu godišnjice ustaške države tzv. NDH-a. Na toj proslavi recitirane su pjesme u kojima se veliča NDH-a i ustaški ratni zločinac Ante Pavelić i pjevane ustaške pjesme, dakle je vršio propagandu koja sadrži poziv na nasilno obaranje postojećeg državnog uredenja čime je počinio kriv. djelo iz čl. 9 st. 1 Zakona o kriv. djelima protiv naroda i države.

IV. SAKAČ GABRIJEL

1.) izrađivao je žigove s natpisom «Antikomunistička akcija Hrvatske» u svrhu da se ti žigovi udaraju na letke, kojima će se vršiti propaganda protiv FNRJ odnosno u kojima se bi rasturivala mržnja i pozivao narod na otpor protiv njenog državnog i društvenog uredenja te stvarao kod narodnih masa utisak da postoji ustaško-križarska teroristička organizacija čime bi se izazvala uznemirenost u narodu.

Izradio je ukupno četiri takva žiga.

Jedan u ljeti 1945. dogovorno sa opt. Kuzmić Gustavom i Belimićem bogoslovom, da će sastaviti letke u ustaško-križarskom duhu i uperene protiv narodne vlasti i državnog uredenja u FNRJ i pri tome koristiti taj žig. Otisnuo je taj žig

razmišljao o svojima kao i onome što me čeka. Već oko 4 sata ujutro, došli su po mene, ponovno mi stavili lisice te sam u pratinji dvojice milicajaca odveden na željeznički kolodvor. Tu smo dobili poseban kupe, iz kojega su prethodno istjerali ljudi. Lisice mi nisu htjeli skinuti kako ih ne bih napao. Gledajući kroz prozor to rano jutro, oprاشtao sam se od svog kraja jer sam smatrao da se neću tako skoro vratiti. U stanici Zlatar Bistrica, video sam vani kako uz vagon hoda Jurak Franjo, također kolega bogoslov. Mislio sam mu dati neki znak ali je on otišao dalje. Kasnije sam saznao, jer sam ga video u zatvoru u Savskoj cesti, da je i on bio uhapšen, i da su mu tražili također poseban kupe u vagonu. Kako toga nije bilo, čini mi se da su ga smjestili u zahod. Kad sam naime, nakon dva sata vožnje zamolio svoju pratinju da me odvede u WC, oni su se uzjogunili, izlazili van i natrag, a na kraju je jedan rekao "pa makni onoga iz zahoda, nekaga stave kamo hoće". "Tako smo doputovali u Zagreb, gdje nas je već čekao

Dvoriste zatvora u zagrebačkoj
Dordićevoj ulici

džip, koji nas je odvezao u Savsku. Tu sam našao u nekoj prijemnoj sobi spomenutog Juraka, koji je, kako su po

redu punili ćelije, smješten u ćeliju, koja se nalazila uz moju ćeliju. Tako je počeo moj boravak u zatvoru u Savskoj cesti.

BORAVAK U ISTRAŽNOJ ZATVORU U SAVSKOJ

Odmah nakon dolaska u zatvor u Savskoj smješten sam u sobu 22 koja se nalazila na drugom katu a bila je okrenuta prema gradu. Na malom prozoru su se nalazile željezne rešetke, koje su izvana bile obijene sa nekakvim daščicama. Ipak je bilo i malih proreza tako da sam mogao u daljini vidjeti nekakovo tenisko igralište nakon što sam se popeo i stao na rub prične. Namještaj u sobi je bila jedna prična iz hrastovih letvica, koje su bile međusobno razmagnute za oko 4 cm, te jedna obična kibla. Dobio sam jednu deku, u koju sam se trebao jednostavno nekako zamotati. Vrlo vrzo došao je po mene čovjek u vojničkoj uniformi i odveo me na saslušanje.

U dosta prostranoj sobi, gdje su se već nalazila spremna četiri udbaša, svi u

na nekoliko papirića i dao te otiske opt. Plantaku da ih ovaj rasturi. Kasnije je taj žig dao Rožić Josipu čime da ovaj napiše letke uperene protiv našeg državnog i društvenog uređenja i na te letke otisne žig.

Drugi žig izradio u zimi 1945. i dao ga opt. Plantaku da ovaj koristi kod rasturivanja letaka protudržavnog sadržaja, što je Plantak i učinio.

Treći žig izradio u proljeće 1946. i dao ga nekom Živkoviću nakon što mu je ovaj izjavio, da će koristiti za protudržavnu propagandu.

Cetvrti žig izradio je u ljeti 1947. god. Dao ga u zimi 1949. Jurin Mirku, a zatim ga je opet oduzeo i koristio za ciljeve ilegalne terorističke organizacije «Hrvatski narodni otpor», kako je to navedeno u dispozitivu ove presude pod I. i II., dakle je vršio propagandu koja sadrži poziv na nasilno obaranje postojećeg državnog uređenja, čime je počinio kriv. djelo iz čl. 9. st. 1. Zakona o kriv. djelima protiv naroda i države.

2.) Godine 1946. izradio dva žiga, jedan sa natpisom MNO-Kalnička Kapela, a drugi sa natpisom KNO-Novi Marof u namjeri da ih upotrebi na lažnim potvrdoma u ime naveđenih narodnih odbora u vezi sa otkupom i sl. dakle je načinio lažne znakove javne vlasti u namjeri da ih upotrebi kao prave, čime je počinio kriv. djelo pravljenja lažnih javnih znakova.

3.) U ljeti 1950. pribavivši si na neispravni način dvije putne objave sa žigom Bogoslovskog fakulteta, falsificirao je na tim objavama potpis dekana fakulteta dr. Oberškog i jedamput je takovu objavu koristio na državnih željeznicama, dakle je načinio lažnu javnu ispravu i upotebio kao pravu, čime je počinio kriv. djelo pravljenja i upoterbe lažnih javnih isprava.

V. PLANTAK STJEPAN

Godine 1945. preuzeo od opt. Sakač Gabrijela nekoliko papirića na kojima je bio utisnut žig «Antikomunistička akcija

Hrvatske» te je ove papiriće predao Vajdlih-Filipović Anki, da ih ona razbacala po selu kako bi se time izazvala uznemirenost u narodu i stvorio utisak da postoji ustaško-križarska teroristička organizacija.

Koncem godine 1945. ili početkom god. 1946. tražio je i preuzeo od opt. Sakač Gabrijela žig sa natpisom «Antikomunistička akcija Hrvatske», te je taj žig podsredstvom Martinec Ivana iz Svačnica dostavio Ivec Tomi iz Svačnica, da ga ovaj koristi za ustaško-križarsku protudržavnu propagandu, što je Ivec Toma i učinio izradivši oko 150 letaka, na koje je udario žig a čiji je sadržaj bio: «pazi što radiš naskoro dolazimo - križari». Ove je letke Ivec Toma razbacao po selu Svačinac.

13. lipnja 1949. god. na Antunovo u cilju vršenja ustaške propagande izvjesio u skupnoj učionici bogoslovskog sjemeništa u Zagrebu sliku ustaškog ratnog zločinca Ante Pavelića, dakle je vršio propagandu koja sadrži poziv na nasilno obaranje postojećeg državnog uređenja čime je počinio kriv. djelo iz čl. 9. st. 1. Zakona o kriv. djelima protiv naroda i države.

VI. GRGIĆ MARIJAN

1.) Početkom travnja 1950. saznavši od opt. Novak Stjepana, da postoji ilegalna organizacija, čiji je on (Novak) član da ta organizacija ima pravila koja predviđaju između ostalog fizičku likvidaciju člana koji ju izda, te da je svrha, da organizira otpor naroda protiv narodne vlasti i saznavši oko 15.IX.1950. od opt. Brezovnjački Silvija da je on član ove ilegalne organizacije, nije o tome podnio prijavu organima vlasti, dakle znajući da postoji udruženje koje ima za cilj da putem nasilja obori postojeće državno uređenje i znao za članove tog udruženja nije o tome izvjestio organe vlasti, čime je počinio kriv. djelo iz čl. 8. st. 1. Zakona o kriv. djelima protiv naroda i države,

2.) dana 23.IX.1950. nakon što je saznao da je otkrivena ilegalna teroristička organizacija «Hrvatski narodni odbor» i

oficirskim uniformama, počelo je ispitivanje. Na razna pitanja odgovarao sam da ne znam, da nemam pojma o čemu govore, da je to sigurno zabuna, i t.d. Ja sam bio potpuno miran što ih je razljutilo. Jedan od njih je naglo skočio k meni i ošamario me po licu. To me iznenadilo pa sam se počeo buniti i rekao sam im da na silu neću ništa odgovoriti. Na to mi je prišao drugi i htio me udariti, ali budući da sam to očekivao, podmetnuo sam mu ruku i odbio je tako se ona njemu vratila u lice. Naime, nekada sam se bavio "điju-đicom", te sam znao neke načine obrane. To ih je još više razljutilo pa su mi stavili lisice sa rukama na ledima, tako da se više nisam mogao braniti. Slijedilo je daljnje navaljivanje sa raznim pitanjima i prijetnjama pa i čuškanjima. Rekli su mi među ostalim "mi sve znamo, i kako god se vi držali, mi ćemo vas slomiti". To je trajalo oko jedan sat nakon čega sume sa liscama na rukama odveli u podrum. Tu su me strapali u jednu pros-

toriju, potpuno tamnu, bez ikakvog prozora i svjetla veličine oko 1 x 1 metar. Mislim da je to nekada bio dimnjak valjda od centralnog grijanja, jer nije bilo stropa a odozgo je strujao hladan zrak tako da je stalno vladala neka vrsta propuha. Čuvar mi je rekao da ne

smijem ni sjesti ni leći, a to je bilo gotovo nemoguće radi malog prostora. U kutu se nalazila kibla, koju nisam mogao upotrijebiti jer sam na rukama imao lisice. Po prilici svakoga sata me čuvar došao provjeriti kroz mali prozorčić, koji se nalazio na vratima. I tako sam čitavo vrijeme morao stajati oslanjajući se na neki od zidova. Posebno mi je bilo hladno za glavu, jer nisam imao nikakove kape a propuh je bio stalan. Negdje, čini mi se u noći oko 3 sata, uspijao sam se nekako skvrčiti, stavio sam glavu na kiblu, a noge su mi se opirale o vrata. Kad me čuvar nije video, počeo je psovati i galamiti te je na kraju otključao vrata. Moje noge su izletjele u hodnik a ja sam se, s liscama na rukama, nekako uspijao podići. On je na hodniku urlao i psovao, a pozvao je drugog čuvara vičući "donesi mi nož da ga prikoljem". Ja sam video da je on izvan sebe, malo sam se sagnuo i približavajući mu se viknuo: "Pridi mi bliže i ostat ćeš bez jaja!" Uvidio sam da ne

uhapšen opt. Novak uništio je dvije zbirke pjesama opt. Novak Stjepana pisane u neprijateljskom duhu protiv državnog i društvenog uređenja, da bi time prikrio predmete krivične djelatnosti opt. Novaka i otežao krivični postupak protiv ovoga, dakle je ometao državne organe u otkrivanju i hvatanju članova organizacije koja ima za cilj da putem nasilja obori postojeće državno uređenje FNRJ, čime je počinio kriv. djelo iz čl. 3. toč. 14. Zakona o kriv. djelima protiv naroda i države,

3.) Aktivno je učestvovao u ustaškoj i neprijateljskoj propagandi protiv državnog i društvenog uređenja FNRJ, koja je vršena na priredbama održanim na bogoslovskom sjemeništu u Zagrebu. Tako je: na priredbi 8.XII.1947. recitirao pjesmu opt. Novaka «Tri molitve majci Mariji» u kojoj se (u klevetničkoj namjeri) aludira da u Hrvatskoj nema slobode i da hrvatski narod robuje.

Dana 10. travnja 1949. u cilju vršenja ustaške propagande učestvovao u bolnici bogoslovskog sjemeništa u Zagrebu proslavi godišnjice ustaške države tzv. NDH-a.

Na toj proslavi recitirane su pjesme u kojima se veliča NDH-a i ustaški ratni zločinac Ante Pavelić i pjevane ustaške pjesme.

Dana 20. VI. 1950. recitirao je na proslavi imendana osuđenog nadbiskupa Stepinca pjesmu opt. Novaka «hrvatskom mučeniku» u kojoj se napada naše državno sudstvo. Tako primjerice jedan stih ove pjesme glasi «nepravda sjedi na sudačkom tronu, krvavom rukom osudu piše», dakle je vršio propagandu koja sadrži poziv na nasilno obaranje postojećeg državnog uređenja, čime je počinio kriv. djelo iz čl. 9. st. 1. Zakona o kriv. djelima protiv naroda i države.

VIII. KUZMIĆ GUSTAV

U jeseni 1949. primivši od opt. Grgića kalendar «naša nada» štampan u redakciji hrvatske katoličke zajednice, a kojom rukovode ustaški emigranti u inozemstvu, prepisao je iz tog kalendara članke «Victor quia victimā» i «Stjepinac joj ime» (sic!) koje su pisali u neprijateljskom duhu protiv naše

države i kojima se kleveću narodne vlasti i napose naše narodno sudstvo. Tako se, između ostalog, kaže u članku «Victor quia victimā»: «neprijatelju Hrvata očito se žuri. Žrtva njegova bješnjenja ima biti ne samo duhovni inventar hrvatskoga naroda, ne samo napredak, nego - neprijatelju je to neobično važno - ima biti uništen što veći broj ... pri tome uništavanju je neprijatelj kad mu je potrebno, lukav u najvećoj mjeri. Ako ne može svoje protivnike uništiti - «likvidirati» kako on taj pravni pojam označuje - u mraku, bez svjedoka... onda to ima izvršiti njegova judikatura. Poznati su moralni i pravni pojmovi te judikature. Znademo, što je za totalitarne režime dobro, a što zlo...» Ove članke je opt. Kuzmić umnožio u više primjeraka te je dva prepisa dao opt. Grgiću, a jedan opt. Plantaku.

Sudjelovao je na proslavi imendana osuđenog nadbiskupa Stepinca, koja je održana 20.VI.1950. u bogoslovskom sjemeništu, i čitao je odlomke iz nekih govora Stepinca koji se odnose na odnos crkve i komunizma sa namjerom da bogoslove odvraći od pozitivne suradnje u društvenom i državnom zbivanju naše zemlje, dakle je vršio propagandu koja sadrži poziv na nasilno obaranje postojećeg državnog uređenja, čime je počinio kriv. djelo iz čl. 9. st. 1. Zakona o kriv. djelima protiv naroda i države.

VIII. BALENOVIĆ MILAN

U srpnju 1950. saznavši od opt. Šubata da postoji ilegalna organizacija, koja vrši propagandu protiv državnog i društvenog uređenja FNRJ da ta organizacija ima svoja pravila, u kojima između ostalog, predviđena fizička likvidacija za onoga člana koji izda organizaciju, da članovi polažu organizaciji zakletvu u vjernost, da je opt. (Šubat) kao član organizacije pred izbore za narodnu skupštinnu FNRJ od 26. III. 1950. rasutirao letke protudržavnog karaktera, - nije o tome podnio prijavu organima vlasti.

Dakle znajući, da postoji udruženje koje ima za cilj, da se putem nasilja obori postojeće državno uređenje i znao za članove tog udruženja nije o tome izvjestio organe vlasti, čime je

mam što izgubiti, a kako su mi ruke bile okovane lisicama, mogao udarati samo nogama. On se malo primiro, povukao se par koraka i naredio da se vratim natrag. To sam i učinio. Dalje me više nije tako često provjeravao, pa sam mogao malo odsjediti na kibli kad više nisam mogao stajati. Lisice su mi se urezale u ruke, a veoma jako su me boljela i rama jer su ruke bile vezane odostraga. To je trajalo i drugi čitav dan negdje do kasne večeri. Odveli su me u sobu za ispitivanje gdje su se nalazila vjerojatno ina ista četvorica. Rekli su mi da im se više ne žuri, da sve znaju i da idem natrag u svoju ćeliju. Onaj, koji je bio "glavni" rekao je drugome: "Daj mu nježno skini te narukvice!" Taj drugi mi je došao iza leđa, uhvatio me za lisice i naglo trnuo ruke tako da su došle skoro do visine ramena. Mislio sam da će mi ruke ispasti iz ramena, jer me to strašno zaboljelo. Naravno za čitavo to vrijeme niti sam dobio bilo što za jesti niti za piti tako da sam bio prilično gladan i žedan

jer u stvari više od dva dana nisam ništa jeo niti pio. Vratili su me u istu ćeliju, koja mi se nakon toga činila ugodnom kao neka hotelska soba.

Kratko vrijeme nakon dolaska u istu ćeliju, došao je čuvan koji je naredio da iz neke pronaice uzmem jedan škaf sa jutrenom krpom i da oribam ćeliju da se sjaji kao sunce. To sam i učinio. No tom prilikom sam u škafu pronašao jedan komad stakla veličine od oko 1 x 1 cm. Uzeo sam ga ni ne znajući kako će mi ono biti korisno kasnije. Kako nisam imao nikakovog oštrog pribora, sa tim stakalcem sam rezao nokte, šilji olovke, koje sam uspio dobiti, i rezao sve što je trebalo. Ono mi je ostalo u nezaboravnoj uspomeni. Saslušanja su u početku, oko 3 mjeseca bila relativno dobra, bez nekih posebnih izgreda. Ne znam kako se zvao taj prvi istražitelj. Bio je to stariji čovjek, dosta pristojan i zapravo nismo napravili ništa. Čini mi se da je UDBA imala dosta posla sa ostalima, koje su smatrali glavnim osumnjičenicima pa

mene nisu posebno gnjavili. No nakon tri mjeseca promijenio se moj istražitelj te je došao neki novi, mlađi, koji je stalno nastupao u uniformi sa činom majora. S njime sam imao dosta problema i raznih učjena u vezi sa nabavkom cigareta. Kod toga me premjestio u jednu veoma lošu ćeliju u podrumu. Ona je bila veoma mračna, hladna i vlažna a to je upravo bilo za vrijeme zime. Sve što sam imao u rezervi, kao što su tvrdi sir "pogačke" i cigarete se potpuno pokvarilo i ispljesnivo. Tp mi je bilo veoma žao pa sam se bunio u više navrata i na kraju sam premješten u relativno suhu ćeliju, ali koja se također nalazila u podrumu. U toj ćeliji sam ostao sve do proljeća, kada su me opet vratili u onu istu ćeliju na drugom katu. Za to vrijeme sam bio potpuno sam. tek negdje pred kraj istrage u sobu su mi ubacili jednog studenta, koje se zvao Vlado Bobinac iz Zagreba, a koji bio uhapšen radi "Informbiroa".

(nastavit će se)

počinio kriv. djelo iz čl. 8. st. 1. Zakona o kriv. djelima protiv naroda i države.

IX. MUREN FRANJO

U školskoj godini 1949./1950. zadužen u bogoslovskom sjemeništu u Zagrebu da sastavlja programe priredaba uvrstio je u program priredaba pjesme opt. Novaka sastavljene u neprijateljskom duhu protiv državnog i društvenog uređenja FNRJ.

Donio u bogoslovsko sjemenište u Zagrebu kalendar «Naša Nada» štampan u redakciji hrvatske katoličke zajednice, a kojom rukovode ustaški emigranti u inozemstvu, a koji je kalendar dobio od svojih mještana u Novskoj u kojem su bili odštampani članci «Victor quia victimus» i «Stepinac joj ime», koji sadrže klevete protiv državnog uređenja FNRJ narodnih vlasti i sudova, te ove članke dao na prepisivanje bogoslovima, dakle je vršio propagandu koja sadrži poziv na nasilno obaranje postojećeg državnog uređenja, čime je počinio kriv. djelo iz čl. 9. st. 1. Zakona o kriv. djelima protiv naroda i države.

X. HRASTIĆ IGNACIJE

Od godine 1948. do 1950. vršio na bogoslovskom sjemeništu u Zagrebu propagandu usmjerenu da kod bogoslova izazove mržnju i otpor protiv našeg državnog i društvenog uređenja i odvratiti od svake pozitivne suradnje u državnom i društvenom životu FNRJ. Tako je primjerice:

Godine 1948. na akademiji održanoj u čast zaređenja mlađomisnika održao govor u kojem je - citirajući Papinija, koji govorio o progonima svećenika - u klevetničkoj namjeri naveo da takvih progona ima u FNRJ i u vezi s time, pozvao mlađomisnike da ustaju u svećeničkom zvanju, ako budu i oni progjenjeni.

Godine 1949. prigodom akademije održane na tzv. Papin dan održao govor u kojem je harangirao protiv narodnih vlasti tvrdeći da progone vjeru, ubijaju nedužne svećenike, šalju ih u logore i sl.

Dana 29. VI. 1949. na akademiji održanoj u čast zaređenja mlađomisnika održao govor uperen protiv našeg državnog i društvenog uređenja i u vezi s time govorio o «Hrvatskom križnom putu», «Hrvatskoj golgoti» i sl.

Pred izbore od 26. III. 1950. za narodnu skupštinu FNRJ dao inicijativu za sastanak bogoslova na bogoslovskom sjemeništu, te je na tom sastanku pročitan odlomak iz nekog starijeg govora osuđenog nadbiskupa Stepinca u kojem se ističe nepremostivi jaz između crkve i komunizma. Cilj toga bio je da odvrti bogoslove od učešća na izborima.

Dao je inicijativu da se dana 20.VI.1950. uoči imendana osuđenog nadbiskupa Stepinca održi proslava tog imendana na bogoslovskom sjemeništu, i na toj proslavi održao je govor u kome je klevetao i harangirao protiv narodnih vlasti i državnog uređenja FNRJ služeći se izrazima «crveni teror», «krvavi režim», «neslobodna domovina hrvatska» i slično,

dakle je vršio propagandu koja sadrži poziv na nasilno obaranje postojećeg državnoga uređenja,

čime je počinio kriv. djelo iz čl. 9. st. 1. Zakona o kriv. djelima protiv naroda i države,

XI. SAKAČ JOSIP I TALAN FRANJO

1.) Iskorisćujući svoj položaj poglavara bogoslovskog sjemeništa u Zagrebu vršeći propagandu protiv državnog i društvenog uređenja FNRJ davali podstreka i omogućavali bogoslovima da vrše takovu propagandu i omogućavaju dje latnost ilegalne terorističke organizacije «Hrvatski narodni otpor». Tako su primjerice

Pjesme optuženog Novaka u kojima se raspirivala mržnja protiv državnog i društvenog uređenja FNRJ, nakon što su ih čitali - hvalili i poticali da piše pjesme za razne priredbe, koje su održavane u sjemeništu i - nakon što su po svojoj službenoj dužnosti vršili predhodnu cenzuru ovih pjesama - odobrili da se one recitiraju na priredbama u sjemeništu.

(nastavit će se)

MOJE RATNE I PORATNE USPOMENE (V.)

Na Šalati sam ostao tri mjeseca, gdje sam dva puta operiran. Vojna bolnica, odnosno njezina komisija, pustila me kući kao nesposobnog za rad. Stigao sam kući. Tu sam proveo samo 20 dana, a onda sam dobio obavijest od odbornika mjestra da se javim. Javio sam se i rekli su mi da moram ići na gradnju pruge Šamac–Sarajevo. Uzalud sam im govorio da sam tek stigao iz radne jedinice (partizanske), da mi treba odmor bar neko vrijeme. Rekli su mi: "Franjo, ti dobro znaš svoju prošlost. Moraš šutjeti i raditi što ti se kaže. Moraš se stalno dokazivati, ti si bio mlad ustaša. Trebaš biti zadovoljan da si živ, da te ne ubijemo."

Što sam mogao? Otišao sam na prugu i

Panorama Ljubuškog 1904.

proveo tamo dva mjeseca. Nakon dolaska s "pruge" spoznao sam da me kane uvući u neke svoje omladinske organizacije. Prisustvovao sam tim omladinskim sastancima nekoliko puta. Predsjednica omladine je bila neka **Sadeta Konjhodžić**. Znala je govoriti i po sedam-osam sati. Jednom mi dodijalo i kažem joj: "Drugarice, kad vi već znate koliko će trajati Vaša priča, što nam ne napišete na pozivima da ponesemo sa sobom hrane, a ne da umiremo od gladi, slušajući Vas". Od tada me nikada više nisu pozvali. Uvidjeli su da od mene nema ništa, nego da će im samo smetati u tom njihovu "odgoju" mlađih. Čim sam načuo da pripremaju kakve akcije, ja bih se maknuo u Slavoniju. U Slavoniji sam u mjestu Retkovci kod Vinkovaca kupio dva jutra zemlje. Nakon toga 1949. kupio sam u Babinoj Gredi kuću i tri jutra zemlje. Tako, čim mi dođe "gusto" u Ljubuškom, ja pobjegnem u Slavoniju.

Od ljeta 1949. počinje potraga za mnjom. Ozna je već naumila uhiti me.

Piše:

Frano ALILOVIĆ

Moje podatke su dali u Službeni glasnik, koji je izlazio u Sarajevu. Skrivaо sam se gdje sam stigao. Konačno su me pronašli u Retkovcima. Nisam se dao, oni su zapucali, ali sam uspio pobjeći. Tako sve do 13. siječnja 1951. Konačno su me uhapsili u Vinkovcima. Na intervenciju naše Ozne iz Ljubuškoga, uhitila me vinkovačka policija. Svezanog su me doveli u Ljubuški.

Kad su me doveli u Ljubuški i kad sam izšao iz autobusa, skupili se ljudi,

Marijana. Tako je i bilo. Fra Marijan je i krstio oboje Nikoline djece. Postali su veliki prijatelji i Nikola je poštovao fra Marijanovu riječ. Kada je fra Marijan čuo što se meni priprema, poslao je Nikoli pismo po svojoj nevjesti **Stojki Brkić**, u kojem ga je molio da me po svaku cijenu oslobodi. Nikola je tako i postupio. Pustili su me na slobodu, ali sam stalno bio pod prismotrom. Radi toga sam uglavnom boravio u Retkovcima ili Babinoj Gredi. Tako do 16. svibnja 1951. Došao sam u Radišće da povezem nekakav motor u Slavoniju. Doznao sam da je dva mjeseca prije uhićen **Jozo Markić Jole** koji je bio u mojoj jedinici 1942. Nisam vjerovao da će "propjevati". No, on je to učinio. Jedva su dočekali i 19. svibnja mene su ponovo uhapsili.

Uhapsili su još nekoliko boraca iz moje jedinice: **Matu Primorca Šegu** (Radišći), **Pavla Granića** (Vašarovići), **Blagu Mandića** (Hardomilje), **Milana Čuvala** (Proboj), **Ivana Ereša Ćulića** (Radišći), **Stanka Grepua** (Radišći) i **Marka Markića** (Radišći).

Šef Udbe iz Ljubuškoga, **Ivan Granić**, za mene je posebno naručio istražitelja iz centralne Udbe BiH iz Sarajeva. U Ljubuški je stigao istražitelj **Ibro Ćekro** koji je rodom iz Stoca. U Mahiću podrumu sam bio četiri dana, nakon čega su me sproveli u mostarski zatvor, kod Nove Bolnice (sad je тамо MUP). Počela je istraga. U Mostaru me poslije Ćekre saslušavao **Džemo Fazlagić**. U podrumu Avtovske ulice sam ostalo sve do siječnja 1952. Ubacivali su mi u ćeliju razne špijune. Ne bi li što više saznali od mene. Npr. sjećam se špijuna **Joze Galića** iz Donje Blatnice (Čitluk). Sve im je bilo uzalud. Ja sam uporno šutio. Zbog toga sam "zaradio" samicu, svezali mi noge i ruke. Tako svezan izdržao sam u samici 5 i pol mjeseci. Bio sam u potpunome mraku, nisu dopustili da makar jedan tračak svjetla doperi u ćeliju.

Na osnovi izjave Joze Markića sačinili su zapisnik. Teretili su me za navodno ubojstvo. Evo, o čemu se radi. Jozo Markić Jole je istražiteljima izjavio da je on ubio čovjeka nepoznate nacionalnosti negdje u okolini Prijedora, tj. u selu Palančići. I još je naveo da je ubojstvo naredio naš tadašnji zapovjednik **Ivan Batinić**. Markić je još izjavio da sam ja sve to gledao, jer mi je položaj bio u neposrednoj blizini. Ovo je bilo potpuno

posebno djeca, hodali za mnom, kao da vode osobno Pavelića. Stavili su me u podrum doktora **Mahića**. U tom podrumu sam "živio" četiri i pol mjeseca.

Početak Golgotе u komunističkim zatvorima

Osim što su me optužili za ustašku prošlost, da bi me što više osudili, pokušali su mi "upakirati" i još neke optužbe za navodni šverc. No, ovog sam puta imao sreću. Naime, javni tužitelj, dakle, čovjek koji me je trebao osuditi, **Nikola Vidačak**, rodom iz Kruševa kod Mostara, bio je oženjen iz Starog Travniku. Njegova supruga i njezina obitelj su bili veliki vjernici, katolici. U njihovu je kuću redovito navraćao, a i oni su bili redoviti u crkvi, svećenik **fra Marijan Brkić**. Bio je župnik župe Bučići kod Travnika. Fra Marijan je rodom iz Lipna, općina Ljubuški. Mene je osobno poznavao i znao je i moju prošlost.

Supruga Nikole Vidačka je zahtijevala da se tajno vjenčaju u Bučićima kod fra

izmišljeno. Čak ni on nije počinio ubojstvo o kojem je govorio.

Istražitelji su mi uporno govorili: "Ali-loviću, što ne priznaš da si video ubojstvo, kad ga on već opisuje i priznaje da je učinio". Nisam mogao priznati nešto što nisam video niti sam o tome šta znao! Negdje 30. prosinca 1952. izveli su nas ipak na suđenje. Sudac je bio **Filip Kon**, okružni sudac. Javni tužitelj je bio **Muhamed Mirica**. Prvooptuženi Markić je imao i odvjetnika i mogla mu je obitelj prisustvovati suđenju. Meni ništa od toga nisu dali! Udba nije dopustila da uzmem branitelja niti da pozovem obitelj.

Sudska farsa

Da pripomenem, to je bilo vrijeme kad su se izmišljali slučajevi ako ih nije bilo. Naime, pojedincima je zbog karijere trebalo da što više optuže i osude Hrvata. Nije važno koga i zašto! Filip Kon javnom tužitelju Mirici na raspravi kaže otprilike ovako: "Ne možemo ovako suditi. Prvooptuženi ima i advokata i obitelj, a Aliloviću to niste dozvolili. To je protuzakonito." Nakon toga nas su izveli u hodnik a suda i tužitelj su ostali da se rasprave i dogovore. Mene je nakon toga pozvao sudac Kon u dvoranusu i rekao ovako: "Aliloviću, možeš li dovesti dva svjedoka koji bi potigli navode Markića?" Rekao sam da mogu. Naveo sam pet svjedoka. Svi su bili iz moje bivše jedinice, koji su i sami bili u Čelovini pod istragom. Oni su bili najvjerojatniji svjedoci. Suđenje je odgođeno na neodređeno. Proveo sam još pet mjeseci u Čelovini, a da me nitko nije ništa pitao niti su me istraživali. Ni sam znao što će biti sa suđenjem.

Nekoliko puta sam putem stražara pisao cedulju upravitelju zatvora **Miči Gruboru**, da mi odgovori što je s mojim suđenjem. Nekad mi napiše da je sudac prezauzet, a nekad da je bolestan ili na odmoru. I tako unedogled! Sve skupa je to bio jedan veliki manevr. Udba je igrala veliku igru. Učinili su sve da moj predmet uzmu od Filipa Kona, navodno da predmet upotpune. No, bilo je drugačije. Predmet su dali Srbinu **Dušanu Pudaru Duki**. To je bio čovjek s četiri razreda srednje škole, koji i nije bio sudac, ali je bio oficir Udbe kojeg su promovirali u sudca. Tada se tako radilo.

U lipnju sam pozvan na suđenje. Iza zatvorenih vrata, navodno radi toga što sam bio malodobnik, pa je javnosti bilo zabranjeno prisustvovati. Nakon svega

45 min. rasprave osuđen sam. Prvo-optuženoga Markića osudili su na 19 godina robije, a mene, kao malodobnika na 16 godina! Poslao sam žalbu u Sarajevo. Odbili su je i presudu proglašili pravomoćnom. Iz Mostara su me sproveli u Zenicu na izdržavanje kazne.

Zenički robijaški dani i pokušaj obnove postupka

Počeli su teći moji zatvorski dani. U Zenici sam imao mogućnost kontaktirati s Markićem. Pokušao sam ga navesti da pred svjedocima, zatvorenicima, prizna da je iznio neistinu, nadajući se da bih mogao oboriti optužnicu. To mi je i pošlo za rukom. Kad je nekoliko puta pred svjedocima izjavio da nije istinita njegova izjava u Mostaru zbog koje sam dobio robiju, napravio sam zahtjev i uputio ga Vrhovnomu судu u BiH, tražeći obnovu postupka, Vrhovni sud prihvata moj zahtjev i daje pismenu suglasnost Okružnomu судu u Mostaru za obnovu postupka. Okružni sud iz Mostara, preko općinskog судa u Zenici, ponovno saslušava i mene i Markića. Naravno, ovog puta su saslušani i svjedoci, zatvorenici. Sastanak je obavila sudkinja **Milica Jovičić**, supruga tadašnjega direktora zeničke Željezare, **Miljenka Jovičića**.

Svjedoci su točno iznijeli sve što je Markić govorio pred njima. Milica Jovičić upozorava Markića riječima: "Markiću, dobro pazi šta ćeš ovdje govoriti. Ova će ti izjava biti važnija nego ona u Mostaru. Od tebe zavisi, hoćeš li Vas dvojica izaći na slobodu ili ćete ostati u zatvoru." Na sve načine je pokušala da ga prestraši. On je shvatio da bi zbog predhodne izjave u Mostaru mogao biti optužen za lažno

svjedočenje. Stalno je ponavljala: "Markiću, pred mnom je Vaša presuda iz Mostara. Ovdje stoji da si ti ubio čovjeka. Ostaviti će ti vrijeme, da razmisliš je li to tačno, ili nije". Markić je potvrdio iskaz iz Mostara. Naglasio je da ostaje kod prvobitne izjave. Sudkinja je tražila da spomene i moju ulogu u svemu tome. Nije me spomenuo. Nakon toga ga ona pita: "Markiću, da ti neko nije pomogao ili da neko nije gledao ubistvo". On šuti, mene ne spominje. Ona ponovno pročita presudu pred nama. Napominje da je u presudi i moje ime, zbog čega sam dobio 16 godina robije. On kaže: "Ono što sam spominjao Alilovića u Mostaru, ovdje ne mogu potvrditi. Nisam siguran je li on mogao vidjeti kad sam ja to učinio ili nije". Svjedoci su ponovo saslušani. Njih petnaest. Svi su izjavili u moju korist. Nakon toga je spis proslijeden Okružnomu судu u Mostaru.

Okružni sud, nezadovoljan ovim dokumentima, traži načina da obrani raniju presudu. Iz Mostara stiže novi dopis općinskog судa u Zenici, u kojem traži novo saslušanje Markića. Ovog puta traže izuzeće Milice Jovičić. Kasnije sam doznao da su svojim kanalima ponovo uspjeli nagovoriti Markića da ostane pri svojoj prvoj izjavi, onoj danoj u Mostaru. Uglavnom, učinili su sve da obustave obnovu postupka. Ja jesam tražio zaštitu zakonitosti, no, nikada nisam napravio molbu za pomilovanje. Tražiti pomilovanje je značilo priznati djelo pa tražiti oprost. A ja nisam mogao priznati nešto što nisam učinio. I dalje sam stalno pravio žalbe i tražio zaštitu zakonitosti. Bio sam svjestan da sam u zatvoru, jer sam bio ustaša,

Ljubuški 1940.

a da je ova Markićeva optužba bila samo povod da me zatvore.

Tako je stigla 1960. godina. Ponovno sam napisao pritužbu Vrhovnom sudu Jugoslavije, na čitavih 18 tipkanih stranica. Ponovno sam naveo izjave petnaestak svjedoka iz različitih sudova, i sve sam to slao u Beograd, preporučeno s povratnicom. Iz Zenice s pošte nisam dobio odrezak da je posiljka otpravljena. Prosvjedovao sam kod nekoliko starješina, čak i kod upravitelja zatovora **Gojka Latinovića**. Tražio sam da mi kažu što je s mojim predmetom i da mi se da odrezak kao dokaz da je to upućeno na adresu u Beograd. Dobivao sam različite odgovore, nakon čega sam zaključio da nije otшло dalje od Zenice. Bio sam uporan. Poslao sam požurnicu predmeta. Požurnica je stigla u Beograd. Nakon osam dana dobio sam odgovor uz dopis Vrhovnog suda Jugoslavije, da nisu do toga dana primili nikakav predmet vezan za moje ime. Sve to je potpisao sudac Vrhovnog suda **Božidar Kraus**. Videći da sam nemoćan, da me blokiraju u Zenici, u tom sam trenutku odustao od svega.

Godine zatvora se nižu

U zenički je zatvor stigao prof. ekonomije **Vojo Zirovski**. On je tada bio u vrhu Vlade BiH. Rekao nam je da se

strpimo, da se priprema amnestija. Osobno od amnestije nisam ništa očekivao. Ali nisam gubio nadu da će pravda pobijediti. Očekivao sam da će prema meni primijeniti malodobničku kaznu, po zakonu koji je te godine usvojen.

Na sjednici Savezne narodne skupštine u Beogradu, 13. ožujka 1962., **Ranković** je predložio prvu amnestiju za ratne, političke zatvorenike. Prijedlog je usvojen i amnestija stupa na snagu 2. travnja te godine. Dok smo očekivali vijest o amnestiji, ja sam u jednome neobveznom razgovoru s osuđenicima otprilike rekao ovo: "Dosta je više ruske torture i srpskoga dželatizma. Vrijeme je da nevini ljudi, pa i ja, izademo na slobodu". Naravno, kako je u zatvoru uvijek bilo špijuna, i tu moju izjavu netko je dojavio šefovima zatvora. Oni su posebice zadužili zatvorenika **Mijata Križića** iz Dervente, homoseksualca i problematičnog čovjeka, da me isprovocira. On je bez ikakva razloga uzeo čekić i udario me u glavu. Sve se to događalo u radionici. Bio sam u društvu **Šukrije Malohodića** iz Gacka, koji je suđen 20 godina za ratne zločine. Kada me je Križić udario, pao sam, udario o prešu glavom i zadobio potres mozga. Komunisti su imali detaljno razrađene načine kako da doskoče i zadrže određene zatvorenike. Prišao je zatvorenik **Muhan Džozo** iz Foče i udario Križića nekoliko

puta, također čekićem. Prvim udarcem mu je prebio ruku. Mene su odnijeli u nesvjesnome stanju. U sobu nije došao ni liječnik ni bolničar. Navodno, rekli su da u zatvorsku bolnicu ne mogu prije tri sata poslijepodne. Valjda su računali da će dotad umrijeti. Stalno sam gubio svijest. U tri sata dolazi upravitelj bolnice **Strahinja Gavrić**, stari udbaš. Nije se ispunila njihova prognoza. Izvukao sam se. U bolnici sam ostao deset dana. Križića su prebacili na neko radilište izvan KPD, jer su znali da će ga, ako mi dopadne šaka, ubiti.

Drugoga travnja 1962. godine na snagu je stupila amnestija za političke zatvorenike. Još sam imao izdržati 50 dana da bih napunio 10 godina zatvora, koliko je iznosila moja malodobnička kazna, te sam očekivao odlazak kući. Tako je i bilo. Iz zatvora sam izšao točno 2. travnja 1962. U BiH nisam imao ništa svoje. Nisam imao komu ni u Radišiće. Tražio sam posao. Nakon šest mjeseci po isteku iz zatvora zaposlio sam se u ljubuškoj "Metalnoj". Bio sam metalske struke, pa su mi dali voditi posao. U tom poduzeću sam ostao sve do 1965., kad je rasformirano. Po izlasku iz zatvora sam se oženio i zasnovao obitelj. Ukrzo sam vidoj da od društvenih poduzeća nema velike koristi, pa sam se počeo baviti obrtom.

(svršetak)

UZ USPOMENE FRANJE ALILOVIĆA

Pročitao sam članak Franje Alilovića u "Zatvoreniku br. 142" str. 27 do 30. Pri kraju toga članka stoji: "Pobili su sve što im je došlo do ruku, čak i svećenike i sjemeništare, kao i učenike Franjevačke gimnazije."

Ako pod pojmom sjemeništare autor misli na one koji su u fratarskom habitu učili gimnaziju, a bilo je i takvih, onda ima pravo. Ako ne pravi razliku onda je djelomice u zabludi.

Ne znam otkud mu podatak da su partizani poubjijali "i učenike Franjevačke gimnazije". No, sigurno je taj podatak netočan. Istina je: Što su partizani našli u habitu to su i poubjijali. Što su našli u civilu, nisu ubijali. Nisu ubili ni bivšeg fratra - laika **Božidara Martinca "Tošu"**. Jer, nije bilo na njemu habita. Neke od njih su partizani regrutirali i odveli u vojsku. To je činjenica glede učenika Franjevačke gimnazije u civilu, bez habita.

Ne smijemo biti slični intelektualnim zločincima koji su držali manje do jasenovačkih žrtava negoli do prastarih jugoslavenskih dinara. Milijun gore, milijun dolje, a pogotovo ne smijemo poput partizanskih nitkova, a to nikada nismo bili, svoje vlastite zločine tovariti na drugoga, kao što će oni i ove godine to raditi u Jasenovcu 15. ožujka.

Lijepo molim, ne uzimajte to kao zdravo za gotovo. Možete sve to provjeriti i do potpune istine doći. Na

Posušju je svećenik fra **Dobroslav Begić** (rođen 1928.). On je regrutiran na Širokom Brijegu i bio je u partizanskoj vojsci. On će kazati istinu.

Budući da ne želim sličiti partizanskoj razbojničko-klevetičkoj bandi, dao sam ovaj ispravak na temelju usmene predaje. Neka nitkovi i danas u Jasenovcu lažu. Neka partizanske zločine i danas u Jasenovcu na ustaše svaljuju. Ja ni na koga pa ni na partizane, ne će i ne želim lagati, u skladu sa svetopisanskim tekstom: "Mrzim na laž, grsti mi se ona!" (*Ps 119, 163*). I u skladu sa svojom izjavom u "*ST ekskluzivu*": *godina III., broj 71, od 26. lipnja 1996., str. 13.-14.*: "U ime Crkve ne govorim. Niti želim govoriti. Ovdje govorim samo u svoje ime kao pošteni čovjek odgovoran ljudskoj i crkvenoj zajednici. Meni, poštenom čovjeku ogavna je laž. S toga gledišta potpuno mi je sve jedno je li ta laž bila na **Hitleru** ili na papi **Piju XII.** Kad Bog zabranjuje laž on ne dijeli ljudi na pape i firere. To je moj stav. Država i Crkva me mogu pozvati na odgovornost u svaku dobu. To je njihovo pravo. A sloboda tiska ne dopušta mi namjerno lagati."

Ovo napisah, jer želim da u "Zatvoreniku" ne bude ni zablude, a pogotovo laži. No ovdje je riječ samo o zabludi.

Fra Martin Planinić

BLAŽENI ALOJZIJE STEPINAC I HRVATSKA DRŽAVA (II.)

IDEOLOGIJA KATOLIČKOG JUGOSLAVENSTVA

U svome je djelovanju Hrvatski katolički pokret mijenjao svoj svjetonazor. U početku mu je bio cilj "obrana vjere i prava Katoličke crkve, preobrazba javnog života po vjerskim kršćanskim načelima, borba za prava, političku slobodu i samosvojnost hrvatskog naroda, stvaranje i promicanje socijalne organizacije u smislu naputaka **Lava XIII.**, ostvarenje idealna kršćanske demokracije"(26). Skraćeno se je to izražavalo sloganom: hrvatstvo, katolicizam, demokratizam. U redovima tog pokreta ubrzo se je počelo napuštati čisto hrvatstvo i priklanjati ideji narodnoga jedinstva. Najprije je to išlo preko suradnje sa slovenskim katolicima, a onda se je proširivalo i na Srbe. Slovenski je katolički pokret, a pogotovo **Janez Ev. Krek**, uvjereni Jugoslaven, puno utjecao na hrvatske organizirane katolike. Hrvatski su katolici naprosto opornašali Slovence i pretvarali se u njihovu duhovnu koloniju.

Ideja narodnoga jedinstva Hrvata, Slovenaca i Srba otvoreno je iznesena na stranicama "Riječkih novina" pred kraj godine 1912. To je bio jasan znak, da su se u Hrvatskome katoličkom pokretu temeljito promjenili pogledi na nacionalnu problematiku, pa se je i

Piše:

Ivan GABELICA

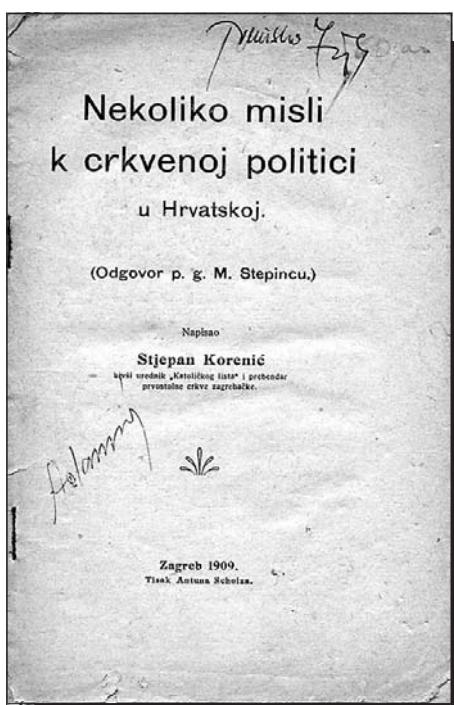
iduće godine u tim novinama s neiskrivenim simpatijama pisalo o borbi koaliranih kršćanskih država protiv Turske, smatrajući svaki vojnički uspjeh Srba ujedno i uspjehom Hrvata (27). Iako su takvo stajalište zastupali mnogi domagojci, to još uvijek nije bilo službeno stajalište pokreta. Osim **Petra Rogulje**, tako je mislio i **Petar Grgec**, ugledni član pokreta i višegodišnji urednik "Luči". On sam za sebe kaže, da je već 1912. stajao "pod utjecajem nauke **Strossmayera** i dra Kreka pa je ispovijedao jugoslavensku nacionalnu ideju", te je u broju 4.-5. "Luči" za godinu 1912.-1913. pisao: "Svi pratimo sa simpatijom pobjede naše braće. Ali uza sve simpatije ostajemo još čvršći Hrvati, još čvršći katolici nego prije. Hrvati i Srbi jedan su narod, ali Hrvat neka se naziva samo Hrvatom, kao što se Srbin naziva samo Srbinom" (28).

Hrvati kao instrument vatikanske "istočne politike"

No, svi nisu tako mislili, pa su prigovarali zbog srbofilskog pisanja "Riječkih novina". Kako bi se izbjegli dalji nesporazumi, u Ljubljani je 26. kolovoza 1913. održan sastanak Hrvatskoga katoličkog seniorata, na kojem se je raspravljalo o tom pisanju. Na kraju su se svi složili, "da prema Srbima treba zastupati ove principe: 1) Hrvati i Srbi jesu dva naroda, od kojih svaki ima pravo na svoju državu. 2) Hrvati i Srbi ne smiju se dati navesti od vlastodržaca na međusobnu borbu. 3) 'Riječke novine' ne smiju napadati Srbe, nego imadu registrirati istinu, kako to u zadnje vrijeme i čine"(29). Ovi zaključci plod su kompromisa i zatišje pred buru. Doneseni su nakon Drugoga balkanskog rata i mirovne konferencije održane u Bukureštu 10. kolovoza 1913., kad se ni velikosrpske imperialističke težnje nisu više mogle prikrivati, pa je i pisanje "Riječkih novina" o Srbiji moralno biti suzdržanije.

Iz riječi "u zadnje vrijeme" u trećoj točki zaključaka proizlazi, u stvari priznanje, da je prijašnje pisanje u prospiskom smislu bilo neodmjerno. Ipak, i ovakvi zaključci, unatoč tvrdnji da su Hrvati i Srbi dva naroda, znače nedvosmisleno približavanje Srbima, pa će zastupnici takvog mišljenja nastaviti sa svojom politikom i u pogodnom trenutku otvoreno izjaviti, da su Hrvati i Srbi jedan narod i tako Hrvate svesti na razinu plemena. A to će dovesti do polemika i trzavica u Hrvatskome katoličkom senioratu.

No, srbofilski, jugoslavenski ton pisanja nastavljen je i dalje, kako u "Novinama", tako i u "Luči". Struja u Hrvatskome katoličkom senioratu koja je zastupala takva stajališta, držala je u svojim rukama novinstvo, pa je po tome bila vrlo jaka. Kao vdeča osoba u njoj naročito se je isticao Rogulja i rano preminuli **Eckert**. Rogulja je godine 1916. u članku "Pred zoru" iznio svoje pogledne na egzistencijalna pitanja hrvatskoga narodnog života i dao smjernice za budući rad Hrvatskoga katoličkog pokreta. Opisujući neko svoje putovanje po Europi s Eckertom, Rogulja se u spomenutom članku pita "Što smo zapravo mi balkanski Slaveni? Jedan narod ili tri, četiri, pet, koliko li? Ili nijesmo uopće još narod? Možda bi bila još najbliža istini ta teorija: nijesmo uopće narod nego skup srodnih i silno izmiješanih plemena, koja se međusobno bore za hegemoniju. Dok su se kod Bugara stvorile bar neke predpostavke za razvijanje u jedinstven narod, kod Hrvata, Slovenaca i Srba postoje tendencije, da se sva tri plemena razviju u jedan narod isto onako, kako postoji i nastojanje, da se razviju u posebne narode. Što će se od toga dva dogoditi, pokazat će budućnost..." Ni on ni Eckert u to vrijeme, a bilo je to znatno prije Eckertove smrti 12. ožujka 1915., nisu mogli znati, hoće li se sačuvati ili raspasti Austro-Ugarska. Stoga mu je ovaj, svjestan velikih kulturnih razlika i opreka među balkanskim narodima, na njegova pitanja odgovorio: "Pa i kada bi uspjelo, da se kakvom po-

litičkom konstelacijom zbije na Balkanu kakva zajednička država, teško bi bilo premostiti sve vjerske opreke. Unija (vjerska - op.I.G.) je onaj faktor, koji stvara homogenost među Slavenima, uklanja opreke između zapadne i istočne kulture, pa mislim, da mi Hrvati, koji smo izdanak zapadne kulture na Balkanu moramo obratiti vjerskoj uniji posebnu pažnju..."(30).

Dakle, Rogulja i Eckert i njihovi istomišljenici u svome omalovažavanju hrvatskoga, srpskog i slovenskog naroda, svodeći ih na nekakva nerazvijena plemena, svjesni su, da oni nisu isto, pa smišljaju način, kako da to postanu. U tu svrhu trebala im je poslužiti crkvena unija između katolicizma i pravoslavlja. Zaboravili su, da se narodi ne stvaraju u kabinetima političara nego ih stvara život, povijest.

U ostvarenju svojih ciljeva Rogulja analizira Hrvatski katolički pokret od osnutka pa do trenutka u kojem piše svoj članak, i dijeli ga u tri generacije. Prvu generaciju, po njemu, karakterizira religiozni i kulturni konzervativizam, a u političkom pogledu pravaški način mišljenja. Druga je generacija posve oprečna prvoj. Ona je pod utjecajem Janeza Kreka i odiše njegovim duhom. Za Rogulju je to "zlatno doba katoličkoga dačkoga pokreta". Treća generacija nastupa u vrijeme Balkanskih ratova. "Glavne ideje, što su dale smjer razvoju te generacije katoličkih nacionalista, jesu: pomirljivo shvaćanje kulturnog i političkog odnošaja prema Srbima, koje se završavalo u tom, da je prevladavalo mišljenje o narodnom jedinstvu Hrvata, Srba i Slovenaca, u koje bi pristupili i Bugari; u kulturnim i prosvjetnim pitanjima bili su svi članovi te generacije za najintenzivniji pozitivni rad u narodu izbjegavajući po mogućnosti sukobe s liberalnim skupinama...; glede religioznih problema prihvati se ta treća generacija svim oduševljanjem unije i čirilo-metodijske misli, dovodeći sve te ideje i kulturne i ekonomski i političke u svezu i izgradajući podpun sistem"(31).

Svibanjska deklaracija

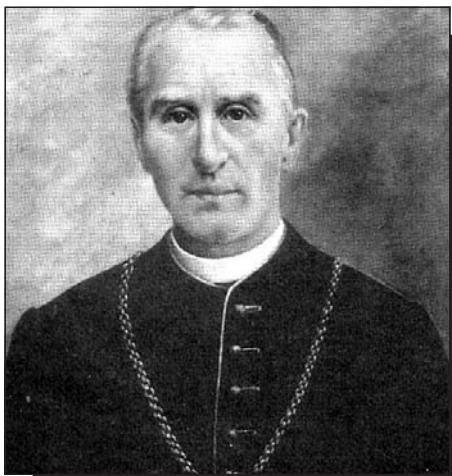
Članak "Pred zoru" programatskoga je karaktera. Iz njega se vidi, da su Rogulja i njegovi sljedbenici još od Balkanskih ratova čvrsto stali na jugo-

slavensko političko stajalište. Umjesto hrvatstva, zagovaraju jugoslavenstvo, a umjesto obrane vjere i prava Katoličke crkve, zalažu se za izbjegavanje sukoba s liberalima. U stvari, počinju se izjednačavati s hrvatskom naprednom omladinom. U odnosu na početak Hrvatskoga katoličkog pokreta to je stopostotna promjena ciljeva. Svoje istomišljenike Rogulja naziva nacijonal-

njoj ti zastupnici "na temelju narodnoga načela i hrvatskoga državnoga prava zahtijevaju ujedinjenje svih zemalja u monarhiji, u kojima žive Slovenci, Hrvati i Srbi, u jedno samostalno, od svakoga gospodstva tuđih naroda slobodno i na demokratskoj podlozi osnovano državno tijelo, pod žezлом Habsburško-lorenske dinastije, te će se svom snagom zauzeti za ostvarenje ovoga zahtjeva svoga jednog te istog naroda"(33).

Deklaracija, dakle, ne zahtjeva ujedinjenje svih hrvatskih zemalja nego ujedinjenje svih zemalja u kojima žive Slovenci, Hrvati i Srbi, za koje se tvrdi, da su jedan te isti narod. Po tome ona ima nedvojbeno jugoslavensko obilježe i suprotna je ideji hrvatske nacionalne samobitnosti. Tek što je izšla u javnost, objavile su je "Novine", koje je tada uređivao senior grkokatolički svećenik, kasnije križevački biskup, **dr. Janko Šimrak**. Tomu se nije ni čuditi, jer je Svibanjska deklaracija stajala na istim pozicijama, na kojima je stajao i Roguljin članak "Pred zoru". Oni su izraz jedinstvenoga političkog kretanja u Hrvatskoj, pa je i reakcija hrvatske javnosti na njih bila ista.

Kako je u katoličkim krugovima već nastalo nezadovoljstvo Roguljinim člankom, a sada je donesena i Svibanjska deklaracija s istim političkim pogledima i ciljevima, nastala je potreba, da se sastane Seniorat i raspravi sporna pitanja. Tako je došlo do sastanka seniora s cijelog hrvatskog područja u Zagrebu 1. i 2. srpnja 1917., a na njemu su, između ostalih, bili nazočni nadbiskup **Bauer**, biskup Mahnič i slavonski seniori Galović i Živković. Na Bauerov prijedlog nazočni su prihvatali ovaj zaključak: "Sporazumješe se svi u tom, da će se katolički pokret a i 'Novine' u politici držati onoga, što je jugoslavenski klub u bečkom parlamentu naglasio: naime ujedinjenje Hrvata, Slovenaca i Srba u jednoj državi s hrvatskim državnim pravom u okviru monarhije"(34). Iako je seniorski sastanak proglašen tajnim, u javnost se je izšlo s njegovim sadržajem. Slavonski seniori očito su bili nezadovoljni njegovim zaključcima, pa je Galović tomu prigovorio u "Glasniku biskupije đakovačke". U "Novinama" od 8. kolovoza 1917. Galoviću je odgovorio sam biskup

Nadbiskup vrhbosanski dr. Josip Stadler

cima, a protivnike, za koje tvrdi da su skloni frankovcima, integralistima. U te ubraja "slavonski seniorat, isusovce, sarajevski zbor svjetovnih bogoslova, pa ljudi oko "Dana", "Vrhbosne" i "Hrvatskoga Dnevnika". Neutralan je vođa pokreta biskup **dr. Mahnič**, u glavnom još "Hrvatska straža" i "Svećenička zajednica"(32). Dakle, protivnici su mu i ljudi oko novina vrhbosanske nadbiskupije, dok su Mahnič i novine pod njegovom kontrolom neutralni. Ostali su članovi Hrvatskoga katoličkog pokreta, prema Rogulji, na njegovoj strani.

I zaista, članovi slavonskoga seniorata ustali su protiv ideja iznesenih u Roguljinu članku "Pred zoru". U tome su se naročito isticali **Grgur Galović** i **msgr. dr. Andrija Živković**, oba svećenici. Osobito je oistar u svojim istupima bio Galović, koji je optuživao i biskupa Mahniča, da podupire Rogulju. Bojeći se za raspad Seniorata, Mahnič je u početku smirivao sukobljene strane, pa je i osudio Roguljino pisanje, ali je to ubrzo opozvao. Dok su se još vodile polemike oko Roguljina članka, Jugoslavenski klub u Beču, što su ga sačinjavali hrvatski, slovenski i srpski zastupnici u Carevinskoj vijeću, donio je 30. svibnja 1917. tzv. Svibanjsku deklaraciju. U

Mahnič, prigovarajući mu, najprije, da sumnjiči seniore, jer oni navodno "zapoštaju hrvatsko ime i utapljuju ga u južnoslavensku!". A zatim je nastavio: "Nego g. je piscu zazoran naziv žužnoslavenski". Na sastanku je se izrijekom naglasilo, da je nama do stvari: ujedinjenje u državnu cjelinu Hrvata, Srba i Slovenaca. Ako smo u stvari jedini, ne znamo, zašto bismo se morali cjepljati poradi naziva: to bi bilo naprosto djetinjarija. Slovenci nemaju ništa proti tome, ako ih nazivate i alpinskim Hrvatima: glede 'Srba' pak valja htjelo se ili ne htjelo se - ustaviti činjenicu, da egzistiraju, a nama je dosta, ako su voljni s nama u miru živjeti i u istoj državnoj skupini"(35).

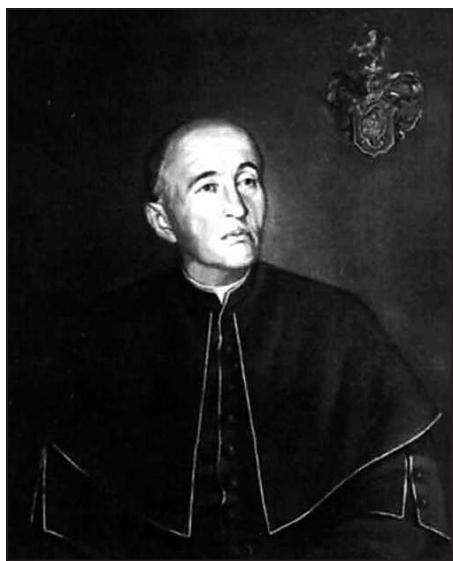
Ovakvo Mahničev ekstremno jugoslavensko stajalište, u kojem hrvatske nacionalne vrijednosti ne znače ništa, nije moglo zadovoljiti slavonske seniore. Oni su se sastali u Osijeku 28. prosinca 1917. i utvrdili svoje poglede na zagrebačke zaključke. Seniorat u Zagrebu je to odbacio i hladno konstatirao, "drže li pak gospoda, da ne bi mogla sjediti u jednom te istom senioratu s nama, onda je doista nastala nužda, da si stvore kakvu novu organizaciju, a seniorsku da ostave"(36). Dakle, Seniorat u Zagrebu nije bio spremjan odstupiti od jugoslavenstva ni uz cijenu rascjepa u vlastitim redovima.

Odgovor nadbiskupa vrhbosanskog, dr. Josipa Stadlera

No, reakcija na Svibanjsku deklaraciju, a time i na Roguljin članak, došla je s još jedne hrvatske strane. Vrhbosanski nadbiskup **dr. Josip Stadler** u svoje ime i u "ime pedeset i jednoga odličnog građanina iz Sarajeva i provincije" dao je 16. studenoga 1917. izjavu, kojom se, između ostalog, zahtjeva "rješenje državno-pravoga pitanja na jugu monarhije u hrvatskom smislu, na temelju hrvatskoga državnoga prava te uz neoskrvljeno očuvanje hrvatske narodne i državne individualnosti" i "sjedinjenje onih zemalja, na koje se hrvatsko državno pravo proteže, naime: Hrvatske, Slavonije, Dalmacije, Bosne i Hercegovine te hrvatske Istre u jedno politički i financijalno autonomno s Habsburškom monarhijom kao s cjelinom nerazdruživo spojeno državno tijelo". U izjavi se obećaje vjernost vladaru i

državi, ali pod uvjetom da se udovolji iznesenim hrvatskim zahtjevima i "da država napusti kobnu politiku od zadnjih pedeset godina protiv Hrvata..."(37).

Samo nekoliko dana nakon objavljenja ove Stadlerove izjave "Novine" su

Stipe pl. Vučetić

na nju oštro reagirale i napale je. Pod vodstvom Seniorata jugoslavenska je ideologija u katoličkim krugovima hvatala sve većeg maha. U tome su hrvatskim seniorima priskakali u pomoć pravci Slovenskoga katoličkog pokreta, a posebno Krek i **Korošec**. Zbog toga je i Svibanjska deklaracija među svećenstvom i općenito u katoličkim krugovima dobivala sve veću podršku. To će potvrditi sljedeće činjenice.

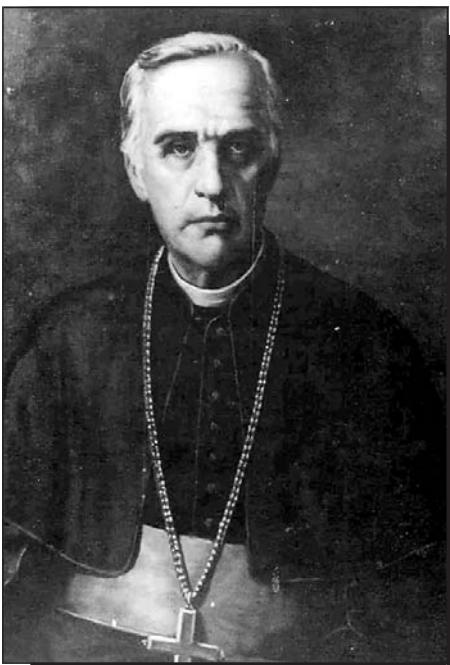
Bosanski su franjevci u Visokom 21. prosinca 1917. podpisali izjavu, kojom se izražavaju "solidarnim s jedne strane s 'Jugoslavenskim klubom' u Beču, a s druge s njegovom dekaracijom od 30. svibnja tekuće godine 1917.". Izjava hercegovačkih franjevaca podpisana je između 25. prosinca 1917. i 2. siječnja 1918. U toj izjavi ono izjavljuju, da "sa svim srcem" usvajaju "deklaraciju Jugoslavenskog kluba u Beču od 30. svibnja t. g. kojom se za sve Hrvate, Srbe i Slovence u monarhiji na temelju narodnog načela i hrvatskoga državnoga prava zahtjeva ujedinjenje i državna samostalnost pod uzvišenim žezlom Habsburga"(38) "U veljači 1918. politiku 'Svibanjske deklaracije' prihvata katoličko svećenstvo Zagreba, Varaždina, Senja, Zadra i dr. Među podpisanim svećenicima

bili su i pripadnici HKS-a."(39). U Zagrebu se je 2. i 3. ožujka 1918. sastala skupina hrvatskih, srpskih i slovenskih političara, među kojima je bio i jedan od seniorskih prvaka i urednik "Novina" dr. Janko Šimrak, a i još neki seniori, pa su donijeli rezoluciju, "da je nužna koncentracija svih stranaka i grupa, koje, stojeći na stanovištu narodnoga jedinstva te oslanjajući se o načelu narodnoga samoodređenja, traže svoju narodnu nezavisnost i na demokratskim temeljima uredenu državu Slovenaca, Hrvata i Srba"(40). Ta rezolucija se više ne poziva na hrvatsko državno pravo niti zahtjeva zajedničku državu Hrvata, Srba i Slovenaca u okviru monarhije, pa je nesumnjivo da ona teži za ujedinjenjem hrvatskih i slovenskih zemalja s Kraljevinom Srbijom i Crnom Gorom odbacujući hrvatski državnopravni temelj. Na godišnjoj skupštini Hrvatskoga katoličkog seniorata za Dalmaciju, održanoj u Splitu 11. srpnja 1918., seniori su jednoglasno izjavili, da će "poduprijeti svaki rad za narodnu koncentraciju, kojemu je svrha, da narod privede k ostvarenju države Hrvata, Srba i Slovenaca". (41)

No, pogrešno bi i nepravedno bilo misliti, da su se svi svećenici i katolički djelatnici odvojili od svoga naroda i prihvatali jugoslavenstvo. Mnogi su od njih čvrsto stajali na hrvatskome stajalištu i protivili se Svibanjskoj deklaraciji ili, bolje rečeno, jugoslavenskoj politici u cjelini. Osim vrbosanskoga nadbiskupa Stadlera, tu je osobito potrebitno istaknuti popa **Stipu pl. Vučetiću**, člana Čiste stranake prava odnosno Starčevićeve hrvatske stranke prava (frankovci).

Pop Stipe pl. Vučetić: Narodi nemaju od Boga namijenjenu misiju!

Kako bi onemogućili svaku njezinu kritiku, zagrebački i slovenski seniori su na sastanku, održanom u Zagrebu 30. travnja 1918., u podpunosti održali odluku "izvanredne sjednice zagrebačkog Seniorata, na kojoj je sudjelovao i biskup A. Mahnič, da se ni jednome organiziranom senioru ne dopušta javno istupati protiv Svibanjske deklaracije"(42). A odmah zatim je Mahnič u svibnju iste godine počeo u "Novinama" objavljivati niz članaka u obranu Deklaracije. On od-

Biskup krčki dr. Antun Mahnić

bacuje tvrdnju, da se stupanjem Hrvata u državnu zajednicu sa Srbima, za čim ide Deklaracija, čini atentat na hrvatstvo. Dapače, on u tome vidi posebnu misiju hrvatskoga naroda, dodjeljenu mu od Boga, pa u zadnjem članku piše: "Stojimo na pragu nova doba. Težište svjetovne politike prelazi od Zapada na Istok; a tu, kako pokazuju svi znakovi, namijenjena je hrvatstvu uloga nalik na onu, što se označuje riječima 'antemurale christianitatis'. Otvaraju nam se novi vidici. (...) Njiva na Istoku dozrijeva. A tko će biti prvi koga će Gospodar poslati na katoličku žetu istočne njive, ako ne opet narod hrvatski, koji neposredno međaši s Istrom koga uz to s istočnim narodima vežu veze krvi i jezika? Evo narode hrvatski, na naumu Providnosti, u savjetu je Trojednog Boga zaključeno, da preuzmeš među rođenom braćom, koja bijahu krivnjom kobnih slučajeva kroz tisuću godina podijeljena, poslanstvo ujedinjenja"(43).

Takve neumjerne i neodgovorne tekstove, ispunjene vrhunaravnim razlozima, Mahnić će pisati i 1919., kad je hrvatski narod već dospio u "bratski srpski zagrljaj". Tada je, naime, pisao: "Bog nas je u svojoj mudroj providnosti na čudesni upravo način, štono riječ, zbio u jedno tijelo. Osvanuo nam je veliki dan, a na nebu nam se ukaza znak s nadpisom SHS.

Narode moj, u ovom ćeš znaku pobijediti! Hrvati, Srbi, Slovenci! Božja je volja, da ostanete na vijeke nerazdruživo ujedinjeni"(44). Na Mahnićevo pisanje u "Novinama" osvrnuo se je pop Vučetić, ispravno ističući, da "posebnih zadaća pojedini narodima naređenih od Boga nema". A onda je na kraju svoje oštре polemike naglasio, da "jugoslavenskom svibanjskom deklaracijom tokom hrvatske politike navrnut je u protuhrvatske jugoslavenske ciljeve. Bezdrobno sledi, da je katoličkoj vjeroizpoviesti namijenjena Judina plaća za uslugu jugoslavenske propagande. (...) Razprava dr. A. Mahnića jest jugoslavenska ideologija bez stvarnih i zbiljnih osnova, kadra naš hrvatski narod dovesti do katastrofe. (...) Za hrvatstvo proti jugoslavenstvu! Za Hrvatsku proti Jugoslaviji!"(45) Povijest je dala za pravo popu Vučetiću.

Što je vrijeme više odmicalo i približavao se čas nastanka Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, to su i hrvatski organizirani katolici bili odlučniji i uporniji u svome jugoslavenstvu. U svim podhvativima za njezino stvaranje sudjeluju i oni. "Nvine" i "Luč" su preplavljeni člancima jugoslavenskoga sadržaja. Neki brojevi "Luči" tiskani su ekavicom i u njima se zagovara ekavica kao temelj "jugoslavenskoga književnog jezika". To se obrazlaže na krajnje diletantski način. Tobiže, "većina našeg naroda govori ekavskim narečjem; jer četiri naša kulturna centra: Ljubljana, Zagreb, Novi Sad i Beograd jesu ekavska". "Ekavica je", kaže se dalje, "kraća i brža. Bolje odgovara duševnom ustrojstvu modernog čoveka. (...) Ekavica je svojina celog našeg naroda i najbliža je Slovencima. Ona će prodreti doista". Kako bi olakšao pobedu ekavice i uništenje hrvatske jezične samobitnosti, pisac nastoji psihički djelovati: "Shvaćati dakle pitanje narečja kao pitanje političkog prestiža jest pogreška. Ne radi se tu o pobedi jednog plemena nad drugim. Tu se radi o pobedi visoke jedne ideje: jedinstvene jugoslavenske kulture"(46).

U pravilniku Narodnoga vijeća Slovenaca, Hrvata i Srba, donesenom 6. odnosno 8. listopada 1918., propisano je, da je njegov temeljni cilj "ujedinjenje svih Slovenaca, Hrvata i

Srba" u jednu državu i da njegovi članovi mogu biti samo one političke skupine i stranke, "koje stoje na stanovištu narodnoga jedinstva Slovenaca, Hrvata i Srba". Članom njegova Središnjega odbora u ime Hrvatskoga katoličkog seniorata odnosno skupine "Novina", kako se navodi, bio je dr. Janak Šimrak (47). Dakle, po samome pravilniku iz Narodnoga vijeća bili su isključeni svi oni, koji stoje na stajalištu hrvatske nacionalne samobitnosti. Ono je prema takvima, pogotovo nakon 29. listopada 1918., kada je na nj prenesena vrhovna vlast u Hrvatskoj, provodilo strahovita nasilja. To je najprije primijenjeno prema pravašima – frankovcima, a kasnije i prema radićevcima. Dana 29. listopada 1918. Hrvatski državni sabor je donio odluku, da se prekidaju svi državnopravni odnosa između Hrvatske, s jedne strane, i Austrije i Ugarske, s druge strane. Hrvatska se proglašava posve nazavisnom državom i "na temelju narodnoga jedinstva Slovenaca, Hrvata i Srba pristupa u jedničku narodnu suverenu državu Slovenaca, Hrvata i Srba na cijelom etnografskom području tog naroda, bez obzira na ma koje teritorijalne i državne granice, u kojima narod Slovenaca, Hrvata i Srba živi", prenjevši ujedno vrhovnu vlast na Narodno vijeće(48).

Dakle, istim državnopravnim činom Hrvatska je proglašena nezavisnom

Petar Grgec, urednik "Luči"

državom i ujedno likvidirana kao nezavisna država utapanjem u neku drugu državu, uz istodobnu negaciju hrvatske nacionalne samobitnosti. Bila je to prijevara kakvih je malo u povijesti. No, zagrebački je nadbiskup Bauer, na žalost, u okružnici svećenstvu zagrebačke nadbiskupije od 30. listopada 1918., s oduševljenjem pozdravio tu odluku, naglasivši, da mu prokušano rodoljublje tih svećenika jamči, da će oni "primjerom i poukom svojom Narodno vijeće živo poduprijeti u teškom njegovom poslu, i u narodu utvrđivati povjerenje u nj", moleći se Bogu, da "blagoslovi novu našu državu i da je povede putem pravednosti do sreće i napredka"(49). Slično su postupili, primjerice i splitski i senjski biskup. Ali, očito u psihozi straha, podporu Narodnomu vijeću i novoj državi dali su isusovci i vrhbosanski nadbiskup Stadler, koju, vjerujem, u normalnim prilikama ne bi dali. Stadlerova izjava podpore od 12. studenoga 1918. u podpunoj je protimbi s njegovom izjavom od 16. studenoga 1917. Zagrebački kanonici **Ljudevit Ivančan** i **Lovro Radičević** moralni su pred terorom bježati u inozemstvo. Pri svemu ovome valja napomenuti, da Šimrak nije bio jedini svećenik i senior u Narodnomu vijeću. Takvih je bilo više, ali su u nj ušli ili na temelju stranačke ili na temelju pokrajinske pripadnosti (50).

U svim ovim zbivanjima, koja su dovele do stvaranja jugoslavenske države, Hrvatski katolički pokret, predvođen Senioratom, beskompromisno stoji na nacionalnome unitarističkom stajalištu, dakle da su Hrvati, Srbi i Slovenci jedan narod ili da to trebaju postati. To se vidi iz svake izjave njegovih članova. Ostvarenju toga cilja pripisuje se božanski smisao. Rogulja o tome u "Seniorskomu vjesniku" pod naslovom "Vrhovni cilj" godine 1919. ovako piše: "U naše je ruke postavio Gospod budućnost južnih Slavena, nama je dao, da preuzmemu providencijalnu zadaču hrvatskoga, srpskog i slovenskog naroda, glavni uzrok postanja naše države. Katolički pokret nosi prvi najsnažnije misao stvaranja jedne jedinstvene slavenske kulture na Jugu, misao ujedinjenja Crkava. (...) Kroz sve naše nastojanje i politiku i religioznu i kulturnu i socijalnoekonom-

Dr. Rudolf Eckert

sku i državnopravnu prolazi kao crvena nit ta ideja i ona daje glavni ton svemu senjorskomu radu. (...) Onda će istom i Srbin i Hrvat i Slovenac biti član jedne jedinstvene nacije, onda će Jugoslavija biti slobodnom domovinom novoga južnoslavenskoga naroda"(51).

Stoga, po seniorskomu mišljenju, treba onemogućiti sve ono, što ugrožava ovaj "božanski" cilj. O tome se izričito govori u memorandumu, što ga je Seniorat izradio 14. srpnja 1919. i uputio episkopatu. Tu, naime, stoji: "Glavna svrha nama mora biti pomoći Kristovim načelima do pobjede. Zato je naša prva zadača ujedinjenje crkava: tu je providencijalni raison d' être države S.H.S. Sve što smeta tome, valja biti uklonjeno s puta. Najviše pak smeta separatistička plemenska politika, koja udaljuje i katolička plemena jedno od drugoga, a kamo li da ne bi razdvajala sve jače Srbe i Hrvate". Stoga seniori osobito mole "svoje biskupe, da se nipošto ne zauzima ni jedan od njih ni za koju stranku, koja pogoduje plemenskom separatizmu, jer nas takva stranka udaljuje od glavnog našeg cilja – narodnog i crkvenog jedinstva"(52).

Stajalište Seniorata bilo je poziv na suprotstavljanje oslobođilačkoj borbi hrvatskoga naroda za očuvanjem nacionalnog i državnog identiteta i za rušenjem tudinske vlasti. Slično sta-

jalište imale su i sve hrvatske političke stranke, izuzevši **Radičevu** Hrvatsku republikansku seljačku stranku i Hrvatsku stranku prava, kako se je sada nazivala nekadašnja Čista stranka prava odnosno Starčevićeva hrvatska stranka prava. Uz njih je većina hrvatskoga naroda, spremna da podje u borbu protiv nametnutog mu a umjetno stvorenenog jugoslavenstva, koje je samo maska za velikosrpstvo. No, i između ove dvije stranke postoji bitna razlika. Radićevci jesu za Jugoslaviju, ali nisu za centralizam i neravnopravnost, što se je silom nametalo. Tek kasnije, kad je Jugoslavija praktički bila već stvorena, oni će odbaciti nacionalni unitarizam i odpočeti borbu za hrvatsku nacionalnu samobitnost. Pravaši su neprekidno i načelno protiv bilo kakve Jugoslavije i protiv postovjećivanja ili stapanja hrvatskoga naroda s bilo kojim drugim narodom. Ova suprotstavljenja politička stajališta dovela su do polarizacije unutar hrvatskoga naroda i to ne samo među političarima nego i među hrvatskim vojnicima u zarobljeničkim logorima u Prvome svjetskom ratu.

(nastavit će se)

Bilješke:

26. Isto, str.. 24.
27. Isto, str. 33. i 34.
28. P. Grgec, nav. dj., str. 199. i 200.
29. Isto, str. 231.
30. Petar Rogulja: Pred zoru, obj. u "Luči" za god. 1916./1917., Zagreb, 1916., str. 130.
31. Isto, str. 133. i 134.
32. Isto, str. 135.
33. Ferdo Šišić: Dokumenti o postanku Kraljevine Srbija, Hrvata i Slovenaca 1914.–1919., Zagreb, 1920., str. 94.
34. J. Krišto, nav. dj., str. 333.
35. "Luč – Đački vjesnik" od 5. listopada 1917., str. 3. i 4.
36. Z. Matijević, nav. dj., str. 54. i 55.
37. F. Šišić, nav. dj., str. 103.–104.
38. Isto, str. 107. i 108.
39. Z. Matijević, nav. dj., str. 63.
40. F. Šišić, nav. dj., str. 125.–126.
41. Z. Matijević, nav. dj., str. 70.
42. Isto, str. 64.
43. Isto, str. 64.–66.
44. Isto, str. 66., bilješka 287.
45. Isto, str. 67.–68.
46. "Luč", br. II.–III. za god. 1918.–1919., str. 65.
47. F. Šišić, nav. dj., str. 171.–176.
48. Isto, str. 195.–201.
49. Isto, str. 213.–214.
50. J. Krišto, nav. dj., str. 364.–365. i 424.–426.
51. Z. Matijević, nav. dj., str. 90.
52. Spis "Preuzvišeni gospodine", str. 50.–51. i 52.

RATNI ZLOČINI NAD HRVATIMA U ODESI 1916. (V.)

(INTERPELACIJA DR. ALEKSANDRA HORVATA, NASTAVAK)

Drugi je bacio šajkaču **Marko Bašarić**, Bosanac Hrvat od 3. Bos. Herc. puk. Čitava gužva "slabosilaca" motala se oko njega, i isturala ga na vrata u zatvor, bijući ga šakama i kundacima. Treći je bacio šajkaču Hrvat Zagorac od 16. puk. Njega nisu odvukli, nego su ga odnesli na šakama u zatvor. Srbi su osobito mrzili i osobito su se osjećivali našim vojnicima od hrabre 16. pješ. pukovnije. Za Basarića i Zagorca kasnije mnogo sam raspitivao u ropsstvu, nu za njih nitko mi nije znao kazati, gdje su.

"Slavosrb" uzimahu od nas naša vojnička odijela, kabalice i cipele i odnošahu u grad na prodaju. Pred noć je došlo nekoliko sužanja Hrvata iz zatvora, pocrnjelih od udaraca i pričalo, da su im u zatvoru uzeli novce. Sve ovo ne samo da se dogadjalo nekažnjeno, nego i javno u naznočnosti srpskih i legionaških oficira.

I tako sam prospavao drugu noć u dobrovoljačkom odijeljenju. Strašne te dvije noći i dan!

Te noći opet došao transport od tisuću ljudi u kanatnij zavod. U svetuće izveli sužnjeve u dvorište i počeli ih "osjećivati". Kad riječima ne moguše sklonuti nikoga, stupiše u akciju "slabosilci". Tukli su sužnjeve Hrvate i Slovence, "braća Srb", kundacima, šakama, štapovima, knutama i sabljama. Ja sam bio na dvorištu zajedno sa nasilno obučenima u legionašku uniformu, sužnjevima Hrvatima. Najedam-put netko izmedju silovljaca zavikne: "Ne dajmo ih!" I svi silovoljci s poklikom "hura!", goloruki, baciše se na mučitelje.

Slabosilci pobjegoše. A sužnjevi, obučeni u austrijskoj i ruskoj uniformi, izmiješaše se. Za trenutak pojavi se veliki odio "slabosilaca" s oficirima. Na obje strane vikalio se "hura". Nu goloruki moradoše pobjeći pred naperenim bajunetama. Ovoga paničnoga i divljega biega nikada neću zaobraviti. Ljudi su bježali u kasarne, skakali preko zidova u dvorište hospitala, skakali kroz prozore.

"Slabosilci" su lovili ustaše, tukli i goniili u zatvor. Zarobljenike utjerali su u kasarnu, i tamo ih zvverski tukli. Do nas su dopirali jauci sužnjeva kao da ih žive režu. Na to su sledili arresti i oblačenje. Ovo se je zabilo kod prve čete dopunskog bataljuna, a ovakovih četa bilo je četrnaest.

Priredio:

Dr. Stjepan MATKOVIĆ

"Kanatnij zavod" bio je pun soba, hodnika i pregrada kao starodrevni labirint. U svakoj sobi, u svakom hodniku i klijetu ovoga labirinta odigravale su se tragedije i tekla je nevina krv sužnjeva Hrvata.

Mučenje u tamnici

Sve užase u odeškom labirintu nadizala je tamnica gdje su gospodarili Srbi bez svjedoka. Uske tamnice bile su pune sužnjeva Hrvata i Slovenaca tako, da nije bilo mjesta za leći. Pače ni sjesti nije se moglo, tako je bilo prenatrpano. Gospodario je tamnicom legionaš Srbin dr. Ceremov iz Novoga Sada. On je prije svega, oduzimao ljudima novčarke, novac je dielio s legionašima stožerima, prekapao torbe, zatim razmještio straže u tamnici i oko nje. Utamničenici nisu dobivali jesti. Bilo je ljudi, koji su čamili bez jela pet, šest dana. Ne samo kruh nego i vodu uskraćivahu "slabosilci" omraženim "šokcima". Istina na stranu i na vodu izvodili su "slabosilci" sužnjeve, no pri tom iskaljivahu svoju srdžbu kundacima. Ljudi su radije trpili žedju nego izlazili. Uopće "slabosilci" više su tukli na hodniku pred tamnicom, budući da u njoj nije bilo mjesta za - razmahivanje. Pojedince izvodili bi u hodnik tukli kundacima. Pri tom lomili su sužnjevima rebra ključne kosti i ruke. Bivšem zarobljeniku naredniku kod 79. pješ. puk., otočkome trgovcu **Baši Rukavini** prebili su ruku. Bosancu Hrvatu **Boni Radiću** prebili su ruku i t.d. - U tamnici samo ubijahu. Sužanj Hrvat, pučki ustaša **Vrban Mato** iz Cesarice, inače ribar na Rijeci, kod 26. pučko-ustaške pukovnije, pričao mi je: "Unatoč silenju i batinanju nisam htio obući legionaško odijelo, pa su me zatvorili. Tamo mi je odmah uzet novac, kojega nikada više nisam vidio. Po danu vodili su iz zatvora pojedince od nas na hodnik, tražili da se upišemo u dobrovoljce, i tukli. I mene su tukli."

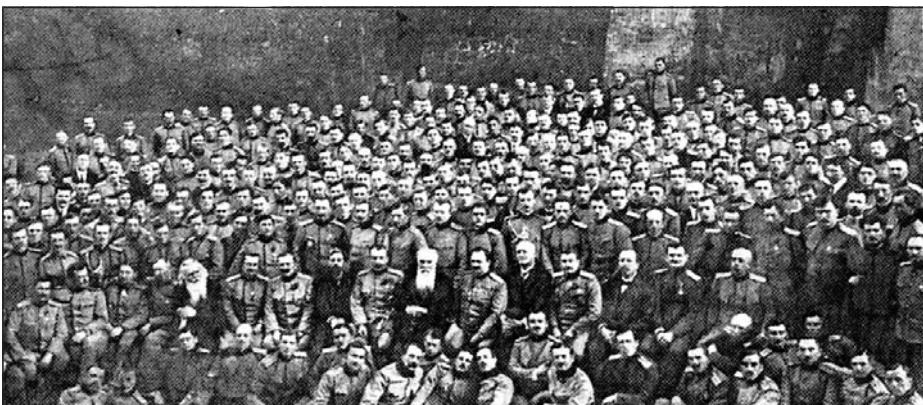
Pred noć strpaše u zatvor **dra Fabijanića**, liječnika iz Rijeke, obučena u austrijskom oficirskom odijelu. Za nj sam znao, da je bio dobar Hrvat i rodol-

jub. Od njega sam doznao kratko, da je bio zaposlen kao liječnik u jednoj bolnici, i otale da su ga Rusi poslali u Odesu. Srbi hoće silom, da ga uzmu za dobrovoljačkoga trupnoga liječnika, nudeći mu oficirski rang. On ne će da radi protiv svojega osvijedočenja, pa je zato zatvoren. Došla je noć. Ljudi su čučnuli, naslonili se uza zid i jedan na drugome zadrijemali. Oko ponoći zazvečaše na vratima ključevi. Na ovaj štropot sve se prenulo i zadrhtalo. Svima su bili poznati noćni "pohodi slabosilaca". Dva slabosilca, s golim bajonetama u rukama, udjoše unutra. Palili su žigice i nešto tražili. Najedam-put jedan skoči i udari čovjeka pokraj mene bajunetom u prsa. Čovjek zahripi i sruši se. Krv iz njega poprska mene. Čovjek se trgnuo dva triput i - izdahnuo. Bio je pogodjen u srce. "Slabosilci" osvijetliše mu lice žigicom. "Nije on!" Rekli su i tražili dalje. Mi smo se skamenili. I opet čuo se udarac bajunetom u kost i hripanje. Kada je svanulo, u zatvoru nije bilo čovjeka ubijenoga pokraj mene i dr. Fabijanića. Ovaj slučaj poslije februarske revolucije 1917 uz mnoge druge iznio je pisac ovih redaka pred tadanji, "Sovjet rabočih i soldatskih deputata".

Pred "sovjet" iznio sam i slučaj **Pavla Perića i Milana Lazića**. Perić i Lazić kazivahu: "U gluho doba noći vraćasmo se iz grada u "Kanatnij zavod". I kad smo prolazili pokraj zatvora, vidimo gdje stoje tamo kola, pokrivena ceradom. Otkrijemo. Četiri krvave lješine u aus-

Dr. Aleksandar Horvat (perorez iz 1913)

Nikola Pašić s oficirima Dobrovoljačkoga korpusa u Odesi 1916.

trijskom odijelu ležale su u kolima. Skočili smo na stranu, i sakrili se iza ugla, budući da smo čuli korake. "Slabosilci" iznašali su i peto truplo. Bacili ga u kola i pogiali konje. Odvezli su se u gradski krematorij, bacili mrtvace u jamu i na njih naložili slamu i spalili ih...

Ribari i mornari odeški nalazili su mrtvace u Crnome moru.

Na rešetke u tamnicu zirnuo sam i ja iz dvorišta trenutak, dok me stražar "legionaš" nije otjerao. Pogled je bio užasan. Stražari "slabosilci" stajali su medju njima s nataknutim na puški bajonetama, i oštro ih fiksirali: "Ti, nećeš se upisati!" otresahu se surovo na sužnjeve. "Ustaj, izlazi van!" I izvodili su pojedince u uzani i tamni hodnik pred zatvor, i tukli ih zvierski s kundcima.

Sve ovo odigravalo se koncem listopada 1916. godine u "Kanatnom zavodu", a štampi entente, pogotovo engleskoj slali su Srbijanci opsežne izvještaje o "uspješnom" osnivanju jugoslavenske vojske.

Tih dana čitao se sužnjevima dekret cara **Nikolaja II.** u kojemu im se obećaje, da se ne će poslati na frontu, kao Srbi dobrovoljci sve - dok saveznička vlada ne provali u jugoslavenske krajeve!

Hodni bataljuni

Svaki dan sortiraju i otpravljuju hodne bataljune u sela Dolnjikove i Gnjilakovo pokraj Odese, gdje je bila nastanjena 2. divizija jugoslavenska. Na čelu i začelju u potpunoj ratnoj spremi s municijom, s puškama i bodovima, pod srbskim barjakom, išli su Srbi dobrovoljci i "slabosilci" u sredini Hrvati i Slovenci bez municije. Imalo se time pred odeškim Jevrejima i Bugarima, veoma dobro upućenim u tajne "Kanatnoga zavoda", manifestirati srbstvo. No

baš u ovim hodnim bataljunima pokazaše Hrvati svoju nacionalnu sviest i vjernost domu Habsburga svojom krvlju

Dr. Ivica Frank

- ne samo pred Bugarima i Jevrejima, nego i pred Odesom, pred ruskim vojnim krugom i pred čitavim zastupničtvom savezničkih centralnih država. - Krvavim ustancima Hrvati, osudjeni time na sigurnu smrt, obračunaše sa infamnim i gnusnim slavljem srbstva, vjerni "prahu Zrinjskog i Frankopana i mnogima sličnim njima".

O prvom ustanku na "Kulikovom polju" imao je viesti od civilista očevidaca i samih ustaša Hrvat učitelj **Slavko Felja**, koji je pobjegao odmah iza mene u logor za sužnjeve.

Slali su na sela hodni bataljun. Na čelu i začelju Srbe dobrovoljce s municijom i puškama, u sredini Hrvate s puškama bez municije. Legionari oficiri išli su na odredjenim mjestima s golim sabljama, svečano. I dodjoše tako na

"Kulikovo polje". Na pustom "Kulikovom polju" prekipila je žuč u Hrvatima. Oni zastadoše. "Živila monarkija Habsburga! Živila hrvatska domovina. Živio kralj Franjo Josip I." zaoriše sužnjevi. Bilo je to upravo onih dana, kada je naš blagopokojni kralj ležao na mrtvačkom logu. Hrvati na "Kulikovom polju" oduvahu mu posljednju počast.

I kao lavovi, držeći puške za cievi, podjoše na juriš protiv svojih mučitelja s bojnim klikom: "Živio kralj!"

Strašan mora da je bio ovaj bojni klik. Srbi sve i pored nabijenih pušaka i oštih bajuneta ne usudiše se primiti izazov sraženja. Razbježaše se. Junaci ostavši sami, davahu i dalje oduševljenju, slaveći kralja i domovinu.

Srbi su se vratili s kozacima. I Kozaci, jezdeći na svojim laganim konjima, opališe na ustaše salve..., Dobrovoljci su ih podupirali ognjem... Masa ustaša Hrvata bez streljiva, zakrvarila je, i umirala još uvijek odavajući počast svome zakonitom vladaru: "Živio kralj Franjo Josip I!"

I svršilo se time, da je razboj ostao pun hrpa krvi i mesa, a one Hrvate ustaše, koje je sudbina poštedita, pa su preživjeli ovaj užas poslale su ruske vojničke oblasti na Kartoznoj radu (prisilni teški rad)...

Krvavi događaj na Kulikovom polju - koje bilo daleko izvan grada - pokušaše Srbi sakriti i odpremahu i dalje s više opreznosti hodne bataljune.

Ja sam se spasio od 1. srbske čete iz "kanatnog zavoda" s domobrancem Zagorcem **Jankom Haraminom**, 25 dom. pješ. puk., sklonivši se u logor za sužnjeve u Gradonačalješkoj ulici br. 20, podmitivši prije Rusa zapovjednika logora s posljednjim našim novcem i novim čizmama, iza što sam uzalud obio pragove američkog konzula i štaba vojnoga ruskoga okruga.

U logor, i ako rijetko, primahu ipak Hrvate i Slovence. Bilo je i takovih, koji su se oteli svojim mučiteljima i krvavi došli k ruskoj oblasti.

Od bjegunci mogao sam točno da usstanovim daljnji razvoj dogadjaja u "Kanatnom zavodu".

Novi progoni i mučenja

Srbi su promijenili način otpravljanja iza drugoga ustanka u gradu Odesi i tragedije na "Slobodci Romanovoj".

Ustanak na uglu Boljše arnautske i Preobraženske ulice, tako rekući u srcu

N. 4 - 25. JUN 1975.

N. 74 (Jugoslavija).

JUGOSLAVIA.

Austro-Ugarska.

Nemirli šire se po cijeloj Monarhiji. Slučajevi pubne učestali su i u samoj vojsci. "Münchener Ausbürger Abend Zeitung" od 1. vij. javlja o buni u slovenskom bataljonu 7-e regimente u Lüdenburgu. Oficiri bili su izazvani. Vojnici postle ovojga Šira povuklo se u brdu izuzi vatreni, gde ih do danas nije uspijelo razorati.

Cesarske vojske učestale su u Flimbergen (Bjela crkva) i u Šibeniku, te počala krvava borba između njih i magarskih trupa. Posto su ovi poslednji bili u velikoj nadmoćnosti, Česi postle dograđuju borbe preko granice njemačke i povuklo se u saksonska brda. Ni danas ne smje sti je u njima.

Ledna treća, teška pobuna, desila se u Flimbergen (Bjela crkva). Jedna regimeta austrijskih Srba pobunila se i poubjala sve oficire. Ova regimeta bila je sastavljena od vojnica, povraćenih iz Rusije.

Vojnicima češkim ne dozvoljava se više oduštivo i zabranjeno im je dopisivanje sa porodicama.

Naročito često deaktivacija se učestavlja bune među trupama koje stoje pod komandom Konada von Hinterzoster. Dogadjalo se, da su se fakt i viši oficiri pridružili pobunjenicima.

Radi svega ovoga u Beču vlast strašna potištovljenost. Njemačka je poslala naročitu vojnu misiju pod komandom generala Hoffmana, da preduzeće vodstvo nad austro-ugarskim trupama.

Anić.

Jugoslavija.

Car Karlo I primje je 25. maja izglasnjenu njemačku sa jih je Monarkija. Rekao im je da se ne boje, jer se tčinj Jugoslavija ne mogu nikada osvrijati. Ove riječi vladare ubozile su neobično Srbe, Hrvate i Slovence, koji i u znak protesta sazvao ogroman narodni zbor u Sv. Vitu kod Ljubljane. Govorio je prvi narodni postnik Korotec koji je pozvao narod na zakletvu: "da će se sv. do poslednje kapti krv bogatu za vrijednije i slobodu: Srba Hrvata i Slovaca. Ova su zakletva položile i naše žene."

Ovi su svaki, održani su zborovi u veli minogim mestima Jugoslavije. Skoro svadje došlo je da eraznog sakaču između naroda i Žandara.

Naročito veličanstven ispo je zbor u Lipanju, 31.-og. Maja prilikom prodave bitke kod Lipana 1737. god, kada spomenika toj bitci, sleglo se hiljadu naroda našeg. Žandari, zahvaljući svečanosti, došlo je do sukoba, posle koga se Žandari, nemocni da uspostave red, morado povukli.

Narodnom biskupskom doktoru legišu, poslan je pozdravni telegram i Izjava neograničenog narodnog povjerenja.

U Trbovištu Stjeposki, održan je zbor na kojem su prisutstvovali i radnički radnici. Socialista Kobal, u ime svoje struke dao je svečanu izjavu: "da će socialisti biti na ūlu učilišta borba koje će se poveсти za slobodu i ujedinjenje Jugoslavije.

Strah od Jugoslavije.

U Beču i Petli vlasta neobična uzbuđenost radi dogadjaja na jugu Monarhije.

Če je pozvao bana Hrvata u Beč na odgovornost radi prilika u Hrvatskoj. On se povratio u Zagreb i preuredio odmaki našline mjeru protiv najvijigljenih Jugavina. Ali sa svim mjerama nisu bile sasvim zadovoljne Vlasti u Beču. Pešta, Rada tog je pozvan Banu odmah ministar za Hrvaku Ullenhauer. Da je predložio Vladaru većnike mjeru protiv nereda na jugu, a narodni i Hrvacki. Dodao je, da se ti neredi mogu

ugubiti jedino "Magarskim trupama", radi mirnije Magara prema Hrvatima. Hrvatske trupe nisu ponazane. Zato su postani Magari u sve veće gradove i sela Hrvatske. U najskorijem vremenu očekuju se krvavi dogaji.

Euproksko bojiste.

Slavonija bitka na zapadnom frontu izgleda da se primije sime kraja. Nade nijezade nisu želje, a u řeči francusko-ngleške vojske i ovoga puta ostale su puške. Ne samo Pariz, nego ni Antwerp, ni Kraljevina pali u njemačke ruke. Te je bio jači od Hindenburga. Njemački listovi već počinju da ječe narod, govoriti su da nije moglo da uspije danas, može uspijeti sutra. A gladni narod piše da, pa dolje čemo tako. Kada nam je nijeslo uspijeo sad her Rusija pobijedi nepristojni narod, kako čemo odobrjiti poslje, kada milioni američkih trupa budu na zapadnom frontu?

Pošljednji transport američke vojske

Pošljednji polaski nije uspio na zapadnom frontu, sada se Izgradla spremanju na ovom. Zato su i postali Hofmannova ovama, ali nadaju se da će ovde je sljedeći proći.

Vlada i narod američki za potlaćenje naroda Austro-Ugarski.

O zvaničnoj izjavi ministra spoljnih poslova Ujedinjenih Američkih Država, Lainsinga, koji van u prvoj broju našeg lista domesnošu, hoćemo još koji da progovori.

Lansing je rekao, da je sporazum u Rimu potlaćenju naroda Austro-Ugarske "pravilan i dobar". Država i tko? Romani u Španiji, Cetinjska i Jugoslavija za nezavisnost i ujedinjenje, Žandari, zahvaljujući na načeranju, ne samo kod Vladu, nego i kod maršala Antona Šramkog.

Ove riječi američke državnice valjne su naročito zato, što je bila unijena jedina i posljednja nad Austrije, koja je i poslije ulaska Amerike u rat ipak ujedavala, da Amerika neće nikada biti za smještenje njezinu.

Danak, posljive ovoga govora Lansingova nema toga koji sumnja, da će među 14 uštova o mtru koje je Wilson postavio na Kongresu 8. Januara 1917. god., kuo 15-ti doši ušlov u učinjenju Antro-Ugarske i oslobodenja potlačenog naroda njihovih.

Nova politika Italije.

Pod ovim naslovom tečki • Zeit • denosi jedan službeni komunikat u kojem kaže ovo:

Od nekog vremena ovdje se jedno vilo zamisljeno, promjena u politici Italije. Pod zaštitom njezinoj održaće je sastanak potlačenih naroda Austro-Ugarske u Rimu. Italija predviđa je mjesec Rujanj u tom pogledu.

One se stavila na ūlu Štora, koji hoće da predstavlja austro-Ugarske, podigni slobodu i sjednicu u Žamini. Zamisljeno je, da italijanski Ministar Obrane u Štora, da ne samo o oslobođenju Trenta i Trieste, nego i o oslobođenju Zagreba, Praga i Varšave. Hoće se takode oslobođenje svih naroda slovenskih koji je Monarhiji. Riječ, Zagreb, Varšava i Prag, novost su u govoru italijanskog Ministra, a progledaju se sastanka u Rimu.

Sitne vijesti.

Hrvatski sabor.

Narodni predstnik Hrvaje uputio je jedan oštar protest na Vladu radi zgradištva koje žengari čine u okupiranju kraljevine Srbije. Timo je stajnjene tako nisne, da su svi pozalani, Hrvaci i Srpski predstavljanici govorili srpski i srpski, "nije Bugarska", "hujte, mitovi, možgoli" i. l. d. Tostanići su bili to-

liko uzbuđeni, da je predsjednik morao prekinuti sredinu. Ogorčenje protiv Bugara tako je veliko, da ono male Bugara u Zagrebu, koji su većinu babiljona, da se ge pomjeriti na ulicu. Ova događaja daju potvrdu njezinoj listi u Leipzigu: Neueste Nachrichten i da Hrvatski Sabor nazove srpskom skupštinom.

Bavarska bojiste.

Postavljaci ih u Zagovorito je na jednoj skupštini u Mnichovu ove riječi:

"Prusija mora razvjetiti jedan dan da je ona priključna za Njemačku!"

Ove riječi dočekane su odusevljeno od cijelog prisutnog naroda. Iako se vidi i tamo počinje miranski na Rusiju!

Nemiri u Gracu i u Ljubljani.

U cijeloj Poljskoj socialisti proglostili su opći Austriju. Radci ovoga su jedan list ne izlazili. Radnici izdržali su vlastite mazore. Broj mrtvih i ranjenih veći je. Proglašeno je opšto stanje. U Beču se boje da nemiri radi gladi ne protegnu i na sam Beč. Vojska je u prizaprije.

Polski pred ustankom.

U cijeloj Poljskoj socialisti proglostili su opći Austriju. Radci ovoga su jedan list ne izlazili. Radnici izdržali su vlastite mazore. Broj mrtvih i ranjenih veći je. Proglašeno je opšto stanje. U Beču se boje da nemiri radi gladi ne protegnu i na sam Beč. Vojska je u prizaprije.

Grač i Zagreb.

50. Maju, grčke čete odnale su veliku potku nad Bugarskom. Cetinjski vojnici, Jurčić i Šarić, u Šibeniku, kada je počeo u řeči rukav. Zarobili su 1500 bugarskih vojnika, uključujući 35 oficira i veliki ratni materijal. U isto vrijeme srpske trupe poslike su Bugare na Dobropolju. Svi polaski Bugara da posvrate izgubljeni teritorij estali su bez uspjeha. I u Hrvatskoj.

Amerikanci u vatru.

Druženje američkih vojnika u najstarijim horlama zapadnog fronta u djelčano je. Službeni francuski komunitet od 5. Maja udžbili njivom hrabrosti, odusevljenje i samoprekop. Naročito su se odlikovali u borbi kod Šapuna, gde su se ne samo odbili Njemačke, nego su usvojili pozicije njihove, zarobivši oko 3000 Njemačaca, među kojima 28 oficira. Kada se arme, da su američke čete sastavljene u velikom broju nad Jugoslavom onda se ne treba čuditi junaslu njihovih.

Jugoslavija i češke jedinice na frontu talijanskom.

Broj ovih trupa svakoga dana sve je viši. Oci su primiti od italijanskih vojnika koji rogi na braću. U pozadini, gde se ove trije kraljevske vojske učinju i dočekuju sa najvećom predstupnicom. Svakog zna, su oni došli da se za slobodu svoje otadžbine bore, ne protiv braće svoje, nego protiv zlatne Štore i magara. Iz njihove krvi nikako sloboda i ujedinjenje Srba, Hrvata i Slovenaca.

Jugosloveni!

U jednom odlučnijem bitci za vrijeme očnjevog zloglasnog Počinčka u Šibenskoj, osjedeli kralj srpski Petar I došao je u prvu bojnu liniju i rečao vojnicima: "Ja vas razvjetavam kolikve potrebe imate, u ovom momentu, ja ću vas biti, nego spriječiti vam. Činite jednu da imate pravu slobodu, nego protiv zlatne Štore ne razreštiti ne mogu."

Vojnici!

Dali je Karlo I sličan ovome Vladaru?

lionice željeza. Od meni poznatih ovih ustaša Hrvata pobjegao je iz ruskoga sužanjstva pučko ustaški razvodnik, starina Karlo Horvat, 25. puč. ust. pukovnije.

Na "Slobodci Romanovoj", u "probočnom zavodu" (fabrici čepova), nastavili su Srbi jednu kompaniju na silno obučenih u legionarsko odjelo Hrvata i Slovenaca. Tamo su bili nastanjeni i "dobrovoljci Srbi komitadžije". Hrvatima i Slovenima oružje nije bilo izdano. Srbijanac, pukovnik Ristić, došao je, da inšpicira. Legionari dobrovoljci dotiče medju silovolje, i objaviše im, da dolazi pukovnik na inšpiciranje, prieteći im, da će im oguliti kožu s tiela, ako se ne budu pristojno i mirno ponašali, i ako na pukovnikov pozdrav "Pomož Bog vojnici!" ne odvrate "Bog ti pomogao!"

I dodje Ristić i nazove Božu pomoč. Naši su šutili. A Ristić će opet: "Pomož Bog, vojnici!"

"Živio kralj Franjo Josip I! Živila Hrvatska! Živila Austrija! Mi nismo srpski vojnici", slijedio je odgovor.

Pukovnik Ristić i njegovi pratioci legionari, pobjegoše van, premda im nitko nije prijetio i ljudi su bili goloruci. Vani je Srbijanac pukovnik alarmirao satniju komitadžiju i poveo u kasarnu medju Hrvate i Slovence. Naložio im je, da bodu ljudi bez oružja ni krine ni dužne, za to što ne mogu da zaborave svoje domovine i svoga zakonitoga vladara i što neće da služe velikosrpskoj ideji. Komitadžije su boli. Medju žrtvama bilo je i takovih, kojima su komitadžije protjerale kroz tijelo ne samo bajonetu, nego i ciev puščanu. Dvanaest bilo je zaklanih, a još i više ranjenih. Jedan Istranin Hrvat, koji je i sam ovom prilikom bio ranjen bajonetom, pričao mi je u gr. ul. 20 ovu tragediju. Tragedija iznesena je poslije februarske revol. 1917. g. pred tadanji "Sovjet".

Grobovi ovih nevinih žrtava nalaze se na "Slobodci Romanovoj". Ne bi li se moglo poraditi, da im se kosti prenesu u domovinu?

Groze i užasi u "Kanatnom zavodu"

Poslije ovih događaja nisu dozvoljavali ni Rusi, a ni Srbi se ne usudiše više odmah iza obmandurovanja slati Hrvate i Slovence na sela k 2-oj diviziji i davati im u ruke oružje. Izumiše Hrvatima mimo "Kanatnoga zavoda" još jedan tartar na istoj "Slobodci Romanovo-

Potpisnici Krfske deklaracije: Potočnjak (treći u gornjem redu), Hinković i Trumbić (drugi i treći u prvom redu)

voj" u "probočnom zavodu". O podlosti, o bezstidnosti!

Postupak u "Kanatnom zavodu" ostao je isti i kada bi terorom i batinama i pogonima svake vrsti obukli sužnjeve u legionaško odielo, zašli bi nakon dva tri dana lukavo medju njih i pitali: "Braćo, ako tko nema volje da ostane ovdje, može se javiti, mi ćemo ga otpustiti." Razumije se, da se naš narod opet izjavio za sužanstvo. Na to su ih otpremali u grupama sve po dvadesetak na "Slobodku Romanova" (seoce Romanovo). Tamo je bila tzv. "vaspitna komanda", gdje su jugoslaveni Srbi "osvijećivali". General Živković zalazio je tamo, i srbijanski štab. Oficiri, srbjanski, "izbjeglice", činovnici i književnici zalažahu tamo, nestor srbske knjige čića Dragutin Ilijić zalažaše tamo - "osvijećivati" i "vaspitavati". "Slabosilci" stražari, razumije se, "osvijećivahu" najuspješnije s kundacima i batinama.

Groze i užasi iz "Kanatnoga zavoda" ponavljuju se s tim dodatkom, da su legionaši oficiri kontrolirali, da nitko ne bude poštovan, presudjujuć obligatne batine. Po dvadeset, po dvadeset i pet batina!

Na to bi, - kad su držali, da je posve skršena "šokačka" tvrdoglavost - otpravljali ljudе po 10, 20 skupa bez oružja na sela k diviziji.

Dosta bivših sužnjeva "probočnozvodskih" stradalaca povratilo se iz sužanstva. "Mučili su nas tamo kao Isusa", rekao bi nam pučko-ustaški vodnik 26. Stjepan Juratović pokazao svoja rebra.

Medjutim iz "Kanatnoga" i "Probočnoga" zavoda kao što i iz II. divi-

zije danomice tokom čitave zime 16. na 17. bježahu Hrvati i Slovenci k američkome konzulu (Saveznih država), na ruske oblasti, u dubinu Rusije i na frontu. Američki konzul, da se zaštitи od nepozvanih gostova, dao je držati u koridoru svoje palače ruskou policiju i apsio bjegunce. (Bivši zarobljenik Kuzma Kučan, pučki ustaša 25. pukovnije, s trojicom drugova, bio je uapšen od ruskih policista u koridoru palače amer. konzulata!) I na ruskim oblastima apsili su rусki policisti i po selima dalje u Rusiji lovili su bjegunce, vezali i predavali Srbima. Bilo je to upravo zadnjih dana ruskoga nesnosljivoga apsolutizma i bijedni nači potukač osjetiše svu njegovu oštinu. A kad bi ih tek izručili Srbima!

Od mase slučajeva, da navedem samo ovaj. Bosanci Hrvati Mirčić Mijo,

Ljeljić Stjepan i Pranić Mijo, bosanski lovc i Hrvat Zagorac Franjo Hrvatek 53. pješ. puk. pobjegoše. Ruska ih policija uhvati u Birzuli i otjera u lancima u Odesu. Rusi su tada praktikovali tako, da su sve zarobljenike bjegunce instruirali u Odesu. Na štabu srbskoga bataljuna kao "dobro došli" najprvo ih isprebjajaše i poslaše u zatvor u "Kanatnij zavod". Zatvor je nazirao tada Srbin dobrovoljac Metikuš iz Gline. Najprije im je okrao novac. Na to ih je uz pomoć Srba stražara izšibao i silio ih je, da se sami medju se čuškaju, kontrolirajući da jedan drugoga tuku svom snagom. "Vidi, ovako gle, kako ja čuškam!" pokazivaše. Tukao ih je po golin tabanima i na koncu zauzdao je svojim kajšem, strogog Hrvata i jašio na njemu kao na konju. Sjehavši naložio mu je da zine pišao mu je u usta.

I ovo sam iznio pred tadanji "Sovjet". I bi ovako sve do februarske revolucije 1917. Pade car, padaće i šančevi Srba. Obrazovala se vlada Miljukovljeva i "Sovjet rabočih i soldatskih deputata". "Sovjet" odmah u svome začetku zauze neprijateljsku pozu protiv Srba. I mi sužnjevi ne ostasmo prekrštenih ruku, nego tužimo naše mučitelje "Sovjetu".

"Sovjet" je prisilio vladu Miljukova, da odredi reviziju srpske dobrovoljačke vojske i da sve silom natjerane Hrvate i Slovence otpusti u ropstvo. U to vrieme izstupi jedan dio jugoslavenskih dobrovoljačkih oficira i inteligencije iz srpske vojske i predje u rusku. Glava tih novih jugoslavena rusofila, potporučnik Vrjanin, pokušao nas je nagovarati, da se javimo u ruske fabrike muničije.

Mi izglađnjeli, izmučeni i izubijani sužnjevi nepokolebivo izdržasmo i to

Markov trg na dan raskida državnopravnih sveza s Austro-Ugarskom

Poštarnica plaćena u gotovom.

ZAGREB, SRIJEDA DNE 9. SVIBNJA 1925.

Pojedini broj Din 2.-
GOD. XX

HRVATSKO PRAVO

GLAVNE

NOVINE HRVATSKE STRANKE PRAVA

KOJU JE UTEMELJIO

DR. ANTE STARČEVić

PRETPLATA: MJESЕЧНО DINARA 10.—, ZA INOZEMSTVO DVO-
STRUKO. PRETPLATA I OGLASI PLATIVI I UTUŽIVI U ZAGREBU.UREĐENIŠTVO I UPRAVA JELAČIĆEV TRG BROJ 6. TELEF. 36-93.
POST. PRETINAC 124. — TEK. RAČUN POST. ČEK. ZAVODA 34.653.

Vječna slava velikome Hrvatu!

Kad se topovski hitac ispalil iz brončane cjevi, on ide strahovitom brzinom i nemoljivom točnošću u određeni cilj bez obzira, da li će tamo pasti u ponor, na pećinu, na sirotinjsko ognjište ili na Svetohranište Gospodinova Domu.

Takom neuromolivošcu ide i ljudski život, dok svjeća ne dogori i ligasne bez obzira, da li bi taj život bas tada najviše trebao i njegovog porodici i njegovoj domovini.

On biješ!

Vec od svoje najranije mladosti prvak i vodja jednog jednaka, najumniji među umima, najdvojni među odvažima, najpozvotvorniji među požrtvama, a očeličen prešaranju, naoružan neiscrpljivim znanjem, govornik prvosa reča — stupao je vedra Ceti; k žudeuom grada.

„A imao je pred očima samo jedan cilj — fimo sreću i slobodu svoje naroda. Na putu k cilju seli i premi drugima.

Soga tu ga mnogi isto toliko iskreno mrzili, koliko su ga se bojali; milijuni obozavali, jer ūu ga poznavali i vjerovali u Njegovo snagu i — u Njegovi! vjereni, a mnogi se i mnogi prijatelji nijesu usudjivali, da Mu privigore niti onda, kada su mislili, da On ima i krivo, jer su znali, da je On mozik i plemenita duha velike pravaške ideje.

Išao je k cilju kao topovski hitac. I g. 1915., na donjaku toga cijela, nadje trulu dvojnu monarhiju, koju nije više ni Bog čuvao, i udje hrvatski narod ti nepreglednoj barnitsini odricanja samoga sebe, pljuvanja na svoje ideale i Caženja političkog vjeronosca i svojih predja i svakog svijesnoga naroda.

Njemu se je zamagnilo pred očima, a za DR. ALEKSANDAR HORVAT uzdarje, Sto je preko jednog decenija muzejno, * 6. V. 1875. i S. V. 1928. Ciceronkinska sposobnostima, u hrvatskoj sabornici branio prava svojega naroda i kroz cijeli život za njega žrtvovao, stvo-riše uzurpatori zaključak u toj istoj hrvatskoj sabornici histo-rijskome Markovomu trgu — da zastupaju tamnicu.

— Pa meni je svejedno — mislio je — u kojoj sam čeljiti ve like i snijsne tamnice, kojom ovaj čas vladaju udružene Ludiš i Zločin, a sa piedestala govornice hrvatskog kraljevstva! Svejedno.

Bez istrage, bez preslušavanja, uime Njezina Veličanstva moralne trulosti, umne kapitalitete, slomljena ponosa — čamio je u tamniči miron i stojčki. On, koji je dao sve za svoj narod kao Krist za Čovječanstvo.

Dote — ulica je bjesnila i svoju bijedu i sramotu prikrivala koloni i gjadama, tražeći uz put Njegove vjernike, da ih popljuje, da ih muči, da ih linje, e da bi taku u sebi zagušila gitas savjesti, slas poštenja, slas ponosa, glas — Hrvatstva.

Slava našemu vodji, dru. Aleksandru Horvatu!

"Hrvatsko pravo" obilježava smrt dr. Aleksandra Horvata

novo jugoslavensko iskušenje, ogradišvi se odlučno protiv novoga jugoslavenskoga kupoprodajnog ugovora."

Zaglavak

Visoki sabore! Ovih strahota mogao bih čitati ne znam koliko. Još imam ovdje nekoliko slučajeva, ali stvar je tako grozna i užasna, da mislim, te nije nužno, da dalje ovu crnu sliku crtam. Jedno sam slobodan spomenuti, što su mi moji Zagorci kazali, koje sam prije citirao: "Bilo nas je tisuće, prije nego smo otišli iz ruskog zarobljeništva, koji

Stado se je razbijalo, jer drukčije nije moglo, da bude. Najvjemniji, najponuzaniji i ako slab i malobrojni vijećaju u podrumima, doši je Vodja čamio u tamnicu, a uz njega tamnavo i ostali privremi njegove Hrvatske stranke prava. Tako je ugradnjena Njegova Žrtva! Ali — nije to magnara hrvatskoga naroda. To je bio samo oyojek nekolicine Juda, kukavčeljuk nekolicine kukavice, koji su vjerovali, da se za ovaj narod može raditi samo — radeći za sebe. S toga niti ne razumje Njegova Žrtvu sve do časa — kojega se na njihovu glavu srušile vješala, koja podigše za Njega.

On je i u tamnicu i poslije tamnavanja ostao — dosledjan, i nešto manje kastoljut cedar. Nije se poklonio, ali privremeno se je uklonio sa političke arene, čekajući svoj čas.

On z...>, je došao onda, kada se je stjao orkan ludovanja, kada je hrvatski narod iskusio sve plodove protivne politike i sve blagodati sreće i uspjeha uzurpatora sa Markovom trga.

Sve je svoje sposobnosti I sav svoj apsolutni autoritet, založio za stvaranje današnjega Hrvatskoga bloka, ali — već u tim danima. Njegovi su danii bili odbrojeni, njegove su tjeslesne sile bile na izmaku.

Sa svih su strana udarale strelje, bješnili cikloni oko Njegove glave. Ostao je nesavjet i ponasan, znajući, da je Njegova politička vjera i Njegov politički rad Jedini ispravan i spasosan za hrvatski narod.

Takov stupa kroz grudu hrvatske zemlje u maručaj Ante Starčevića, Eugena Kvater-nika Jenija Kumičića i Josipa Franke — njihov

Jenija Kumičića i Josipa Franke — njihov

čemo plakati. On nije plakao ni g. 1915.!

Stradavao je nijemo! Stradavao je apostolski za svoju vjeru! I mi čemo učiti od njoga, kako se strada. Prigušit ćemo strahovite bolove. On je gušio u svome nc-sloRlVmne

srcu naužasnja razočaranja. Zato i jest velik i vječan.

Pregorjet ćemo bar na <>ko tešku tugu. On je pregara cijelogla svoga života!

Mi čemo slijedili Njegov primjer rada, požrtvovnosti i dosljednosti, vjerujući, da ne može propasti narod, koji radi ovakove sinove.

Spusimo koljeno, položimo zavjet vjernosti na Njegovo grobu. U našoj vjernosti, u našoj ustajnosti, u nšnol dosljednosti biti će spas hrvatske domovine, a u njezinome spusu najveća nagrada i

zarobljeništvo, prešavši u ogromnoj većini u srpsku vojsku, u tako zvanu jugoslavensku legiju, u zajednici sa zarobljenim češkim vojnicima, počinjali upravo nevjerojatna nasilja i krvoljetva nad zarobljenicima, koji nisu zatajili svoju hrvatsku narodnost i vjernost svom zakonitom hrvatskom kralju?

Da li je kr. hrvatska vlada voljna prijaviti si kod vojničkih oblasti točne podatke o tim dogadjajima i obiteljima onih hrvatskih mučenika, koji su uslied tog srpsko-jugoslavensko-češkog zuluma poginuli, dati barem materijalnu odštetu iz zapljene imetka svih domaćih izdajnika i krvnika.

Je li kr. zemaljska vlada voljna o tim strahotama, počinjenim u ime i po nalogu s nama zaraćene kraljevine Srbije, obavijestiti ministarstvo vanjskih poslova, da o toj nečuvenoj povredi medjunarodnog prava, prigodom mirovnih pregovora, uzmognje voditi računa prijaviti doliciu zadovoljštinu hrvatskim vojnicima, koji nisu krenuli vjerom, te njihovim obiteljima" (U Stranci prava burno odobravanje).

(svršetak)

BADNJAK 1946.

mami

*Ležaj na golome podu.
Pahulje snijega ulijeću u sobu.
Stražar se čuje u hodu.*

*Badnjak je.
Betlehem, majko!*

*Meni je toplo uz tebe.
Ovdje je kao u štali.
Isus se rodio mali.*

Višnja SEVER

POTRČAO SAM

Potrčao sam

Uzduh zastao u grlu

*Osvojio sam užarenu kuglu
I pridružio se ostalima*

*Prošaptao sam prijetnju
Svojim protivnicima
Kao osvetu.*

Bruno ZORIĆ

POKRET «ŽUTIH SVEĆENIKA» I NASTANAK HRVATSKE STAROKATOLIČKE CRKVE (VII.)

Sakupivši osamdeset i tri svećenička potpisa, članovi privremenog odbora »Udruženja hrvatskoga katoličkog klera« odlučili su da u prvom broju »Preporoda« istupe u javnost sa spomenicom, datiranom u Zagrebu početka veljače 1920., naslovljenom na »Presvjetlog gospodina nadbiskupa« **dra Bauera**. Među ostalim, u spomenici stoji: »[...] Rezolucijama stvorenim dne 10 veljače (1919.) nije se išlo za drugim ciljem, nego da se priredeni materijal ponudi najprije na ogled, te na raspravu i ispitivanje svima, kojih se tiče. Iskreno žalimo, što nijesmo našli razumijevanja i dobrohotnosti onđe, gdje smo to u prvom redu očekivali. Još nijesmo pravo istupili pred javnost sa svojim željama i prijedlozima, još nijesmo imali vremena, da ih u dogovoru s pristašama dostatno ispitamo i sredimo, već smo bili napadnuti kao rušitelji vjere i crkve Kristove. Priznajemo, da je bilo krivnje i u metodi i taktici, kojom su neki od bivšeg odbora bili istupili. [...]«.

Zagorčeve opservacije

Sadržajno donekle u vezi s rezolucijama donesenim na »Boljševičkoj sinodi«, ali otklanjajući prema vlas-

Piše:

Dr. Zlatko MATIJEVIĆ

Dr. Franko Potočnjak

titom priznanju pogreške i »u metodi i u taktici«, reformni su svećenici inzistirali da je sada pokret potpuno stavljena na »legalnu bazu«, jer, kako su izjavili, »molimo, a ne uzimamo, savjetujemo i stavljamo prijedloge a ne zapovijedamo, tim je potpuno isključen

svaki razlog da nas se može progoniti, (a) ako bi se to ipak dogodilo ma i jednom članu našeg pokreta, izjavljujemo, da ostajemo solidarni, a takav bi postupak morali smatrati nepravednim i nezakonitim«.

Spomenica i u njoj izloženi zahtjevi bili su popraćeni **Zagorčevim** tekstom, datiranim u Koprivnici 20. veljače 1920., u kojem su iznesena dodatna objašnjenja, što su ih on i ostali vode reformnog pokreta držali potrebnim da bi se pokret shvatio onako kako je zamišljen te da se privuče što više pristaša. Uz ostalo, Zagorac je ustvrdio: »Braćo! Spis što ga ovdje iznosimo sa našim potpisima u javnost sadržaje želje i zahtjeve, koje traži od biskupa, a preko njih od Sv. Stolice svećenstvo što pristaje uz reformu. One su u glavnom identične sa zahtjevima svećenstva u ostalim zemljama i državama, u kojima se podigao reformni pokret. To je dokaz, kako su reforme nužne i prirodne, te kako se već davno osjećala njihova potreba. Ovaj naš memorandum potpisalo je za sada tek osamdesetoro braće. Potpisi se dalje sabiru i danomice pridolaze. To je dosta, da možemo već sada stupiti pred biskupa i pred javnost. Potpisi sabrani

Pravilnik za reorganizaciju reformnog pokreta; Zagreb 1921. god.

ORGANIZACIJA POKRETA ZA REFORMU KATOL. CRKVE [...]

§ 1.

Na čelu pokreta stoji »Središnji Odbor«, koji se prvi puta ne izabire, nego se sporazumom istaknutih članova pokreta proglašuje vrhovnim vodstvom i ostaje na čelu sve do dola, dok se pokret toliko ne raširi, da se uzmogne pretvoriti u 'Savez hrv. katol. župa'.

§ 2.

U »Središnji odbor« pripadaju slijedeći osnivači pokreta za reformu i njegovi istaknuti članovi:

Svećenici: Stjepan Zagorac, Niko Petrić, Dr. Stjepan Vidušić, Stjepan Haberštok, Dragutin Tomac, Ante Donković, Nikola Cerjak, Juraj Lajtman, Dragutin Andres, Tomo Carić (Dr. Karlo Legin, Janko Hitrec, Rikard Merćep).

Svetovnjaci: Emil Laszovski, Vjekoslav Vudić, Dr. Miho Đuranec, Ivan Novak, Viktor Vertačnik, Šimo Mačković, Vasilij Vojtanovskij –

Ivan Stemberger (Koprivnica), Rudolf Žličar (Koprivnica), Julije Jirušek (Jiroušek) (Koprivnica), Vaclav Fuksa (Koprivnica) -

Stanko Žagar (Križevci), Ivan Vuković (Križevci) -

Ivan Vunak (Pitomaca) -

Martin Gačić, Ilija Crnčić (Ruševac) -

su većim dijelom osobnim saobraćajem, a odviše bi dugo trajalo, da smo htjeli najprije obići svu braću. Hotimice smo se ograničili za sada samo na našu dijecezu premda imademo izjava i dopisa iz svih ostalih dijeceza cijele Jugoslavije. Hoćemo naime, da Hrvatska, napose zagrebačka dijeceza, bude centar i ognjište našega pokreta. Nitko ozbiljan i pametan, koji svaća potrebu reforme u današnje doba, neće moći prigovoriti načinu i formi, kojim istupamo. Mi svi smo vjerni katolici i takovima hoćemo da ostanemo. [...] Radi li tko za šizmu, radi proti reformama. [...] Bio odgovor iz Rima kakav mu drago, mi već sada izjavljujemo, da ćemo [...] nastaviti naš rad oko konačnoga, makar i posstepenoga oživotvorenja naših zahtjeva. Ne znači to revoluciju u crkvi, jer nećemo dirati u ono što je božanskog ustanovljenja, ali hoćemo reforme u onom što su ljudi tijekom vremena u crkvu uveli, a što više ne podnosi doba u kojem živimo, doba nazvano revolucija duha. Zato ne ćemo prestati i dokazivati, da su ti zahtjevi potrebni i nužni u interesu same crkve i sv. vjere u ovim našim zemljama. Ne ćemo skrenuti s puta legalne borbe, na koji se stavimo ovim našim istupom. Ne ćemo se boriti proti našim zakonitim pogla-

varima kao takovima, ali nećemo si ni dati uzeti pravo kritikovanja njihovih javnih čina i naredaba. [...] Ovim našim javnim istupom pozivamo svekoliko svećenstvo, ne samo naše biskupije, nego i svih drugih biskupija u cijeloj Jugoslaviji, da se pridruže našemu pokretu, da se organizuju i to svaki u svojoj biskupiji te da se podupru naš rad i nastojanje. [...]».

Objavljinjem spomenice reformni se pokret prestao kretati smjerom koji je bio određen zahtjevima (rezolucijama) iz «*Savremenih želja*» (1919.).

Potpore F. Potočnjaka i A. Bazale

Na poziv vlč. Zagorca u Koprivnici je, 4. ožujka 1920., održan sastanak privremenog odbora »Udruženja hrvatskoga katoličkog klera«. Tom je prilikom vlč. Zagorac izvjestio članove odbora o rezultatima svoje audijencije kod nadbiskupa Bauera nakon što se ovaj bio vratio iz Vatikan-a. Saslušavši ga, odbor je, među ostalim, zaključio da se odmah sutra, tj. 5. ožujka, pred nadbiskupu ista ona spomenica, koja je već bila objavljena u »*Preporodu*«, s molbom da je dostavi Svetoj stolici.

U delegaciju su izabrana tri reformna svećenika: S. Zagorac, **Stjepan Sanić** i **Nikola Cerjak**. Ta je

svećenička delegacija, prema vlastitoj izjavi, primljena vrlo ljubazno u nadbiskupskom dvoru u Zagrebu. Nadbiskup je uzeo spomenicu, koja je sada imala devedeset svećeničkih potpisa, te je obrazložio svoje, tj. vaticansko, već od ranije poznato stalište u pogledu ostvarenja zahtjeva reformnog svećenstva. Nezadovoljni ponovljenim negativnim odgovorom »žutih« svećenici su izjavili da će »posebno izaslanstvo reformnoga klera poći u Rim pred sv. Oca sa svestrano obrazloženom predstavkom, a dotle mol(e) neka se nebi kod podijeljivanja župa zapostavljal ili šikaniralo pristaše [...] (reformnog) pokreta«. Nadbiskup Bauer je na kraju razgovora savjetovao svećeničkoj delegaciji »neka [...] odbor presta(ne) sa dalnjim agitiranjem, jer da imade već dovoljno potpisa, pa neka podje što prije u Rim, (a) on da će međutim što skorije sazvati biskupsku konferenciju i dijecezansku sinodu«.

Napustivši nadbiskupski dvor, delegacija reformnog svećenstva uputila se kod podbana **dr. Franka Potočnjaka** (1862.-1932.) i povjerenika za bogoštovlje i nastavu **dr. Alberta Bazale** (1877.-1947.). Oba visoka vladina činovnika pokazala su zanimanje za reformni pokret nižega katoličkog svećenstva te su

§ 3.

Organizacija ide za tim, da se u što više postojećih katoličkih župa provede reforma »per viam facti« (u prvom redu hrv. bogoslužje, ženidba svećenika, slobodan izbor župnika i izbor crkvenog vijeća) odnosno da se osnuju nove župe na programu reformnoga pokreta.

§ 4.

U tu svrhu »Središnji odbor« nastojat će Š?Ć oko toga:

1. da ishodi **odobrenje Pravilnika** za hrv. kat. župe;
2. da se ishodi **prištajanje naroda** u pojedinim župama;
3. da **organizira dovoljan broj svećenika**, koji će biti pouzdani pristaše pokreta i spremni prihvati namještenje u pojedinim župama.

§ 5.

»**Središnji odbor**« međusobnim sporazumom konstituira se na taj način, da izabere između svojih članova: predsjednika, tajnika, blagajnika i urednika glasila.

Ovi sačinjavaju **izvršni odbor** pokreta te moraju biti sa sjedištem u jednom te istom mjestu, da se uz mognu svakom zgodom sastati i sporazumno raditi.

§ 6.

Središnji odbor sastaje se na sastanak, kada i gdje to izvršni odbor zaključi, dok se izvršni odbor sastaje na poziv predsjednika.

Skupština svih pristaša pokreta obdržava se prema zaključku središnjega odbora.

naglasili njegovu važnost za «zbliženje i ujedinjenje» zapadne i istočne crkve i za vjersku snošljivost «sinova jednog naroda». Vlč. Zagorac i drugovi tom su prilikom njavili svoj planirani polazak u Rim te su zamolili »neka bi [...] (im) hrv.[atska] vlada isposlovala preko [...] (jugoslavenskog) zastupstva, kod Vatikana audijenciju«. Na tu im je zamolbu odgovoreno potvrđeno, ali uz savjet da se još kratko vrijeme strpe, dok malo ne popuste trenutni napeti odnosi između Italije i Kraljevine SHS. No, planirano putovanje reformnih svećenika u Rim nije nikad ostvareno.

Nacrt Pravila

Na koprivničkom je sastanku, prema zaključku privremenog odbora, izrađen i nacrt pravila »*Udruženja hrvatskog katoličkog klera*« za zagrebačku nadbiskupiju. Nacrt je razaslan svećenstvu na uvid, radi eventualnih primjedaba i nadopuna. Tri primjerka tih pravila poslana su s opširnom popratnicom nadbiskupu Baueru uz molbu da ih, nakon svojih mogućih primjedbi - odobri.

Glavne su odredbe toga nacrta pravila bile: »§ 1. *Ime i sjedište društva*. Ime društva jest: '*Udruženje hrvatskog katoličkog klera*'. Sjedište društva je Zagreb. Raspravni jezik

je hrvatski. § 2. *Svrha društva*. Svrha društva jest: 1. Raditi svim zakonitim sredstvima za provođanje kršćanskih načela uopće, a napose onih katoličke crkve u javnom životu. 2. Braniti čast i prava crkve i svećenstva. 3. Raditi o poboljšanju materijalnih i pravnih prilika svećenstva. 4. Raditi napose za oživljavanje onih osam točaka (u kraljevstvu SHS) navedenih u memorandumu (spomenici) od 20. II. 1920. u koliko to bude dozvoljeno po najvišoj crkvenoj vlasti (sv. Stolici) i biskupima. § 3. *Sredstva*. Za postignuće društvenog cilja služit će: Skupštine, dogovori i sastanci svećenstva, a prigodice i kataloga lajika u raznim mjestima. 2. Podnašanje peticija, adresa i pritužaba, te izsiljanje deputacija na odnosne oblasti duhovne i civilne. 3. Priređivanje znanstvenih i pučkih predavanja prema § 2. 4. Podupiranje katoličkog tiska izdavanjem i raširivanjem spisa, knjiga, letaka i ča sopisa prema § 2. 5. Sabiranje i primanje novčanih doprinosa, zapisa, darova i slično. 6. Podavanje pravnih savjeta i zastupanje u parnicama pred oblastima duhovnim i svjetovnim po za to određenim juridički kvalificiranim osobama. 7. Brinuti se za osiguranje i potporu članova u bolesti i starosti. 8. Posredovati kod oblasti duhovnih i svje-

Dr. Albert Bazala

tovnih (ministarstva i vlada) za rješenje raznih podnesaka, molba i slično«.

Nacrtom je pravila bilo predviđeno da članom društva može postati svaki aktivni ili umirovljeni svećenik nadbiskupije zagrebačke, naravno pod uvjetom da ga upravni ured bude država, primi. Prema mišljenju priredivača pravila ona su bila »skroz (na) legalnoj bazi i složena su u duhu nadbiskupove okružnice od 25. veljače o.g. (1920)«. U popratnici odaslanej nadbiskupu Baueru, među ostalim, piše: »Mi stojimo na stanovištu, da sa onom audijencijom Tvoje Preuzvišenosti u Rimu

§ 7.

Svaki organizirani član (ica) pokreta dobiva iskaznicu, koju ispostavlja središnji ured.

Svako mjesto (župa), gdje se nalaze barem desetica organiziranih članova pokreta, stvara svoju mjesnu (župnu) organizaciju pod imenom: Privremeni ured za osnutak hrv. kat. župe u ...« te pripravlja teren za osnutak. Svaki član župne ili mjesne organizacije plaća godišnji ili mjesecni doprinos, koji se s odobrenjem izvršnog ureda odredi.

§ 8.

Izvršni ured treba da vodi sljedeće knjige:

1. Imenik svih mjesnih (župnih) organizacija sa brojem članova
2. Iskaz dopisivanja (uručbeni zapisnik)

3. Zapisničku knjigu

4. Blagajničku knjigu.

§ 9.

Prema potrebi izabire se posebni izvršni ured za pojedine pokrajine (Hrvatsku, Bosnu, Dalmaciju). Glavno glasilo treba da bude samo jedno i svima zajedničko.

§ 10.

O svemu ostalom, što u ovom pravilniku nije navedeno, odlučuje izvršni ured.

Ako bi u čemu nastale nesuglasice, odlučuje sastanak središnjega ureda većinom glasova. [...]

(Hrvatski državni arhiv, Zagreb, Ostavština dra Tomca, kut. 2, fasc. 6.)

(nastavit će se)

ZBORNIK RADOVA O ANTI STARČEVIĆU

Jedan od pokazatelja duhovnog stanja među Hrvatima u obnovljenoj državi jest i odnos prema **dr. Anti Starčeviću**. Toga se hrvatskog političara, filozofa i književnika već skoro stoljeće i pol običava nazivati Ocem Domovine, pa bi se smjelo očekivati kako će u obnovljenoj Hrvatskoj – u kojoj mu se tepa jednakim riječima, više radi samohvale hvalitelja, nego na diku hvaljenoga - njegovo djelo doživjeti punu revalorizaciju, dobiti zaslужena priznanja i biti svrstano u klasike političke misli, u školske i sveučilišne udžbenike i uz uzglavlja duhovnih i političkih vođa ovoga naroda. A zapravo se od toga zbilo malo ili ništa.

Umjesto kritičkog izdanja sabranih djela, prije devet godina (1995.) objavljen je za korištenje ne osobito prikladan pretisak **Djela**. **Pavo Barišić** je iste godine priredio Starčevićeve *Govore*, a akademik **Dubravko Jelčić Književna djela**. Četiri godine kasnije Barišić je priredio i uvodom popratio *Izabrane političke spise*. O Starčeviću se pisalo još manje: par knjiga i neki članak u periodici, povremeno opaske u tisku. Radi toga svaki sustavniji pristup Starčeviću djelu treba pozdraviti i posvetiti mu pozornost. Posljednji, hvale vrijedan, bio je znanstveni kolokvij održan u veljači 2003., o 180. obljetnici

Piše:

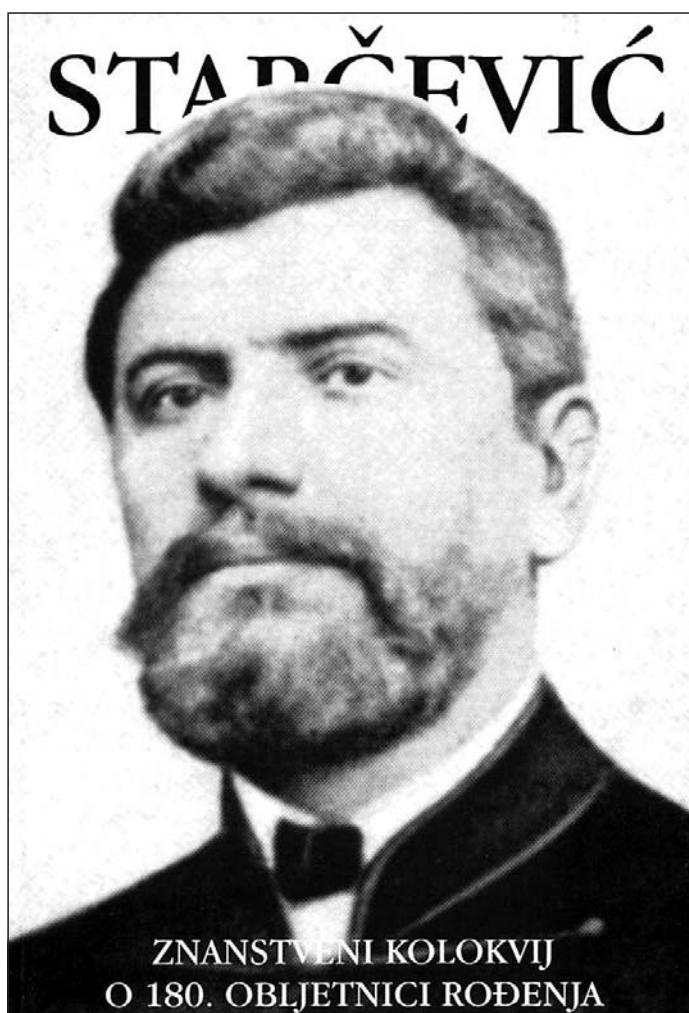
Tomislav JONJIĆ

Starčevićeva rođenja, u Zlatnoj dvorani Hrvatskog instituta za povijest. Upriličila ga je Hrvatska čista stranka prava i njezin tadašnji predsjednik, **Ivan Gabelica**.

Gabelica je i urednik (a HČSP nakladnik) zbornika radova s toga

stavovi dr. Ante Starčevića u radu Hrvatskog sabora 1861. godine te od 1865. do 1867. godine), Dubravka Jelčića (Ante Starčević kao branitelj hrvatskog jezika, te Suvremeni Starčević), dr. Jasne Turkalj (Starčevićeva misao o nužnosti samostalne hrvatske države), Željka Holjevca (Dr. Ante Starčević o Srbima i Srbiji), mr. Zlatka Hasanbegovića (Islam i bosanski muslimani u djelima Ante Starčevića), dr. Stjepana Matkovića (Razni oblici interpretacije Ante Starčevića od 1990-ih načinamo), Dubravka Horvatića (Hrvatska današnjica i Ante Starčević), Marije Bratanić (Odgojne i društvene vrijednosti u djelu dr. Ante Starčevića) i Ivana Gabelice (Društveni nauk dr. Ante Starčevića). Knjizi su kao prilozi pridodani i neki temeljni dokumenti o Starčeviću i Stranci prava odnosno Čistoj stranci prava.

Objavlјivanje zbornika treba zdušno pozdraviti, ne samo kao putokaz za način obilježavanja znamenitih obljetnica koji ima trajnu vrijednost, za razliku od nazdravičarskoga dangubljenja, nego i kao vrijedan doprinos poznавanju Starčevićeva djela. U nizu spomenutih radova objavljeni su novi pogledi na Starčevićev nauk, koji je prikazan kao živ i svevremenski, Hrvatskoj i Hrvatima možda potrebniji nego ikad ranije...

kolokvija. Skupa s dr. Marijom Bratanić, dr. Zlatkom Matijevićem i dr. Stjepanom Matkovićem, Gabelica je zbornik predstavio javnosti 27. veljače 2004. u Zagrebu. Zbornik ima 135 stranica, a u njemu su objavljeni prilozi dr. Agneze Szabo (Politički

PISMA IZ ISTRE

Mobitel moje babe Nadaline

Kupija san si novi mobitel.Dokle je još trajala "akcija".Zašto se prigodna sniženja zovu akcije,pojma niman.Uni stari mi je bija na izmaku snaga,a osin tega kad bin ga ča pita,je zna sve jazike samo ne moj materinski hrvacki.I tako,da mi se ne dogodi da se ljudi prestanu družiti s namon jer niman mobitel(kako z brižnon Petron iz 3.b razreda!),sam iskešira tisuću kunah.Uzeja san istega kako ča mi ga i kći ima,da mi more sve pokazati.I mi je pokazala,ma za niš.Kad san doša doma jopet pojma nišan ima. A,ma! Ču pritiskati botune pak ča bude. Tel. imenik! Poruke! popis poziva! Tonovi! Profili? Postavi!? Galerija?? Organizator? Ča će mi to, kega vraga! Meni treba znati samo odgovarati na pozive,zvati,primati i slati poruke. Niš više! A,ma! Gremo dalje. -"Molimo, govorite sada!"(Zašto bin govorija?)

-"Glas tih,pokušajte ponovo!"(Ma ča sviriš,ter nisan niš ni reka!) -"Dodaj glasovnu"(Kega vraga da dodan?)

-"Akumulator slab!"(Ma ča ti znaš,vraga! Kad mi auto ud prve pali!) Aj kako san se razjadila!I san mu počeja mlatiti po svin botunima. Ej ,Blaž! Kalmaj se! Ča je ta škatula kriva ča si ti trubasti, zalupani, živčani primativac iz prve polovice 20-tega vika. Pomo! Da provan poruku složiti.Pritisnen jeno slovo. Pokaže se deseto! Aj ča san to učinija! Forši je dobija potres mozga? Ala,jopet na poštu! Tamo je jena malica ništo pritisnula i jopet je sve bilo u redu. Z mobitelom,ma ne s namon!San ga vrga uvrijedeno na stol i nisan ga više ni gleda tri dana. Niki me je zva,pak san unako čorav prez očali pritisnuja botun i...niš! Zove me brat na kućni telefon, da zašto san ga vrga "na čekanje"!? A ča da ti objašnjavan, dragi brate. Tugu svoju,jad i nemoć,sramotu svoju i neznanje! Proklet da je uni zločinački um koji je tu prokletu,vrajžu škatulu bija izmislija! Za muku i pokoru ten glupen potrošaču, svega ča se proglaši da je neophodno u životu suvremenega čovika. Neophodno? Meni vero ni!Nanke malo!

Ni mojoj babi Nadalini ni rabija mobitel,vero ni! Ni telefon u životu svojen ni nikad ni takla. Zato je bila zdrava do kraja života,mlatila z motikon,grabljami,kosiron do zadnjega dana.A imala je ona svoj "te-lefon",vero je li nisu joj tribale ni pretplate ni kartice.Kad bimo mi, novopečena gradska dica po litu došli na selo (...selo moje malo, nikad te ne ču zabiti,ni prižaliti!), ča ćeš lipče nego blago na pašu zaјati! Z didon! I kad je doma tribalo dođti na užinu,moja baba Nada-lina bi zašla van na šternu i...uključila "mobitel":-"Iveeeeeee!Ala šu,levajte se domaaaaa!"Na kilometre smo je čuli, van ja rečen!

A kad san u Pulu doša,na najzgorinjen katu je stavala šjora Marija "Bjonda". A kakov je tek ona "mobitel" imala! Kad bi ga uključila, si mora uši začepiti. Muški bi pošli na more ribu loviti.Barka se ni vidila, ma se je čula šjora Marija Bjonda: -"E-eeeeeeeejjj!!!(To je bija pozivni znak!).Pak... -"Tuliooooo,Silvanoooo,Karlooooo!!!Pak je slijedila glasovna poruka na daljinu ud par kilometri.To je bija mobitel,a ne uve škatale danas!

Gledan ja tako nije filmove, kako ljudi putuju u prošlost, pak u budućnost pak se jopet vrate u sadašnjost.E,kad bin ja to moga! Ma u budućnost nebin putova nanke u ludilu! Poša bin ja u prošlost,u vri-me šjore Marije Bjonde i moje babe Nadaline.I još malo dalje,pak bin se z mojin didon Ivon igra i blago na pašu gonija. Zamislite kako bi bilo lipo siditi u istoj školskoj klupi z vašin didon, eli za uši po-tizati svojega...malega oca!I nebin se nikad ni vratija,vero nebin. Ča je to uopće lipo u uvoj našoj današnjici? Niš!I ča je vraga u ten 21-ven stoljeću! Kad i sam vidin da u njega ne spadan!

I to je to, šjor Karla!

Nadan se da se još sjećate unega intervjeta s Carlon del Ponte, n našoj televiziji. I ča van ni muka slušati sve te pozive generalu Gotovini da se preda Haagu? Jer da je Delpontica obećala da će se on moći braniti sa slobode! Ki je sad tu munjen? Pa ča ni lipo rekla, da o ten odlučivaju haški suci! I da ne

dolazi u obzir da mu se u Hrvackoj sudi. I tako unaprid oprala ruke šjora Carla del Poncije Pilat! Ma dajte, vas molin! Mi smo ti koji smo debelo prigrisili ud samega početka. Kad smo počeli mizerno, brižno, sramotno petljati još z pokojnim Bobetkon. Ne moremo van ga dati jer je bolestan! Ne moremo van dati Gotovinu, jer ne znamo di je! I nidan ni ima jajca toj Dragici od Mosta reći jasno i glasno: Ne damo hi, jer hi ne smatramo krivima! I uprili sve snage da se to i dokaže! Naš ministar vanjskih poslova je bija najbliže temu, kad je dava intervju na britanskoj televiziji, ma ni poša do kraja. Pogledajte samo Izraelce! Prkose cilen svitu kad misle da su u pravu! I nidan njin niš ne more.

I rekla je još šjora Dragica da će baš ona pomoći Hrvackoj da ča prije u Evropu dođe. Tako da će nan se z vrata skinuti, čin joj Gotovinu predamo. To van je kako kad je jedan kroz pustinju mlinski kamen na vratu nosija. I kad su ga pitali ča će mu takov teret, je rekla: "Ako naide lav, ču ga doli hititi, pak ču moći tri puta brže bižati!" I da će moći biti ugodno iznenađeni koliko malo optužnicah je prontala za Hrvacku! Sad znamo: Markač, Čermak, Domazet! Pa sad, obziron na ono ča smo ud nje mogli očekivati, obziron na dosadašnje svinjarije, moremo i biti ... ugodno iznenađeni!

I u Bosni da će biti još optužnicah. Ma da ni sama ne zna koliko! (Ma ne moj Dragice! A ki zna, ako ne ti!) Ali samo protiv Bošnjaka i Hrvata! Jer da je Srba već dovoljno u Haagu! Da ona zapravo nikad ni brojila optužene po nacionalnosti! Pa da! Kako Frane kad je Bepa z fritulami nudija:

- "Uzmi si Bepo, uzmi, prez rigvarda!"

- "Fala kume, ne moren više, san si uza već tri."

- "Ma uza si hi ti pet! Samo ja nisan takov da ti hi brojin!!!"

A na pitanje zašto ni nastavila s odvjetničkom karijerom, je rekla:

- "Dosadilo mi je braniti krivce!"

Niš ni rekla kad će joj dosaditi... napadati ni krive ni dužne!

Vaš Blaž Piljuh

IN THIS ISSUE

This issue contains the final part of the memories of **Franjo Alilović**, and also finishes publishing the documents pertaining to the slaughter of Croatian soldiers in Odessa 1916, prepared by **Dr. Stjepan Matković**, a famous Croatian historian.

* * *

Višnja Sever gives a fragment of her memories from the times of imprisonment. **Vjekoslav Matijević** recalls the slaughter in Split, the largest city in the coastal part of Croatia, organised by communist partisans immediately upon their arrival to the city in 1944. He especially describes the suffering of a number of prominent intellectuals led by **Juraj Stanjević**, previously the Great District Prefect of the Great District of Cetina.

* * *

Stjepan Plantak writes about the staged political process against the Zagreb divinity students and their betters in 1951. Yugoslav communist authorities saw in the Catholic Church of Croatia one of their key enemies. Around six hundred Catholic priests and monks were killed during and immediately after the war. The war was followed by the processes against the Catholic hierarchy (Archbishop Stepinac, Bishops Čule, Kos, Šimrak, and others) and many members of the lower-level clergy. Simultaneously

with the persecutions of bishops and priests, the authorities were trying to fully hinder the activities of the Church, which was the only organised opposition to the communist regime. Within the framework of such efforts, in practically all preparatories there were organised staged political processes, which resulted in closing down of preparatories and divinity schools; and in 1952, the Catholic Divinity

order to achieve that purpose, communist authorities did not hesitate to use forged evidence and violence against the accused.

* * *

We are also publishing a number of articles on the activities of the Croatian Association of Political Prisoners (HDPZ). In the largest chapter of the Association, Zagreb, an election assembly was held. The meeting praised the

work of the former administration, and the new steering and auditing committees have been elected. The new leadership of the chapter is facing the old challenges, even more so because it is not clear how the new Government will react to HDPZ's request that the legislation regulating political prisoners be reinstated in the same position it was before the neo-communists won the elections in 2000.

Stjepan Brajdić reports on the work of the Committee for Burial Sites. The Croatian people suffered terrible persecutions in the 20th Century. They were especially serious in the final phase of the Second World War and after the War, when communist partisans killed a large number of Croatian sol-

diers and civilians. **Dragutin Pelikan** writes about the numerous burial sites; and **Franjo Talan** describes the marking of one of them in Čukovec, a village in the northern part of Croatia.

Building of the Croatian Cultural Association Napredak in Sarajevo

College in Zagreb was excluded from the University. The purpose of the process against the Zagreb divinity students and their betters, referred to in S. Plantak's article, was to get even with the Church. In

IN DIESEM HEFT

In diesem Heft veröffentlichen wir den letzten Teil der Erinnerungen von **Franjo Alilović** und beenden die Veröffentlichung der Dokumente über das Massaker an kroatischen Soldaten in Odessa im Jahre 1916, die der bekannte kroatische Historiker **Dr. Stjepan Matković** erschloß.

Frau **Višnja Sever** veröffentlicht ein Fragment ihrer Gefangenenerinnerungen. An das Massaker, das die kommunistischen Partisanen, gleich nach dem Einzug in Split, die größte Stadt an der kroatischen Adriaküste, 1944 begangen habe, erinnert **Vjekoslav Matijević**. Besonders beschreibt er die Leiden einer Reihe der bekannten Intellektuellen, an der Spitze mit **Juraj Stanojević**, den früheren Großspan der Großspan-schaft Cetina.

Stjepan Plantak beschreibt den Schauprozess gegen Zagreber Theologiestudenten und deren Oberhäupter im Jahre 1951. Die jugoslawischen kommunistischen Machhaber sahen in der Katholischen Kirche bei den Kroaten einen ihrer Schlüsselfeinde. Über sechshundert katholischer Priester bzw. Ordensbrüder wurden während des Zweiten Weltkrieges und kurz danach umgebracht. Nach dem Kriege folgten die Prozesse gegen die katholische Hierarchie (Erzbischof **Stepinac**, die Bischöfe **Čule, Kos, Šimrak usw.**) und eine große Zahl der Angehörigen des unteren Klerus. Gleichzeitig mit den

Verfolgungen der Bischöfe und Priester versuchten die kommunistischen Machhaber, die Tätigkeit der Kirche, der einzigen organisierten Opposition im kommunistischen Regime, zu unterbinden. Innerhalb dieses Vorhabens wurden in praktisch allen Priesterseminaren Schauprozesse durchgeführt, die dann zur Folge die Schließung der Priesterseminare bzw. Theologiehochschulen hatten, und 1952 wurde die Katholische theologische Fakultät in Zagreb aus dem Verband der Universität Zagreb ausgeschlossen. Auch der Schauprozess gegen

Machthaber haben nicht gezögert, zu diesem Ziel sich der Fälschung der Dokumente und der Anwendung von Gewalt an den Angeklagten zu bedienen.

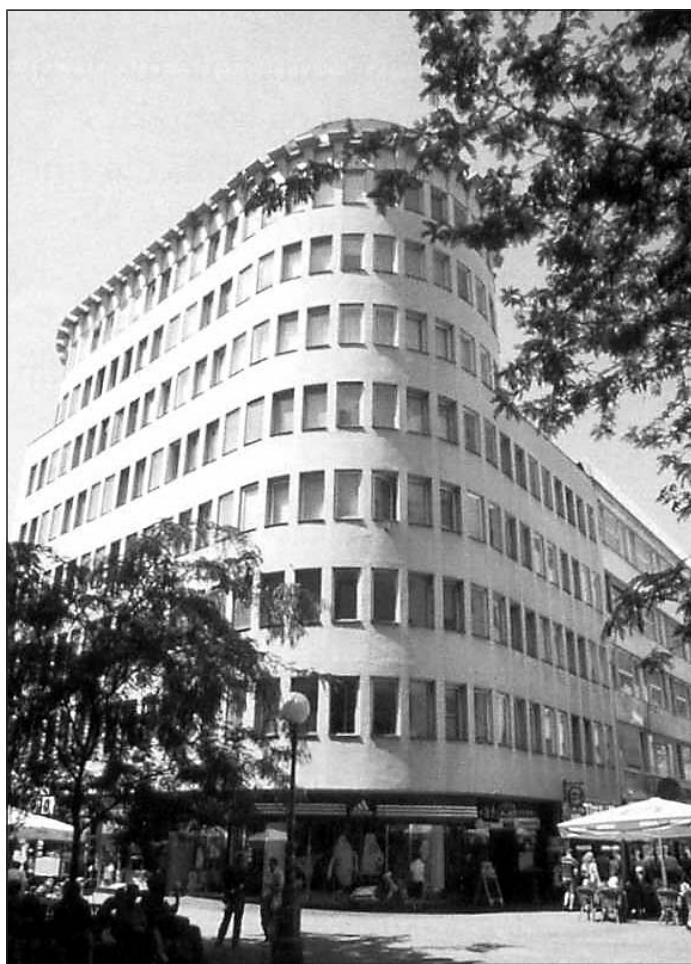
Wir veröffentlichen auch eine Reihe von Beiträgen über die Tätigkeit des Kroatischen Vereins ehemaliger politischer Häftlinge (HDPZ). Es wurde die Vollversammlung der größten Filiale des Vereins, der Zagreber Filiale, durchgeführt, auf der die Tätigkeit der alten Führung gelobt

und ein neuen Executivrat und Aufsichtsrat gewählt wurden.

Die neue Führung der Filiale steht vor den alten Anforderungen, umso mehr, da nicht bekannt ist, wie die neue Regierung auf die Forderungen des HDPZ, reagieren und, die gesetzlichen Regelungen, die sich auf politische Häftlinge beziehen, auf den Stand vor dem Sieg der Neokommunisten (2000) zurückzusetzen. Über die Tätigkeit des Gräberausschusses berichtet **Stjepan Brađić**.

Das kroatische Volk erlebte im XX. Jahrhundert schreckliche Verfolgungen. Sie waren besonders schwer in der Schlussphase des Zweiten Weltkrieges und danach, als die kommunistischen Partisanen eine große Zahl der Soldaten und Zivilisten umbrachten. Über die zahlreichen Massengräber schreibt

Dragutin Pelikan, während die Kennzeichnung eines davon in Čukovec, einem Dorf im Norden Kroatiens, **Franjo Talan**, beschreibt.

Gebäude des Kroatischen Kulturvereins Napredak in Zagreb

Zagreber Theologiestudenten, worüber Stjepan Plantak schreibt, hatte die Funktion einer Abrechnung mit der Kirche. Die kommunistischen

U I M E N A R O D A J U G O S L A V I J E !

Vojni sud VI Korpusne vojne oblasti Jugoslavenske Armije - vijeće kod komande osječkog područja u sastavu Dr.Jelavić Ivo potpredsjednik vojnoga suda VI Korpusne vojne oblasti Jugoslavenske Armije kao predsjedatelj vijeća te članova poručnik Vinković Ivan, pomoćnik personalnog povjernika Komande osječkog područja, uz sudjelovanje sekretara Grgić Ede kao zapisničara u krivičnom predmetu protiv okrivljenog KUZMANOVIC IVANA limara iz Vinkovaca radi toga što je bio član terorističke organizacije u službi neprijatelja što je bio pripadnik naoružane terorističke organizacije u službi okupatora što je bio u službi neprijatelja kao dostavljan, što je širio nacionalnu i klasnu mržnju i što je služio neprijatelju šireći njegovu lažnu propagandu nakon odredjenog i dana 29.IV.1945 godine u Osijeku održanog glavnog usmenog pretresa u prisutnosti okrivljenog i vojnog istražitelja marča Matijaš Bojsipa kao zastupnika optužbe objavilo je 29.IV.1945 godine slijedeću:

P R E S U D U

Okrivljeni KUZMANOVIC IVAN sin Mate i Marije rođene Kocijan, rođen 1898 godine u Retkovima, općina ista, kotar Vinkovci, živi u Vinkovcima, Poljska 12, Hrvat, rkt, limar, oženjen, otac jednog djeteta, pismen, navodno neosudjivan, ne posjeduje ništa, vojsku služio za Austro ugarske i za vreme Jugoslavije, uhapšen 14.IV.1945 godine hapšenju se nije protivio,

K R I V J E:

1.Što je neustanovljenog dana i mjeseca 1942 godine dobrovoljno stupio u ustашku organizaciju koja je ipš za vreme Jugoslavije širila nacionalnu mržnju, a posle sloma iste uvela u Hrvatsku fašistički režim te nečuvenim terorom radila na istrebljenju srpskog naroda i svega slobodoljubivog u Hrvatskoj i koja je radila za interesu okupatora, time je okrivlje počinio krivično djelo što je bio član terorističke organizacije u službi neprijatelja po čl.44.Uredbe o vojnim sudovima.

2.Što je neustanovljenog dana i mjeseca 1942 godine dobrovoljno stupio u ustашku pripremnu bojnu koja je sa oružjem vršila teror nad srpskim i hrvatskim narodom, palila sela, klala žene i djece, nasilno iseljivala i otjerala u konč.logore, te je time počinio zločin pripadništva naoružanoj terorističkoj formaciji u službi okupatora po čl.14.Uredbe o Vojnim sudovima.

3.Što je neustanovljenog dana i mjeseca 1942 godine počinio pismenu prijavu protiv ložača željeznice Varcelija Jovana, jer nije htio pozdravljati s ustaskim pozdarvom "Spremni" a usled te prijave Varcelija je otpušten iz službe odveden u logor Jasenovac, odakle se više nije vratio, time je počinio djelo dostavljanja neprijatelju po čl.14.Uredbe o Vojnim sudovima.

4.Što je neustanovljenog dana i mjeseca 1941 godine kao ratnik iz 1914-1918 oblikovan od bivše Austrije isao u Zareb na poklonestvenu deputaciju Anti Paveliću i o tome kasnije širio protivnarodnu ustашku propagandu medju narodom, te time počinio kažnjivo djelo širenja neprijateljske propagande po čl.14.Uredbe o Vojnim sudovima.

5.Što je neutvrđenog dana i mjeseca 1942 godine na željezničkoj stanici u Vinkovcima izjavio pred narodom, da treba potući sve Srbe u komuniste, zato da se ha taj način Hrvatske država očisti, a time je počinio kažnjivo djelo širenja nacionalne i klasne mržnje medju narodom iz čl.14.Uredbe o Vojnim sudovima,

Stoga se okrivljeni Kuzmanović Ivan proglašava narodnom neprijatelju i kažnjava na kaznu SMRTI STRELJANJEM, TRAJAN GUBITAK GRADJANSKIH PRAVA U VOJNICKIH ČASTI TE KONFISSACIJU NJEGOVE IMOVINE U KORIST NO FONDA.

Streljanje će se izvršiti nakon odobrenja ove presude po višem vojnem sudu Jugoslavenske Armije, vijeće kod Glavnog Štaba Hrvatske a izvršit će ga straža ovog suda po

O B I Z A Z N A J E N J E :

Odpada kao nepotrebno.
Zapisničar:
Grgić v.r.

JUGOSLAVENSKA ARMIJA

Predsjedatelj vijeća:
Jelavić v.r.

OGLAS

Vojni Sud Oblasti VIII Korpusa NOVJ. Vijeće pri Komandi Splitskog Područja, svom zasjedanju održanom dana 2. studenog 1944. godine donio je osude, kojima je, kao ratne zločince, narodne izdajice i narodne neprijatelje u smislu čl. 13 i 14, a u vezi sa čl. 16 i 17 Uredbe o Vojnim Sudovima od 24. Svibnja 1944. godine.

OSUDIO:

I. Na kaznu smrti strijeljanjem, gubitak častnih prava i konfiskaciju imovine:

1. Stanojević Jurja Šimunova, rodom iz Lastova, nastanjena u Splitu, veliki župan Župe Cetina ustaša - ratni zločinac.
2. Luetić Antu pok. Kleme iz Župe, kotar Imotski, sada nastanjenog u Splitu, bivši veliki župan Župe Cetina, ustaša - ratni zločinac.
3. Dr. Vuković Stjepan pok. Josipa iz Omiša, nastanjenog u Splitu, ustaški gradski načelnik - narodni izdajica.
4. Ing. Lukas Fabijan iz Splita, direktor Srednjo-Tehničke škole u Splitu, ustaša, okupatorski denuncijant - narodni izdajica.
5. Matosić Joka Jakovljev iz Splita, ustaša - narodni izdajica.
6. Stipević Umberta iz Arbanasa kod Zadra, nastanjenog u Splitu, povjerljivi činovnik Velike Župe Cetina i posljednji šef ustaške policije u Splitu - narodni izdajica.
7. Susović Ivana iz Zagreba, ustaški poručnik, ranije šef agenata ustaške nadzorne službe u Zagrebu - narodni izdajica.
8. Leskovar Josipa iz Zagreba, nastanjenog u Splitu, ustaški policijac, batinaš - narodni izdajica.
9. Čolović Jova Petrova iz Tepljuha kod Drniša, nastanjeg u Splitu, četnik, okupatorski špjun, - narodni izdajica.
10. Čolović Branku ženu Jovinu iz Tepljuha kod Drniša, nastanjenu u Splitu, špjunika okupatora, nemoralna života - narodni izdajica.
11. Dr. Čarić Ivana pok. Jurja iz Jelse, nastanjeg u Splitu, Ijotićevec - fašist, saradnik okupatora - narodni izdajica.
12. Marović Uroša Jovina iz Supe - nastanjeg u Splitu, Ijotićevec - četnik, saradnik okupatora - narodni izdajica.
13. Pezelj Čelimir Andrijića iz Kastela Štafilića, nastanjenog u Splitu, Ijotićevec - četnik, saradnik okupatora, u službi talijanske policije - narodni izdajica.
14. Tucakov Ozrena Štefanova iz Novog Sada, nastanjenog u Splitu, četnik, saradnik okupatora, ratni špekulant - narodni neprijatelj.
15. Dvornik Veljka Josipova iz Splita, četnički organizator, saradnik okupatora - narodni izdajica.
16. Dr. Nika Ljubića pok. Nikole iz Starigrada, nastanjenog u Splitu, saradnik okupatora - narodni izdajica.
17. Kabić Nikolu Petrova iz Ervenika, nastanjenog u Splitu, četnički organizator, saradnik okupatora - narodni izdajica.
18. Stipanović Andriju pok. Andrije iz Hrvaca kod Sinja, nastanjena u Splitu, saradnik okupatora - narodni izdajica.
19. Čosić Jakova pok. Ante iz Trilja, nastanjena u Splitu, saradnik okupatora - narodni izdajica.
20. Petrošić Ita pok. Ante iz Splita, sarad. okupatora, fašista - nar. izdajica.
21. Ing. Jug Josipa pok. Vjekoslava iz Molata, nastanjeg u Splitu, Hitlerovac, petokolonaš, u službi njemačke tajne policije - narodni izdajica.
22. Procukijević Viktor pok. Ivana, iz Satulmara-Bukovina, nastanjeg u Splitu, nacista, u službi okupatora - narodni neprijatelj.
23. Silić Ljudevit pok. Ante iz Gorice, nastanjeg u Splitu, u službi njemačke tajne policije - narodni izdajica.
24. Bezić Miru Miroslavovu iz Splita, u službi njemačke policije.

II. Na kaznu prisilnog rada i gubitak časnih prava:

1. Lučić Josipova Matinog iz Zadra, nastanjenog u Splitu, u službi okupatora - narodni neprijatelj, na 2 (dvije) godine.
2. Bakotić Josipa pok. Mate iz Splita, domobranski satnik, ratni špekulant - narodni neprijatelj, na 3 (tri) godine.
3. Silić Branimira Ljudevitova iz Splita, saradnik okupatora - narodni neprijatelj, na 3 (tri) godine.

Pravedan sud naroda stiže postepeno svugdje. - Neka svi ratni zločinci i narodni izdajice znaju, da narod traži kaznu za sve krvce i da kazna neće nikoga mimoći.

Gore navedene stigla je zasluzena kazna narodnog suda.

Osude su izvršene.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

VOJNI SUD